

Eğitimde Görme Engelliler Derneği

**ÜNİVERSİTELERDE ENGELLİLERE YÖNELİK
ERİŞİLEBİLİRLİK HUSUSUNDA MEVCUT DURUM ANALİZİ
2014-2015**

Eğitimde Görme Engelliler Derneği- Engelli Üniversite Öğrencileri İnisiyatifi Projesi

**ÜNİVERSİTELERDE ENGELLİLERE YÖNELİK
ERİŞİLEBİLİRLİK HUSUSUNDA
MEVCUT DURUM ANALİZİ
2014-2015**

*Eğitimde Görme Engelliler Derneği- Engelli Üniversite
Öğrencileri İnisyatifi Projesi*

**ÜNİVERSİTELERDE ENGELLİLERE YÖNELİK
ERİŞİLEBİLİRLİK HUSUSUNDA
MEVCUT DURUM ANALİZİ
2014-2015**

*“Eğitimde Görme Engelliler Derneği
Engelli Üniversite Öğrencileri İnisyatifi Projesi”*

YAYINA HAZIRLAYAN

Emre TAŞGIN
Eğitimde Görme Engelliler Derneği Başkanı

KATKIDA BULUNANLAR

Engelli Üniversite Öğrencileri İnisyatifi Proje Katılımcıları

ÜNİVERSİTELERDE ENGELLİLERE YÖNELİK ERİŞİLEBİLİRLİK HUSUSUNDA MEVCUT DURUM ANALİZİ 2014-2015

*“Eğitimde Görme Engelliler Derneği
Engelli Üniversite Öğrencileri İnisiyatifi Projesi”*

- Eser Adı** :Üniversitelerde Engellilere Yönelik Erişilebilirlik Hususunda Mevcut Durum Analizi: 2014-2015
- Eser Sahibi** :Eğitimde Görme Engelliler Derneği
- Basım Tarihi** :1. Baskı, Ankara, Eylül 2015
- Bilgi** :iletisim@egitimdegormeengelliler.org
www.engelsizuniversite.org
www.egitimdegormeengelliler.org
- Adres** :Sanlı İş Merkezi, Atatürk Bulvarı,
No 105/605, Kat 6
Kızılay Çankaya/ANKARA
- Telefon&Belgegeçer** :0312-418-14-12

Bu kitabın yayın hakkı Eğitimde Görme Engelliler Derneği'ne aittir ve para ile satılmaz.

Bu yayın, Eğitimde Görme Engelliler Derneği ve Engelsiz ODTÜ Topluluğu ortaklığıyla yürütülen "Engelli Üniversite Öğrencileri İnisiyatifi Projesi" kapsamında hazırlanmış olup; yayının içeriği, proje sahibi Eğitimde Görme Engelliler Derneği'ne ve proje ortağı Engelsiz ODTÜ Topluluğu'na atıfta bulunmadan kısmen ya da tamamen kullanılamaz.

Bu doküman Sabancı Vakfı Toplumsal Gelişme Hibe Programı kapsamında hazırlanmıştır. Bu belgenin içeriğinden sadece Eğitimde Görme Engelliler Derneği sorumludur ve bu içerik herhangi bir şekilde Sabancı Vakfı'nın görüş veya tutumunu yansıtmaz.

İçindekiler

Tablolar Dizini	vi
Sunuş	1
Giriş	4
1) Engelli Bireylerin Eğitimi Hususunda Yaşanan Tarihî Gelişmeler	6
2) Veri Toplama Yöntemleri	8
2.1) Bilgi Edinme Başvuruları	8
2.2) Üniversite Değerlendirme Anketi	10
3) "Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma Ve Koordinasyon Yönetmeliği" Işığında Engelli Birimlerinin Yapısı Ve Engelli Öğrencilerin Sahip Olduğu Haklar.....	14
3.1) Yönetmeliğin Amacı Ve Kapsamı	14
3.2) Yök Engelli Öğrenciler Komisyonu'nun Görevleri Ve Faaliyetleri.....	15
3.2.1) Yök Engelli Öğrenciler Komisyonu'nun Görevleri.....	15
3.2.2) Yök Engelli Öğrenciler Komisyonu'nun Faaliyetleri.....	15
3.3) Engelli Öğrenciler Danışma Ve Koordinasyon Birimi	16
3.4) Ösym Engelli Öğrenciler Danışma Ve Koordinasyon Birimi	17
3.5) Yükseköğretim Kurumları Engelli Öğrenci Birimleri	19
3.6) Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tarafından Engelli Öğrencilere Yönelik Alınan Kararlar.....	20
4) Yükseköğretimde Engelli Öğrencilerin Dağılımı	23
4.1) Mevcut Durum	23
4.2) Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Engelli Öğrencilere Ait Veriler	25
4.3) Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Engelli Öğrencilerin Engel Türlerine Göre Dağılımları	27
4.4) Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Engelli Öğrencilerin, Öğrenim Kademelerine Göre Dağılımları	30
4.5) Engelli Üniversite Öğrencilerinin, Engel Türlerine Ve Genel Olarak Fakülte Ve Enstitülere Göre Dağılımı	31
4.5.1) Görme Engelli Öğrencilerin Fakülte Ve Enstitülere Göre Dağılımı	31
4.5.2) İşitme Engelli Öğrencilerin Fakülte Ve Enstitülere Göre Dağılımları	33
4.5.3) Fiziksel Engelli Öğrencilerin Fakülte Ve Enstitülere Göre Dağılımları.....	35
4.5.4) Engelli Öğrencilerin Genel Olarak Fakülte Ve Enstitülere Göre Dağılımları.....	36
4.6) Engelli Öğrencilerin Akademik Kariyer Yapma Oranları Ve Görev Yapan Akademisyenlerin Engel Türlerine Göre Dağılımları	38
5) Engelli Öğrenci Birimlerinin Yapısı	41
5.1) Engelli Birimlerinin Teşkilat Yapısı	41
5.2) Engelli Öğrenci Birimlerinin Görünürlük Faaliyetleri Ve Engelli Öğrencilerin Birimle Olan İlişkileri.....	42
5.3) Engelli Öğrencilere Sağlanan Oryantasyon Hizmetleri	46
5.4) Engelli Öğrencilerin Temsiliyeti.....	47
5.5) Engelli Öğrenci Birimlerinin Alana Yönelik Uzmanlık Durumu	49
6) Yükseköğretim Kurumlarında Engelli Öğrencilere Sağlanan Hizmetler	51
6.1) Üniversitelerde Bilgiye Erişim Olanakları.....	51
6.1.1) Akademik Bilgiye Erişim Olanaklarının Sağlanmasına Yönelik Olarak Harcanan Bütçe Ve Üniversitelerde Bulunan Engelli Destek Teknolojileri	51
6.1.2) Engelli Öğrencilerin Ders Takibinde Yaşadığı Güçlüklerin Önlenmesi İçin Alınan Tedbirler	54
6.1.3) Üniversite İnternet Sitelerinin Ve Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Erişilebilirliği	58
6.2) Üniversitelerde Mekanlara Ulaşılabilirlik.....	59

6.2.1) İdari Ve Eğitim Hizmetlerinin Bulunduğu Binaların Erişilebilirliği	59
6.2.2) Kütüphanelerde Bulunan Düzenlemeler	63
6.2.3) Laboratuvarlarda Bulunan Düzenlemeler	65
6.2.4) Yemekhane Ve Kantinlerde Bulunan Düzenlemeler	66
6.2.5) Yerleşke Dış Alanlarının Erişilebilirliği	68
6.2.6) Yurtlarda Bulunan Düzenlemeler	69
6.3) Engelli Öğrencilerin Sosyal Ve Kültürel Faaliyetlere Katılımı	70
6.4) Engelli Öğrencilerin Üniversite Tercihini Etkileyen Faktörler	73
7) Engelli Öğrencilerin Sınavlarda Karşılaştıkları Sorunlar Ve Çözüm Önerileri.....	75
8) Genel Çerçeve	79
9) Sonuç Ve Öneriler.....	88
Kaynaklar	91

Tablolar Dizini

Tablo 1: Engelli Üniversite Öğrencileri İnisyatifi Projesi Katılımcıları	2
Tablo 2: Üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri birimlere göre dağılımı	11
Tablo 3: Üniversite değerlendirme anketine katılım sağlayan öğrencilerin bölgelere göre dağılımı	11
Tablo 4: Üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin fakültelere göre dağılımı	12
Tablo 5: Üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin engel türlerine göre dağılımı	13
Tablo 6: Üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı	13
Tablo 7: Ulusal Engelliler Veritabanı'na göre engelli bireylerin 20-29 yaşları arasındaki mevcudiyeti	23
Tablo 8: ÖSYS ve LYS'ye başvuranların toplamı ve engelli sayıları	24
Tablo 9: ÖSYS'ye katılan engelli adayların cinsiyetlerine ve engel türlerine göre dağılımı	24
Tablo 10: LYS'ye katılan engelli adayların cinsiyetlerine ve engel türlerine göre dağılımı	25
Tablo 11: Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında 2012- 2014 eğitim yılı başları itibarıyla eğitim gören öğrenci sayıları, Yüksek Öğretimde Engelli Öğrenciler Bakımından Durum	26
Tablo 12: Yükseköğretim kurumlarında eğitim gören engelli öğrenci sayıları (2012-2014 yılları), Yüksek Öğretimde Engelli Öğrenciler Bakımından Durum	26
Tablo 13: Engelli öğrencilerin, engelsiz öğrenci sayılarıyla mukayesesi (2012-2014 yılları), 2012-2014 Yılları Yükseköğretim Öğrenci Oransal Karşılaştırma	27
Tablo 14: Yükseköğretimde eğitimlerini sürdüren engelli öğrencilerin cinsiyet ve engel türlerine göre dağılımı (2012-2013)	28
Tablo 15: Yükseköğretimde eğitimlerini sürdüren engelli öğrencilerin cinsiyet ve engel türlerine göre dağılımı (2014 yılı), 2014-2015 Eğitim Öğretim Yılı Engel Türleri ve Cinsiyete Göre Engelli Öğrenci Sayıları	29
Tablo 16: Yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrencilerin, öğrenim gördükleri kademelere göre dağılımları	30
Tablo 17: Yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrencilerin, örgün öğretim kurumları, açıköğretim ve uzaktan eğitim fakültelerindeki dağılımları	30
Tablo 18: Fiziksel engelli öğrencilerin fakülte ve enstitülere göre dağılımları	35
Tablo 19: Engelli öğrencilerin fakülte ve enstitülere göre dağılımı	36
Tablo 20: 2014 Güz döneminde ALES ve YDS'ye katılan toplam ve engelli aday sayıları	38
Tablo 21: 2014 Güz döneminde ALES ve YDS'ye katılan engelli adayların engel türlerine göre dağılımları	38
Tablo 22: Unvanlarına ve engel Türlerine Göre Akademisyenlerin Dağılımı	39
Tablo 23: Üniversitelerde kurulu engelli öğrenci birimlerinin işleyişine ilişkin yönerge bulunup bulunmadığı	41
Tablo 24: Üniversite engelli öğrenci birimlerinin güncel ve erişilebilir bir internet sitesine sahip olup olmadığına ilişkin dağılımlar	42
Tablo 25: Üniversiteyi yeni kazanan öğrencilerin, engelli öğrenci birimi hakkındaki bilgilendirme durumu ve birime ait bilgilerin üniversite tanıtım kitapçığında yer alıp almamasına ilişkin dağılımlar	43
Tablo 26: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, engelli öğrenci biriminin varlığı hakkındaki bilgi düzeyleri	44
Tablo 27: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, engelli birimleriyle iletişim halinde bulunma durumları	44
Tablo 28: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilere göre engelli öğrenci birimlerinin faaliyetleri	45
Tablo 29: Engelli öğrencilere uygulanan oryantasyon programları	46
Tablo 30: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, kendilerine uygulanan oryantasyon programları hakkındaki görüşleri	46
Tablo 31: Üniversitelerde engelli öğrenci temsilcisi bulunma durumu	47
Tablo 32: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, öğrenim gördükleri üniversitede engelli öğrenci temsilcisi bulunup bulunmadığına ilişkin soruya verdikleri yanıtlar	48

Tablo 33: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, engelli öğrenci temsilcisinin yetkileri hakkındaki değerlendirmeleri	48
Tablo 34: Üniversite engelli öğrenci birimlerinde istihdam edilen uzman personele ilişkin veriler	50
Tablo 35: Akademik bilgiye erişim olanaklarının sağlanmasına yönelik olarak 2014 yılında harcanan bütçe ve halihazırda engelli öğrencilerin gereksinim duyacağı destek teknolojilerinden mevcut bulunanlar	52
Tablo 36: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, üniversitelerinde bilgiye erişimlerini kolaylaştıracak destek teknolojileri hakkındaki değerlendirmeleri	53
Tablo 37: Üniversitelerde engelli öğrencilerin ders takibinde güçlükler yaşaması halinde, bu güçlüklerin ortadan kaldırılabilmesi için akademisyenlerle işbirliği kurularak çözüme yönelik atılan adımlar	54
Tablo 38: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin ders içi yararlanma süreçleri	55
Tablo 39: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, ders kaynaklarına ne şekilde eriştiğiyle ilgili değerlendirmeleri.	56
Tablo 40: Üniversite engelli öğrenci birimlerinin, engelinden ötürü derslerde not tutmakta güçlük çeken ya da not tutamayan öğrencilere not tutucu hizmeti sağlayıp sağlamadıkları ve sağlıyorlarsa ne şekilde temin ettiklerine ilişkin faaliyetleri	56
Tablo 41: Üniversitelerde engelinden ötürü ders çalışmakta güçlük çeken öğrencilere ders partnerliği hizmetinin sağlanma durumu	56
Tablo 42: Engelli öğrencilerin sınav ortamlarına yönelik düzenlemeler	57
Tablo 43: Üniversite internet siteleri ve öğrenci bilgi sistemi otomasyonlarının erişilebilirliği	58
Tablo 44: Üniversite uzaktan eğitim uygulamalarının erişilebilirliği	59
Tablo 45: Üniversitelerde idari ve eğitim hizmetlerinin sunulduğu bina sayısı ve erişilebilirlik imkanları	60
Tablo 46: TOHAD'ın bilgi edinme başvurusuna göre, üniversitelerin erişim düzenlemelerine cevap verme istatistikleri ve bina sayıları	60
Tablo 47'de ise, bu binaların sahip olduğu erişim olanakları yer almaktadır	61
Tablo 48: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, iç mekan erişilebilirliği hakkındaki görüşleri	62
Tablo 49: Kütüphanelerde fiziki ve bilgiye erişim düzenlemeleri	63
Tablo 50: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, kütüphanelerdeki erişilebilirlik düzenlemelerine ilişkin görüşleri	64
Tablo 51: Laboratuvarlarda engelli öğrencilerin erişimine yönelik düzenlemeler	65
Tablo 52: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, derslik ve laboratuvarların erişilebilirliği hakkındaki görüşleri	66
Tablo 53: Yemekhane ve kantinlerde bulunan düzenlemeler	67
Tablo 54: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, yemekhane ve kantinlerde yapılan düzenlemelere ilişkin görüşleri	67
Tablo 55: Yerleşke dış alanlarının erişilebilirliğine yönelik düzenlemeler	68
Tablo 56: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilere göre, yerleşke dış mekan erişilebilirliğine yönelik düzenlemeler	68
Tablo 57: Kredi ve Yurtlar Kurumu Bölge Müdürlüklerine bağlı yurtlarda kalan toplam ve engelli öğrenci sayıları	69
Tablo 58: Kredi ve Yurtlar Kurumu Müdürlüğü'ne bağlı yurt ve idari hizmet binalarında bulunan düzenlemeler	70
Tablo 59: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin üniversitelerindeki sosyal ve kültürel faaliyetleri takip etme durumları	71
Tablo 60: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin topluluklara üye olma durumları	71
Tablo 61: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin herhangi bir kamu kurumunda ya da özel bir kuruluştaki çalışma durumları	72
Tablo 62: Üniversitelerde engellilik alanında kurulmuş bulunan öğrenci toplulukları	73
Tablo 63: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin üniversite tercihini etkileyen faktörler	74
Tablo 64: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin sınav ortamına dair görüşleri	76

Sunuş

Eğitimde Görme Engelliler Derneği; bundan yaklaşık 6 yıl önce, birkaç görme engelli üniversite öğrencisi tarafından temelleri atılan bir sivil oluşumun tüzel kişiliğe haiz kuruluşudur diyebiliriz. Görme engelli birkaç üniversite öğrencisi bir araya gelerek, engelli bireylerin eğitim-öğretim alanında yaşadığı birtakım sorunlar olduğunu ve bunların çözümü için gençler olarak bir şeyler yapabileceğimizi düşündük. Peki, ama küçük bir grup olarak ne yapabiliriz? İşte bu hususta tartışmak, deneyim aktarımını sağlamak gibi amaçlarla internette örgütlenmeye başladık. Kısa sürede birçok şehirden, hatta yurt dışında yaşayan Türklere aramıza yoğun bir katılım oldu. Daha sonra temsilciler oluşturduk, şehirlerde örgütlendik, tanışma etkinlikleri ve fikir toplantıları düzenledik. En nihayetinde, kendimizi çeşitli konularda çözümler üreten, sayfalarca raporlar hazırlayan, projeler geliştiren bir oluşum olarak bulmaya başladık. Bu fikirlerimizi hayata geçirmek için ise tüzel bir kişiliğe ihtiyaç duyduk. Bu doğrultuda, kurduğumuz Eğitimde Görme Engelliler Derneği'nin çalışma programında ise; derneğimizin kadrosunu gençlerin oluşturmasıyla bağlantılı olarak, gençlerin karar alma süreçlerine etkin katılımı için de girişimlerde bulunacağımızı belirttik.

Derneğimizi kurmadan önceki platform sürecimizde, 2010 yılında "Engelli Öğrenci Platformu" adlı oluşumla bir araya gelerek, üniversitelerde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri üzerine kapsamlı bir bildiri hazırladık; 2011 yılında ise daha detaylı olarak güncelledik.¹ Bu süreçte, her yıl üniversitelerin engelli öğrenci birim sorumluları, engelli öğrenciler ve alan uzmanlarının katılımıyla gerçekleştirilen Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı'nda sunumlar gerçekleştirdik, atölye çalışmalarına dahil olduk. Bu çalıştaylarda diğer engel gruplarıyla da tanıştık, onların yaşadığı sorunları öğrenme fırsatı yakaladık. Sonuç olarak da, aslında hepimizin ortak sorununun "erişilebilirlik" olduğunda karar kıldık.

Ekip olarak her daim katılımcılığa ve şeffaflığa önem verdik, aramıza yeni arkadaşlarımızın katılımı için çaba harcadık. Özellikle öğrenci sorunlarının çağa bağlı olarak sürekli değiştiğini bildiğimizden, bizde derneğimize bağlı bir "öğrenci meclisi" oluşturma fikri gelişti ve bu fikir derneğimizin tüzüğünde de kendisine yer buldu. Bu hayalimizi gerçekleştirmemiz ise, Sabancı Vakfı Toplumsal Gelişme Hibe Programı sayesinde oldu. Derneğimizin kuruluşunun üzerinden yaklaşık bir yıl geçmesinin ardından; Sabancı Vakfı'nın, kadın, genç ve engellilerin eşit haklara sahip olmalarını ve topluma aktif katılımlarını sağlamak amacıyla sivil toplum kuruluşlarını desteklediği "Toplumsal Gelişme Hibe Programı"na, "Engelli Üniversite Öğrencileri İnisiyatifi Projesi" ile uzun yıllardır faaliyet yürüten köklü bir öğrenci topluluğu olan ve engellilik alanındaki deneyimleriyle katkı sağlayacağına inandığımız Engelsiz ODTÜ Topluluğu ortaklığında başvurduk. Proje hedeflerimiz; üniversite öğrencisi engelli gençlerin, kendilerini ilgilendiren kampüs yaşamı konusunda, toplantılarda ve oluşturulacak çalışma gruplarında, sorunlarını ve çözüm yollarını ele alması ve akranlarıyla deneyim paylaşımında bulunması; proje süresinde elde ettiği deneyimlerle hakları konusunda bilgili, talep etme bilincine sahip, özgüven sahibi bir engelli genç neslin yetişmesine katkıda bulunulması ve engelli öğrencilerin kendi sorunlarıyla ilgili karar alma süreçlerine etkin katılımı amacıyla bir öğrenci örgütlenmesi meydana getirilmesi olarak özetlenebilir.

Projemizin ilk Koordinatörü Kübra Eren'di. Kendisi Milli Eğitim Bakanlığı'na öğretmen olarak atanınca yola Müfide Yumuş ile devam ettik. Proje ekibimizde kolaylaştırıcı olarak ise; Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Öğrencisi Ayşegül Derin, Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü Öğrencisi Bahar Yavuz, Sosyal Bilgiler Öğretmeni ve Gazi Üniversitesi Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Emre Taşgın, Bilkent Üniversitesi Psikoloji Bölümü mezunu ve

¹ Engelli öğrencilerin yükseköğretimden beklentileri, <http://eged.org/node/48> (Erişim tarihi: 06.07.2015)

aynı alanda Sağlık Bakanlığı bünyesinde görev yapan Muharrem Ocal ve Müzik Öğretmeni Mustafa Karaca yer aldı. Ayrıca Yönetim Kurulu Üyelerimiz AV. Bayram Şahin Aydın ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Turgay Gümüş, proje ekibimizin daima yanında olarak her türlü alanda desteklerini sundular.

Projemizin Sabancı Vakfı TGHP tarafından destekleneceğinin tarafımıza bildirilmesini takiben bir başvuru formu oluşturarak, tüm engelli öğrencilerin kendi sorunlarını çözme konusunda inisiyatif almasını istedik. Gelen yaklaşık 85 başvuru arasından 25 arkadaşımızla yola devam etme kararı aldık. Tablo 1'de, projemiz kapsamında düzenlenen faaliyetlere katılan engelli öğrencilere ve öğrenim gördükleri üniversitelerine yer verilmiştir.²

Tablo 1: Engelli Üniversite Öğrencileri İnisiyatifi Projesi Katılımcıları

Ad-Soyadı	Üniversite Adı
Abdulkadir IŞIK	Hacettepe Üniversitesi
Ahmet Tayfur Arslan	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Ali Köse	Amasya Üniversitesi
Aslı Beyza Durmuş Çelebi	Ahi Evran Üniversitesi
Başak Kakecioğlu	Marmara Üniversitesi
Beste Oktar	Koç Üniversitesi
Cihat Gül	Dicle Üniversitesi
Coşkun Altun	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Demet Budak	Gazi Üniversitesi
Deniz Güner	İzmir Üniversitesi
Dilek Karaca	Kocaeli Üniversitesi
Emre Dumancı	Trakya Üniversitesi
Mehmet Ender Ökten	Gaziantep Üniversitesi
Erdal Çiftçi	Dumlupınar Üniversitesi
Gamze Gürdal	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Gamze Kaplan	Balıkesir Üniversitesi
Hale Yıldız	Yeditepe Üniversitesi
Hüseyin Dağ	Mardin Artuklu Üniversitesi
İlgın Aydınöğlu	İstanbul Üniversitesi
İsmail Göçmenoğlu	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Karolin Çavuşoğlu	Sabancı Üniversitesi
Mertcan Ayıkol	Selçuk Üniversitesi
Mine Boy	İstanbul Aydın Üniversitesi
Murat Dokumacı	Sakarya Üniversitesi
Murat Köksal	Balıkesir Üniversitesi
Mücahit İbrahim Öztürk	Atatürk Üniversitesi
Seben Ayşe Dayı	Yeditepe Üniversitesi
Sebiha Öztürk	Afyon Kocatepe Üniversitesi

Tablo 1'de gösterilen bu katılımcılarla birlikte, Kasım 2014 döneminde İstanbul'da ve Nisan 2015 döneminde ise Ankara'da olmak üzere iki toplantı gerçekleştirdik. Bu iki toplantıda birbirimizi tanıdık, sorunlarımızı daha iyi kavradık, beraber neler yapabileceğimiz üzerine atölye çalışmaları düzenledik. İlk toplantımız sonucunda çeşitli alanlarda çalışma grupları oluşturduk ve veri toplamaya başladık. Bu sürede online iletişim kanallarını kullanarak bir araya geldik. İkinci toplantımızda ise elde ettiğimiz bilgileri arkadaşlarımızla paylaştık ve en nihayetinde, bu raporu oluşturacak kapsamlı bir veriye ulaştık.

² 2. Toplantımıza katılmayacağını beyan eden Cihat Gül, Hale Yıldız ve Mine Boy'un yerine, Abdulkadir Işık ve Karolin Çavuşoğlu dahil edilmiştir.

Bu çalışma, ilgili kurumlara bilgi edinme başvurusu yaparak aldığımız cevaplar doğrultusunda elde ettiğimiz verilerden ve düzenlediğimiz üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin görüşlerinden meydana geldi. Çalışmamızın 1. bölümünde, engelli öğrencilerin üniversitelerdeki geçmişine yönelik bir bilgiye sahip olmamakla birlikte, genel olarak engelli bireylerin eğitim süreçleri hakkında bazı tarihsel gelişmelere yer verildi. 2. Bölümde elde ettiğimiz verilerin hangi yöntemler kullanılarak toplandığı hakkında ayrıntılar yer aldı. 3. Bölümde "Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği"nin getirileri ve bu Yönetmelik kapsamında kurulan birim ve komisyonların görevleri irdelenirken; 4. bölümde ise, yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrencilerin sayısı, cinsiyetlerine, engel türlerine, akademik birimlerine ve fakültelerine göre dağılımıyla, akademik kariyer yapma durumları rakamlarla incelendi. 5. Bölümde üniversite engelli biriminin teşkilat yapısı, 6. bölümde engelli öğrencilere yönelik gerçekleştirilen erişilebilirlik düzenlemeleri ve 7. bölümde sınavlarda yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri yer aldı. 8. Bölümde yer alan "Genel Çerçeve" başlığında, üniversite öğrenimi gören engelli öğrencilerin mevcut dağılımları ve kendilerine sağlanan erişilebilirlik hizmetleri konularında, Engelliler Hakkında Kanun'un yürürlüğe girişinin 10. yılında hangi durumda olduğumuz özet olarak açıklandı. 9. Bölümde ise; çalışmamız ışığında, engelli öğrencilerin yükseköğretim kurumlarından herkesle birlikte, fırsat eşitliği ilkesine paralel olarak erişilebilir bir biçimde faydalanabilmesi için yapılması gerekenler hususunda önerilerde bulunuldu. Projemizin bu seviyelere ulaşmasında, dernek kuruluş çalışmalarımızdan itibaren yanımızda olan, eski Engelsiz ODTÜ Koordinatörü Claire Özel ve Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği Başkanı Süleyman Akbulut'un çok önemli katkıları oldu. Her ikisi de projemiz boyunca birçok konuda danışmanlık yaparak yol gösterici oldular. Bu nedenle kendilerine sonsuz teşekkür ediyoruz. İstanbul'da gerçekleştirdiğimiz 1. çalıştayda verdiği erişilebilirlik eğitimiyle, katılımcılarımızın bu kavrama farklı bir bakış açısıyla yaklaşmasına katkıda bulunan Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Hakan Özgül'e de teşekkür ederiz. Proje Koordinatörü olarak göreve başlayan, fakat öğretmen kadrosuyla ataması yapılan Kübra Eren de, ekibimizden ayrılmasına rağmen projeden desteğini hiç çekmedi, her an yanımızda oldu. Kendisi de bir teşekkürü hak ediyor.

Üniversite engelli öğrenci birimlerinden elde ettiğimiz veriler çalışmamızın omurgasını oluşturdu. Bu yıl yaptığımız bilgi edinme başvurularından yaklaşık %56 oranında bir geri dönüş aldık. Gönül isterdi ki daha fazla üniversiteden geribildirim alalım ve sunmuş olduğumuz veriler daha kapsamlı olabilsin. Ancak veri temin edilebilen üniversitelerden genelinin, özenli bir çalışma sonucunda, tarafımıza kapsamlı cevaplar ilettiğini de söylememiz gerekir. Fakat bunların ötesinde, bu proje Sabancı Vakfı TGHP tarafından desteklenmeseydi, bu seviyede kapsamlı bir veri ortaya çıkaramazdık. Sabancı Vakfı TGHP sayesinde, üniversitelerde engelli öğrenci birimlerinin kurulmasının ardından ne tür düzenlemeler yapıldığı hususunda, ilk defa bir sivil toplum kuruluşu kapsamlı bir rapor hazırladı. Bu raporun, gerek engelli öğrenci birimlerinin yürüteceği politikaların belirlenmesinde, gerekse araştırmacılar tarafından başvurulacak bir kaynak olması yönüyle, alanda yer alan önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Arzumuz ve umudumuz, yükseköğretim kurumlarında eğitimlerini sürdüren engelli gençlerin, akranlarıyla birlikte eşit ortamlarda öğrenimini sürdürmesi, üniversitenin sunduğu her türlü akademik ve sosyal olanaktan faydalanabilmesi, hiç kimse tarafından ayrımcı muamelelere maruz kalmaması, bölümünden başarıyla mezun olması ve üretim toplumuna dahil olmasıdır. Bu projenin çıktıkları, hayallerimizin gerçeğe dönüşmesine katkı sağlayabilirse amacına ulaşmış olacaktır.

Emre Taşgın
Eğitimde Görme Engelliler Derneği Başkanı

GİRİŞ

Ülkemizde; engelli bireylerin eğitim-öğretim, istihdam, ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik gibi birçok alanda sorunları bulunmaktadır. Gelişen teknolojiyle birlikte bu sorunların çözümleri de mevcuttur. Ancak bu çözümlerin hayata geçirilebilmesi için toplumda engelli bireylere yönelik önyargıların kaldırılması ve karar alıcı mercilerin sorunu yaşayanların içerisinde bulunacağı ekipler yoluyla bilimsel ve kararlı bir politika yürütmesi gerekir. Öte yandan; engelli bir çocuğa sahip olduğunu öğrenen ebeveynlerin, haberi aldıktan sonra çocuklarına yönelik özel eğitim imkanlarını araştırması, onun yeteneklerinin ve yapabileceklerinin farkına varması ve bu minvalde yönlendirmesi, engelli çocuğun üretken, sosyal yaşama adapta olmuş, özgüvenli ve geleceğe güvenle bakan bir birey olmasını sağlayacaktır. Gerek engelli çocuğa sahip ebeveynlerin, gerekse toplumu oluşturan diğer katmanların, fiziksel yetersizliğin bir engel olmadığı, asıl engelin toplumun önyargıları ve erişilebilir ortamların düzenlenmemesi olduğu bilincine ulaşması, hiç kuşkusuz engelli bireylerin önündeki bariyerleri de kaldıracaktır.

Günümüzde engelli bireylerin özel eğitim yoluyla topluma kazandırılması hususunda birçok akademik çalışma ve STK raporu mevcuttur. Ayrıca, üniversitelerimizde özel eğitim ve engellilik çalışmaları alanlarında daha çok programa yer verilmektedir. Bu cümleden olarak, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'na yapmış olduğumuz bilgi edinme başvurusu neticesinde elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda, 2014 Kasım dönemi verilerine göre, ülkemizde özel eğitim alanında öğrenim gören 3480 kadın ve 4532 erkek olmak üzere 8012 öğrenci bulunmaktadır. Aynı yöntemlerle elde ettiğimiz veriler doğrultusunda, Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Tez Merkezi Veritabanı'nda engellilerle ilgili 1230 adet yüksek lisans, 242 adet doktora tezi bulunduğu bilgisine ulaşılmıştır.³ Rakamlarla açıklanmaya çalışılan mevcut durumun, alanda yaşanan problemlerin giderilmesi hususunda yeterli olmadığı bir gerçek olmakla beraber; yine de gerek akademik çalışmalar, gerekse STK verileri, engelli bireylere yönelik geliştirilen özel eğitim uygulamalarında dikkat edilmesi gereken hususlara ilişkin çözüm önerilerinde bulunma ve karar alıcı kurumlara kısa, orta ve uzun vadeli planlar yapabilme olanağı sağlamaktadır.

Üniversiteler bir ülkenin geleceğini şekillendiren, bilim insanlarını, eğitimcilerini, doktorlarını, avukatlarını, mühendislerini, devlet yöneticilerini vb. yetiştiren; üreten beyinlerin işlenmesini ve topluma yararlı hale gelmesini sağlayan kurumlardır. Gençler üniversite sıralarında yetişerek ufkunu genişletir, yeni fikirler üretir, geleceğini şekillendirir. Geline nokta, hiç kuşkusuz bir ülkenin teminatı durumundaki üniversitelerin engelli vatandaşlarını yok saymasının düşünülemez seviyesine ulaşılmıştır. Engelli bireyler de engelsiz akranları gibi dilediği alanda eğitim alarak üretime katılma ve üniversitelerin sunduğu diğer olanaklardan yararlanarak sosyal hayata dahil olma hakkına sahiptir. Ancak; engelli bireylerin, engelsiz akranlarıyla aynı şartlarda üniversite öğrenimi görebilmesi için birtakım düzenlemelere gereksinim vardır. Söz gelimi; görme ve işitme engelli öğrencilerin ders materyallerinin erişilebilir formatlarda temin edilmesi ve sınavlarının yapılabilmesi için gerekli şartların sağlanması, bedensel engelli öğrenciler için dersliklerin fiziki açıdan uygun biçimde inşa edilmesi ve engelli tuvaletlerinin bulunması, sosyal ve kültürel alanların engelli bireylerin ulaşımını mümkün kılacak şekilde uyarlanması gibi düzenlemeler, engelli bireylerin engelsiz bir eğitim almasını ve üniversite imkânlarından en etkin biçimde faydalanmasını sağlayacaktır.

---

³ Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'ndan elde edilen bu verilerin hangi tarih aralığını kapsadığı bilinmemektedir. Ancak söz konusu bilgi tarafımıza 30.03.2015 tarihinde iletilmiştir.

Engelli bireylerin eğitimi üzerine zamanla yapılan çeşitli düzenlemeler, bu kişilerin kendisini geliştirerek akademik alanda daha fazla yer almalarına da zemin hazırlamıştır. Gerçi engelli bireyler arasında üniversite öğrenimi görebilenlerin sayısı, çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde etraflıca ele alınacağı üzere, son derece düşük bir orandadır. Yine de bu noktada TÜİK tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması⁴ verilerine değinmek faydalı olacaktır. Buna göre, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulan Ulusal Engelliler Veritabanı Sistemi'ne⁵ kayıtlı olan engelli bireylerin %41,6'sı okuma yazma bilmemektedir. Araştırmaya katılan engelli bireylerin %18,2'si Okuma bilmekle birlikte bir okul bitirecek kadar eğitimini devam ettirmemiş, %22,3'ü ilköğretim mezunu, %10,3'ü ilköğretim-ortaokul mezunu ve %7,7'si lise ve üstü eğitim görmüştür.⁶ Engelli bireylerin eğitim-öğretim hayatında yaşadığı sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmek misyonuyla hareket eden bir sivil toplum kuruluşu olarak, Bu çalışmada, anılan %7'lik dilimden üniversite öğrenimi görme fırsatı elde edebilen engelli öğrencilerin, bu kademedeki hangi şartlarda eğitim-öğretim faaliyetlerine ve sosyal aktivitelere dahil olduğu hususunda elde ettiğimiz verileri yayınlamak, söz konusu alanda yaşanan kaynak eksikliğinin giderilmesine çalışmak ve bu konuda yürütülecek politikaların belirlenmesine katkı sağlamak amaçlarına ulaşılacak istenmiştir. Okuyucu bu raporu, ilgili konuda başvurabileceği bir kaynak olarak görürse, çalışmanın amacına ulaştığına inanılacaktır.

Bazılarınca “şanslı azınlık” olarak da nitelendirilen engelli üniversite öğrencileri, kendilerinden sonra gelecek nesil için daha fazla engelli gencin üniversite hayali kurmasında rol model olmuştur. Gerçekten de üniversiteyi yeni kazanmış engelli öğrencilerle yapılan bazı mülakatlardan, bu kişilerin hayallerini gerçekleştirmesinde başarı elde etmiş engelli büyüklerinden etkilenmelerinin önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, bu “şanslı azınlık”, Engelli bireylerin; sosyal ve ekonomik hayatta kendini gerçekleştirmiş, özgüven sahibi, alanında uzman kişiler olarak yetiştirilmesi gerektiği hususlarına önem verilmesi gerektiğini de kabul ettirmiştir.

Çalışmamızda engellilik terminolojisine yönelik birçok kaynaktan bulunabilecek tanımlara yer verilmemiştir. Çalışmamızın muhtevasını, proje kapsamında gerçekleştirdiğimiz 1. toplantımız sonucunda katılımcı engelli üniversite öğrencilerinin sorun olarak gördüğü hususlarda çalışma grupları oluşturularak belirlenen alanlarda gerçekleştirilen veri toplama yöntemlerinin neticeleri oluşturmaktadır.

⁴ Türkiye İstatistik Kurumu internet sitesinde yapılan açıklamaya göre, bu araştırmada, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulan Ulusal Özürlüler Veri Tabanına kayıtlı bulunan özürlü bireylerin, günlük yaşam içindeki sorun ve beklentilerinin tespit edilerek, bu alandaki politikaların etkin bir biçimde oluşturulabilmesi amaçlanmıştır.

BKZ: http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=1&KITAP_ID=244 (Erişim tarihi: 02.08.2015)

⁵ Ulusal Özürlüler Veritabanı, yetkili sağlık kuruluşları tarafından engelli sağlık kurulu raporu alan ve veritabanına bilgi akışı sağlanabilen bazı kamu kurum ve kuruluşlarına herhangi bir sebepten dolayı başvurmuş engelli bireylerin verilerinin derlenmesi ile oluşturulduğundan, Türkiye'de yaşayan tüm engelli bireyleri kapsamamaktadır.

⁶ Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu 2013: "Erişilebilirlik, eğitim, çalışma hayatı ve sağlık verileri-analizler", Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği, İstanbul: 2014, s. 28-29

1) ENGELLİ BİREYLERİN EĞİTİMİ HUSUSUNDA YAŞANAN TARİHİ GELİŞMELER

Engelli bireylerin eğitimi hususunda, Osmanlı Devleti'nin son yıllarında birtakım gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. En ciddi adımların ise 2. Abdülhamit döneminde atıldığı bilinmektedir. Bu cümleden olarak, 2. Abdülhamit döneminde, 1877 tarihli Dersaadet Belediye Kanunu ile İstanbul'da yaşamakta olan görme, işitme, duyma engelli çocuklarla, yetim, öksüz ve kimsesiz çocukların eğitimi ve yetiştirilmesi görevi belediyeye verilmiş;⁷ buna paralel olarak, işitme engelli bireylere yönelik 1989 yılında gündüzlü ve eğitim süresi 4 yıl olan “Dilsizler ve Sağırlar Mektebi” açılmış ve Maarif Nazırı (Eğitim Bakanı) Münif Paşa'nın görme engellilerin eğitimiyle ilgilenmesinin sonucu olarak 1891 yılında bu okula bağlı bir “Âmalar Okulu” dahil edilmiş; yine misyonerlik faaliyetlerinin bir sonucu olarak, Urfa'da modern sayılabilecek bir körler okulu kurulmuştur.⁸ Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında ise, uzun savaş yıllarının bir sonucu olarak, gazilerin rehabilitasyonu ve yeni yaşamlarına adapte olmalarına yönelik eğitimlere ağırlık verildiği görülmektedir. Ama biz, çalışmamız engelli bireylerin akademik ortamlardaki mevcudiyeti üzerine inşa olduğundan, her ne kadar engelli bireylerin üniversite öğrenimine yönelik bir bilgiye sahip değilseniz de, bu dönemde engelli bireylerin eğitim yoluyla sosyal yaşama dahil olmalarına katkıda bulunduğu düşünülen bazı kurumlar hakkında birtakım genel gelişmeleri aktarmanın yararlı olacağına inanıyoruz.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde, 1925'li Yıllarda İzmir'de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı Sağır-Dilsiz ve Körler Müessesesi'nin kurulduğu ve bu okulun 1951'e kadar hizmet verdiği;⁹ 1941 Yılında ise Milli Eğitim Bakanlığı'nın desteğiyle 'Türkiye Sağır ve Dilsizler Tesanüt Derneği' binasında, işitme engelli eğitimci Süleyman Gök tarafından işitme engelliler okulunun açıldığı bilinmektedir.¹⁰ 1951 Yılında görme ve işitme engelli bireylerin eğitimi hususunda Sağlık Bakanlığı'nın yerine Milli Eğitim Bakanlığı yetkili kılınmış; buna müteakip, daha önce İzmir'de işitme engelliler okuluna dahil bulunan körler okulu da Ankara'ya taşınmıştır.¹¹ 1952 Yılında ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan bir genelgeyle, ilkokulu bitiren görme engelli öğrencilerin, ortaokulu ve liseyi olağan okullarda okuyabilecekleri belirtilmiştir.¹² 1950'li yılların sonlarına doğru ise engelli bireylerin yaygın ve örgün eğitim kurumlarında eğitim alabilmesi ve bu ortamların gerekli düzenlemeleri sağlaması noktasında daha kapsamlı yasal düzenlemeler oluşturulmaya

⁷ Mevzuattan Uygulamaya... S. 130

⁸ Bu okul daha çok gayrimüslimlere hizmet vermekte olup; her yaşta görme engelli bireyin özbakım becerilerinin yanı sıra çeşitli bilimlere ait beceriler kazandığı bir kurum olmuştur. Yatılı bölümü de olan bu okuldan mezun olanların, Gaziantep ve Adana gibi civar bölgelerde benzeri okullar açtığı da bilinmektedir. 1902 Yılında kurulan bu okul 1. Dünya Savaşı yıllarında kapatılmıştır. Detaylar için bkz: YÜCEL, İdris, Bir Misyonerlik Uygulamasının Teorisi ve Pratiği: Urfa Amerikan Körler Okulu (1902-1914), Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, S. 14, ss. 65-86.

⁹ Kütahyalı, Önder, İzmir'de Açılan İlk Körler Okulunun Yetiştirdiği Bazı Değerler,

http://www.altinokta.org.tr/yazarlar/ONDER_KUTAHYALI_IZMIRDE_ACILAN_ILK_KORLER_OKULUN_UN_YETISTIR.doc (Erişim tarihi: 01.07.2015)

¹⁰ Mevzuattan Uygulamaya..., s. 131

¹¹ Kütahyalı, Önder, Ankara Körler Okulu'nun Kuruluşu Ve İlk Etkinlikleri, http://www.altinokta.org.tr/yazarlar/Onder_KuTAHYALI_ANKARA_KORLER_OKULUNUN_KURULUSU_VE_ILK_ETKINLIK.doc (Erişim tarihi: 01.07.2015)

¹² Kütahyalı, Önder, Ankara Körler Okulu'nun...

başlanmıştır. Hiç kuşkusuz bu düzenlemelerin en önemlilerinden biri, 1961 yılında yürürlüğe giren "İlköğretim ve Eğitim Kanunu"dur. Bu kanunun 12. maddesinde “mecburi ilköğretim çağında buldukları halde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürlü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır” hükmünün bulunması, devletin engelli bireylere mecburi ilköğretim döneminde günlük yaşamında kullanabileceği bilgi ve becerileri kazandırmaya yönelik geliştirdiği bir tutum olarak değerlendirilebilir. Bu tarihten sonra, görme ve işitme engelliler alanında özel eğitim okullarının hızla açılmaya devam ettiği bilinmektedir. Ayrıca; ilgi alanımız gereği, geçmiş yıllarda üniversite öğrenimi gören engelli üniversite öğrencilerine ilişkin somut bilgilerden oluşan bir veri araştırmasında bulunmamakla birlikte, 1950’li yıllardan sonra engelli öğrencilerden üniversite öğrenimi görebilenlerin artmaya başladığını ifade edebiliriz. Günümüzde engelli öğrencilerin gerekli erişim düzenlemeleri hususunda daha fazla baskı yaparak taleplerde bulunması ise, ulusal ve uluslararası mevzuatın engelli bireylerin eğitim hakkını güvence altına almasıyla ilintilidir.

2) VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

2.1) Bilgi Edinme Başvuruları

Türkiye'de, 2005 Yılında halk arasında "Engelliler Kanunu" olarak bilinen 5378 sayılı "Özürllüer ve Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un¹³ yürürlüğe girmesiyle birlikte, tüm üniversitelerde engelli öğrenci birimlerinin kurulması zorunlu hale getirilmiş ve "Yükseköğretim Kurumları Özürllüer Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği" hükümleri doğrultusunda bu birimlerin kurulma işlemleri gerçekleştirilmiştir. Mevcut durumda, ülkemizde bulunan devlet ve vakıf üniversitelerinin tamamında teorik olarak engelli öğrenci birimi bulunmaktadır. Ancak; bu birimlerde çalışan ilgili personelin genellikle engellilik alanına hakim olmayışı ve üniversite yönetiminin bu birime ayırdığı bütçe, engelli öğrencilerin üniversite öğrenimi sırasında yaşadığı mağduriyetlerin çözümünü de zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, belirtmekte fayda vardır ki; son yıllarda özellikle birimler arası etkileşimin gelişmesiyle beraber, birim personelinin alana hakim olmasa dahi farkındalığı ve donanımı artmış ve bu da verilen hizmetlerin niteliğine yansımıştır. Yine de elimizde genel duruma ilişkin geçtiğimiz yıl Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği'nin (bundan sonra TOHAD olarak anılacaktır), Sabancı Vakfı Toplumsal Gelişme Hibe Programı desteğiyle yürütmüş olduğu "Engelli Hakları İzleme Grubu Projesi" kapsamında oluşturulan sonuç raporundaki 2013-2014 eğitim-öğretim yılına ait verilerinden başka etraflı bir çalışma bulunmamaktadır.¹⁴ Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde, 2014-2015 eğitim-öğretim yılına ilişkin elde ettiğimiz verilerle TOHAD'ın bir önceki yıla ait ilgili araştırma sonuçları birlikte değerlendirilerek, -kısıtlı da olsa- iki yıla ait üniversitelerdeki engelli öğrencilere yönelik dağılımların ve erişilebilirlik alanındaki gelişmelerin karşılaştırılması yoluna gidilmiştir. Söz konusu araştırmada sorulan soruların tarafımızca yapılan bilgi edinme başvurularında kapsamı genişletilerek tekrar sorulması ise, iki yıla ait verilerin karşılaştırılmasında kolaylık oluşturmuş ve tutarlılık sağlamıştır.

2003 Yılında yürürlüğe giren 4982 sayılı "BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU", gerçek ve tüzel kişilere kamu kurum ve kuruluşlarına ait bilgi ve verileri talep etme hakkını getirmiştir.¹⁵ Çalışmamızın kamu kuruluşlarındaki erişilebilirlik düzenlemeleri hakkındaki verilerini bu kanun kapsamında elde edilen veriler oluşturmaktadır. Söz konusu bilgi edinme başvuruları, üniversitelerin engelli birimlerine yazılı olarak, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı ve Kredi ve Yurtlar Kurumu Müdürlüğü'ne ise hem yazılı, hem de elektronik olarak yapılmış, başvuru formu derneğimiz ve Engelli Üniversite Öğrencileri İnisiyatifi Projesi hakkında bilgilerin yer aldığı bir üst yazı ekinde, kuruluşumuza ait yasal temsilcimizin yetki belgesiyle birlikte iletilmiştir. Tarafımıza iletilen cevaplar sayısal analiz ve içerik analizi yöntemiyle işlenerek ele alınmıştır. Soruların belirlenmesinde; projemiz kapsamında İstanbul'da düzenlediğimiz toplantımıza katılan engelli üniversite öğrencilerinin görüşlerinden yararlanılmış, toplantı sonrasında derlenen sorular çalışma gruplarıyla paylaşılmış ve onların katkılarıyla son şekli verildikten sonra kurumlara iletilmeye başlanmıştır.

---

¹³ İlgili kanunun güncel metni için bkz: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf> (Erişim tarihi: 01.07.2015)

¹⁴ İlgili yayın için bkz: http://www.engellihaklariizleme.org/tr/files/belgeler/ozet_2013.pdf (Erişim tarihi: 30.06.2015)

¹⁵ İlgili kanunun 4. maddesinde "Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir." İbaresine yer verilmektedir. Kanun metni için bkz: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4982.pdf> (Erişim tarihi: 26.06.2015)

Projemiz kapsamında 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'na sorulan sorular şu şekildedir: Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı bünyesindeki üniversitelerde toplam kaç öğrencinin öğrenim gördüğü ve bunların cinsiyetlerine göre dağılımı, bunlar arasında engelli öğrencilerin sayısı, engel türleri ve cinsiyetlerine göre dağılımı, engelli öğrencilerin ne kadarının örgün eğitime ve ne kadarının uzaktan ya da açık öğretime devam ettiği, üniversiteler bünyesinde mevcut bulunan engelli akademisyenlerin sayısı, kuruma bağlı üniversitelerde engellilik alanında yazılmış ne kadar bilimsel doküman bulunduğu.

Üniversite engelli birimlerine sorulan soruların muhtevası ise özetle şu şekildedir: Üniversite bünyesinde öğrenim gören engelli öğrenci sayısı, bunların cinsiyetlerine, akademik birimlerine, fakültelerine ve bölümlerine göre dağılımı, birimin hangi tarihten beri aktif olduğu, birim personelinin kimlerden oluştuğu (uzmanlar, memurlar vb.), üniversite bünyesinde işaret dili tercümanı bulunup bulunmadığı, birime gerekli erişilebilirlik çözümlerini sağlaması için ne kadar bütçe ayrıldığı ve bunun ne kadarının kullanıldığı, kayıt sırasında engelli öğrencilere sağlanan oryantasyon uygulamaları, yerleşkelerin iç ve dış mekan erişilebilirliği/ulaşılabilirliğine yönelik atılmış adımlar, ders materyallerine ve kaynaklara ulaşım hususunda sağlanan destek hizmetleri, ders takibinde oluşan güçlüklerin ortadan kaldırılabilmesi için akademisyenlerle işbirliği kurularak çözüme yönelik hangi adımların atıldığı, sınavlarda ihtiyaç duyulması halinde gerekli düzenlemelerin gerçekleştirilmesi hususunda nelerin yapıldığı, farklı engel gruplarının gereksinim duyacağı destek teknolojilerden üniversite dahilinde hangilerinin bulunduğu, üniversite uzaktan erişim uygulamalarının tüm engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanıp tasarlanmadığı, üniversite internet sitesi ve öğrenci bilgi sistemi otomasyonlarının erişilebilirliğinin sağlanıp sağlanmadığı, engelli öğrencilerin birim faaliyetlerine ne şekilde katıldığı, engelli öğrenci temsilcisinin bulunup bulunmadığı ve bulunuyorsa hangi yöntemle seçildiği, üniversite dahilinde engelliler alanında faaliyet yürüten bir öğrenci topluluğu bulunup bulunmadığı, üniversite akademisyenleri arasında engelli üniversite öğrencilerinin sorunlarına yönelik bilimsel bir yayın bulunup bulunmadığı (yüksek lisans ya da doktora tezi, makale vb.).

Bununla birlikte, üniversite yaşamı yalnızca kampüslerden oluşmamaktadır. Daha önceki ikamet adresinden uzak bir yerde üniversite öğrenimi gören engelli öğrencilerin barınma koşulları da incelenmesi gereken bir husustur. Bu cümleden olarak; öğrenci yurtlarının engelli öğrenciler için gerekli erişilebilirlik düzenlemeleri yapıp yapmadığı konusunda malumat sahibi olmamak, engelli üniversite öğrencilerinin mevcut sorunlarını tespit etmeyi amaçlayan bir çalışmayı eksik bir sonuca götürür. Bu nedenle, Kredi ve Yurtlar Kurumu bünyesindeki öğrenci yurtlarının engelli öğrenciler için hangi düzenlemeleri yaptığı konusunda, Kredi ve Yurtlar Kurumu Bölge Müdürlüklerine bilgi edinme başvuruları yapılmıştır. Bu başvurularda; bölge kapsamındaki öğrenci yurtlarında kalan engelli öğrenci sayısı ve cinsiyetlerine göre dağılımı, ilk defa yurda gelen engelli bir öğrenciye yönelik oryantasyon programı uygulanıp uygulanmadığı ve uygulandıysa bunun kimler tarafından gerçekleştirildiği (yönetim, uzman bir kişi ya da diğer öğrenciler), yurt personeli arasında işaret dili bilen bir personel bulunup bulunmadığı, yurt bahçesi ve bina içerisinde ortopedik engelli öğrencilerin kullanımına uygun rampa, asansör (sesli ve düğmelerinde Braille alfabesi dahil), gereksinim duyan bireylere yönelik yataklar, engelli lavaboları ve banyolar gibi temel ihtiyaçların bulunup bulunmadığı, çalışma odalarında engelli öğrencilere yönelik hangi düzenlemelere yer verildiği, yurt bünyesinde gerçekleştirilen sosyal ve kültürel aktivitelere engelli bireylerin ulaşımı konusunda yapılan düzenlemeler gibi konularda sorular sorulmuştur.

Bilgi edinme başvuruları kapsamında veri elde etmemiz gereken bir diğer kurum ise hiç kuşkusuz Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi'dir. Bireyler üniversiteye giriş sınavı dahil olmak üzere hayatını şekillendiren sınavlara bu kurumun yaptığı düzenlemelerle girmektedir.

Ancak, daha önceki tespitlerimiz ve proje katılımcılarımızın düzenlediğimiz toplantılardaki görüşlerinden anlaşıldığı şekliyle, ÖSYM tarafından gerçekleştirilen sınavlarda tüm engelli adaylar çeşitli mağduriyetlerle karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle ÖSYM'ye aşağıdaki içeriğe sahip soruların bilgi edinme kanunu kapsamında sorulması uygun bulunmuştur: 2014 Yılında ÖSYM kapsamında düzenlenen sınavlara kaç engelli öğrencinin katıldığı, bunların sınavlara ve her sınavda ayrı olmak koşuluyla engel türlerine göre dağılımı, kurum bünyesinde bir engelli veri tabanı bulunup bulunmadığı, adayların her sınavda engel durumlarını bildirmek durumunda olup olmadığı, kurum bünyesinde geliştirilen Aday İşlemleri Sistemi'nin (AYS) tüm engelli bireylerin erişimine uygun tasarlanıp tasarlanmadığı, ortopedik engelli adayların sınava gireceği binaların kendilerinin beyan ettiği şekliyle belirlenip belirlenmediği, kendisi işaretleme yapamayacak kişilere işaretleyici görevlendirilip görevlendirilmediği, görme engelli adaylara görevlendirilen okuyucuların hangi yöntemle belirlendiği, adayların gireceği alanlara göre okuyucuların bilgi düzeylerinin bulunup bulunmadığının okuyucuların görevlendirilmesi esnasında değerlendirilip değerlendirilmediği, belirlenen okuyucuların herhangi bir eğitime tabi tutulup tutulmadığı, kurum bünyesinde bir okuyucu havuzu bulunup bulunmadığı, görme engelli öğrencilere sınav esnasında ek süre verilip verilmediği ve verilmekteyse bunun hangi ölçütlere dayalı olarak belirlendiği, az gören adaylara yönelik hangi düzenlemelerin yapıldığı, az gören adaylara da ek süre verilip verilmediği ve verilmemekteyse hangi gerekçeye dayandırıldığı, engelli adayların sınav esnasında fiziki engelleri dolayısıyla yanında bulundurması gereken cihazları (bilgisayar, Braille daktilo, protez vb.) kullanmalarına izin verilip verilmediği, işitme engelli adaylar için hangi erişilebilirlik çözümlerinin kullanıldığı, sınavda sorulan şekil ve grafik içeren sorularla ilgili görme engelli adaylar için ne tür bir düzenleme bulunduğu, eğer muaf tutulan sorular varsa değerlendirmenin ne şekilde gerçekleştiği, sınav sonuçları doğrultusunda yapılan yerleştirme işlemi esnasında engelli adayların nasıl bir değerlendirmeye tabi tutulduğu, üniversiteye yerleştirme yapılırken engelli öğrencilere ek bir puan verilip verilmediği, veriliyorsa bunun hangi ölçütler dayanılarak verildiği, üniversitelerin engelli öğrenciler için ayırmış olduğu özel bir kontenjan olup olmadığı.

2.2) Üniversite Değerlendirme Anketi

Proje kapsamında gerçekleştirdiğimiz üniversite değerlendirme anketi, ülkemiz üniversitelerinde öğrenim gören engelli öğrenciler arasından ulaşabildiklerimizle, öğrenim gördüğü üniversitede bulunan imkanları değerlendirmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu anket yoluyla; üniversitelerin engelli öğrencilere sunmuş olduğu imkanların öğrenci gözüyle değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi maksadıyla, projemiz kapsamında İstanbul'da düzenlenen toplantıda, "Üniversite Değerlendirme Anketi" başlıklı çalışma grubu kurulmuştur. Bu grup toplantıdan sonra bir araya gelerek ilk olarak anketin hangi konuları kapsaması gerektiği üzerinde fikir alışverişinde bulunmuştur. Bu cümleden olarak; engelli öğrencilerin öğrenim gördüğü üniversite ve fakülte bilgileri, engel türleri, yurtların erişilebilirliği, kampüse ulaşım yöntemleri, kampüsün dış ve iç mekan erişilebilirliği, derslik ve laboratuvarlarda mevcut bulunan düzenlemeler, akademisyenlerin engelli öğrencilere karşı tutumu, sınavlarda yaşanan sorunlar, engelli biriminin faaliyetleri ve bu faaliyetlere engelli öğrencilerin katılımı, öğrencilerin kulüplere üye olma durumu gibi konuları kapsayan sorulardan müteşekkil bir anket taslağı oluşturulmuştur. Ardından, bu ankete gerek proje ekibi ve gerekse katılımcıların görüşlerine sunulduktan sonra bazı akademisyenlerle istişare edilerek son şekli verilmiş ve online bir anket doldurma sistemi aracılığıyla anketin dijital ortama yükleme işlemi

gerçekleştirilmiştir.¹⁶ İnternet erişimi olmayan kişiler, hafta içi mesai saatlerinde proje ofisimize telefonla ulaşmaları halinde aranarak ankete katılmaları sağlanmıştır. Anketin daha fazla kişiye ulaştırılabilmesi amacıyla ülkemizde bulunan tüm devlet ve vakıf üniversitelerinin engelli birimlerine ve sivil toplum kuruluşlarına bilgi verilmiştir. Ayrıca sosyal medya kanalıyla ve basın yoluyla daha fazla engelli öğrenciye ulaşılması hedeflenmiştir. Anket sonuçlarının analizinde üniversitelerde ölçme ve değerlendirme alanında çalışan akademisyenlerin ve konuyla ilgili deneyimi bulunan öğrencilerin desteğine başvurulmuştur. Yapılan bilgi edinme başvurularına verilen cevaplar ve üniversite değerlendirme anketi sonuçlarının karşılaştırılması ise, üniversitelerin engelli öğrencilere sağladığı erişilebilirlik düzenlemelerini daha net yorumlama imkanı sağlamıştır.

Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde verilerine başvuracağımız üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin; öğrenim gördüğü birim, üniversite ve fakülte ile cinsiyet ve engel türleri gibi bilgilerine bu aşamada yer vermek yararlı olacaktır.

Tablo 2: Üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri birimlere göre dağılımı

Öğrenim Gördüğü Birim	Öğrenci Sayısı
Ön Lisans	49
Lisans	102
Yüksek Lisans	14
Doktora	5
Toplam Katılımcı Sayısı	170

Tablo 2’de görüldüğü üzere; üniversite değerlendirme anketine katılım sağlayan 170 öğrencinin 49’u Ön Lisans, 102’si lisans, 14’ü yüksek lisans ve 5’i doktora seviyesinde öğrenim görmektedir. Oransal dağılıma bakıldığında; üniversite değerlendirme anketine katılım sağlayan öğrencilerin %28.8’i ön lisans, %60.00’ı lisans, %8.2’si yüksek lisans ve %2.9’u doktora seviyesindedir.

Ankete katılımda çeşitliliğe önem verilmeye çalışılmış ve farklı üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin anketi doldurması için önemli bir yaygınlaştırma faaliyetinde bulunulmuştur. Ankete toplam 69 farklı üniversiteden 170 öğrenci katılım sağlamıştır. Tablo 3’te ankete katılım sağlayan öğrencilerin bölgelere göre dağılımına yer verilmiştir:

Tablo 3: Üniversite değerlendirme anketine katılım sağlayan öğrencilerin bölgelere göre dağılımı

Katılım Sağlanan Bölge	Öğrenci Sayısı
Marmara	54
Ege	16
Akdeniz	11
İç Anadolu	41
Karadeniz	12
Doğu Anadolu	19
Güneydoğu Anadolu	17
Toplam Katılımcı Sayısı	170

¹⁶ Anketin PDF sürümü için bkz: <http://www.engelsizuniversite.org/universiteanket.pdf>

Ankete katılım sağlayan öğrencilerin bölgelere göre dağılımına bakıldığında, en fazla katılımın ülkemizin en kalabalık bölgesi olan Marmara'da olduğu, bunu İç Anadolu Bölgesi'nin takip ettiği görülmektedir. En az katılım ise Akdeniz Bölgesi'nde olmuştur. Buna göre ankete katılım sağlayanların %31.7'si Marmara, %24.1'i İç Anadolu, %11.1'i Doğu Anadolu, %10'u Güneydoğu Anadolu, %9.4'ü Ege, %7.05'i Karadeniz ve %6.4'ü Akdeniz bölgesinde yer almaktadır. Bu sonuç bizlere engelli öğrencilerin bölgelere göre dağılımı hususunda bir değerlendirme imkanı vermemektedir. Proje katılımcılarımızın anketin yaygınlaştırma sürecindeki katkısı, anket hakkında bilgilendirilen üniversite ve STK'ların duyarlılığı gibi konular bu dağılımda önemli bir paya sahiptir.

Tablo 4'te ise ankete katılan öğrencilerin fakültele göre dağılımı yer almaktadır:

Tablo 4: Üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin fakültele göre dağılımı

Fakülte Adı	Katılım Sayısı
MYO	37
Fen-Edebiyat Fakültesi	26
Hukuk Fakültesi	24
Eğitim Fakültesi	18
Mühendislik Fakültesi	17
İİBF	13
Güzel Sanatlar Fakültesi	6
Sağlık Bilimleri Fakültesi	3
İletişim Fakültesi	3
Tıp Fakültesi	3
İlahiyat Fakültesi	1
Turizm ve Otelcilik Fakültesi	1
Toplam Katılımcı Sayısı	152

Tablo 4'te görüldüğü üzere, ankete katılım sağlayan 170 öğrenciden 152'si öğrenim gördüğü fakülteleri belirtmiş, diğer 18'i ise geçersiz bilgiler vermişlerdir. Bu nedenle tablo 4'te fakültele göre dağılım hususunda 152 katılımcının bilgileri verilmiştir. Fakülte kategorilerinin oluşturulmasında, benzer isimli fakültelerin birleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Örneğin; Fen, Edebiyat, İnsani Bilimler gibi fakülteler Fen-Edebiyat; İktisad, İşletme gibi fakülteler ise İİBF (İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi) kategorisi altında toplanmıştır. Buna göre; Meslek Yüksekokulu'nda okuyan dilimin ardından Fen-Edebiyat, Hukuk ve Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler ankete katılım konusunda en fazla ilgi gösteren grup olmuştur. Ankete katılım gösteren öğrencilerin oransal dağılımına bakıldığında; Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin %24.3'lük bir dilimde yer aldığı görülmektedir. Geriye kalan dilimde ise; Fen-Edebiyat bölümü öğrencileri %17.1, Hukuk Fakültesi öğrencileri %15.7, Eğitim Fakültesi öğrencileri %11.8, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi öğrencileri %11.1, İİBF öğrencileri %8.5 ve diğer fakültelerde öğrenim gören öğrenciler %11.1'lik bir orana sahiptir. Ankete katılım sağlayan öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümler çok farklılık gösterdiğinden bu hususta bir dağılıma gidilememiştir. Tablo 5'te ise ankete katılan öğrencilerin engel türlerine göre dağılımı bulunmaktadır:

Tablo 5: Üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin engel türlerine göre dağılımı

Engel Türü	Katılımcı Sayısı
Görme engelli	76
İşitme engelli	19
Fiziksel engelli	54
Zihin engelli	4
Otizm	1
Süreçen hastalık	13
Diğer	17

Tablo 5'e göre, Ankete katılım sağlayan öğrencilerin engel türlerine göre dağılım oranı göz önünde bulundurulduğunda; görme engelli öğrenciler %44.7, fiziksel engelli öğrenciler ise %31.8'lik bir dağılım göstermektedir. Bunları işitme engelli öğrenciler %11.2, "diğer" şeklinde sınıflanan grup %10, süreçen hastalık %7.6, zihin engelliler %2.4 ile takip etmektedir. Ankete 1 otizmli öğrenci katılmıştır. Anketin bu bölümünde birden fazla alan işaretlenebilmekte olduğundan bazı katılımcılarımızın çok engelli kategorisine girdiği görülmüştür. Öte yandan, tablo 5'te verilen ankete katılan öğrencilerin engel türlerine göre oluşan rakamlar, üniversite öğrencilerinin engel türlerine göre dağılım verileriyle karşılaştırıldığında bazı farklılıklar ortaya koymaktadır. Bu hususa çalışmamızın ilgili bölümünde daha fazla değinecek olmakla birlikte; ankete katılım sağlayan öğrencilerin engel türlerine göre dağılımına yer vermek, bu noktada bizlere ankete katılım sağlayan öğrencilerle mevcut öğrenci sayılarını karşılaştırma imkanı sağlayacaktır. Bu doğrultuda, YÖK tarafından elde ettiğimiz Kasım 2014 dönemi verilerine göre; üniversite öğrenimi gören engelli öğrencilerden %36.1'i görme engelli, %35.7'si fiziksel engelli, %12.4'ü "diğer" şeklinde sınıflanan, %7.4'ü kronik sağlık sorunları olanlar ve %5.4'ü işitme engellidir. Bu yönüyle bakıldığında, ankete katılan öğrencilerin engel türlerine göre dağılımıyla mevcut öğrenci sayıları arasında bazı farklılıklar görülmektedir. Anketimize katılan öğrencilerin çoğunluğunu görme engelli öğrenciler oluşturmaktadır. Bu durumdan, anketin görme engelli katılımcılara daha fazla ulaştığı veya görme engelli öğrencilerin ankete daha fazla ilgi gösterdiği sonuçlarına ulaşılabilir.

Tablo 6 ise bizlere katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımını göstermektedir.

Tablo 6: Üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı
Kadın	70
Erkek	100

Tablo 6'da görüldüğü üzere, ankete katılım sağlayan öğrencilerin çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır. Buna göre ankete katılım sağlayan öğrencilerin %58.8'i erkek, %41.2'si ise kadındır. Çalışmamızın ilgili bölümünde etraflıca ele alınacak olmakla birlikte; genel fikir vermesi bakımından bu aşamada engelli üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre dağılımına bakarak anket verileriyle karşılaştırma yoluna gidilmesi yararlı olacaktır. YÖK tarafından elde ettiğimiz Kasım 2014 dönemi verilerine göre; örgün, açık ve uzaktan eğitim fakültelerinde öğrenim gören engelli öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımına baktığımızda; erkek öğrenciler %61.2, kadın öğrenciler ise %38.7'lik bir yer tutmaktadır. Anketimizin cinsiyetlere göre dağılım verileri, üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre dağılım verileriyle karşılaştırıldığında birbirine yakın rakamlar ortaya koymaktadır.

3)"YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI ENGELLİLER DANIŞMA VE KOORDİNASYON YÖNETMELİĞİ" İŞİĞİNDA ENGELLİ BİRİMLERİNİN YAPISI VE ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN SAHİP OLDUĞU HAKLAR

Ülkemizde, engelli bireylerin fırsat eşitliği çerçevesinde, her türlü eğitim-öğretim faaliyetinden herkesle birlikte yararlanabileceği uluslararası ve ulusal mevzuatla güvence altına alınmıştır. Ülkemizin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme'nin "Eğitim" başlıklı 24. maddesinde, eğitim hakkının ayrımcılık olmadan ve eşit fırsat esasına göre gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.¹⁷ Ulusal mevzuatta ise T.C. Anayasası'nın 42. maddesinde kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmayacağı ifade edilirken; 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunu'nun 15. maddesinde "Hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim alması engellenemez. Engelliler, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, yaşadıkları çevrede bütünleştirilmiş ortamlarda, eşitlik temelinde, hayat boyu eğitim imkânından ayrımcılık yapılmaksızın yararlandırılır. Genel eğitim sistemi içinde engellilerin her seviyede eğitim almasını sağlayacak bütünleştirici planlamalara yer verilir." Hükmü bulunmaktadır. Bu paralelde, başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere konuyla ilgili kurumların mevzuatında söz konusu düzenlemeler yapılmıştır. Biz çalışmamızın bu bölümünde, engelli üniversite öğrencilerinin hangi haklara sahip olduğunu ve üniversitelerde kurulan engelli birimlerinin teşkilat yapısını ele alacağız.

5378 sayılı "Engelliler Kanunu" nun 15. maddesinde, "Üniversite öğrencilerinden engelli olanların öğrenime etkin katılımlarını sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurulu koordinasyonunda, yükseköğretim kurumları bünyesinde, engellilere uygun araç-gereç ve ders materyallerinin, uygun eğitim, araştırma ve barınma ortamlarının temini ile eğitim süreçlerinde yaşadıkları sorunların çözümü gibi konularda çalışma yapmak üzere Engelliler Danışma ve Koordinasyon Merkezleri kurulur. Engelliler Danışma ve Koordinasyon Merkezinin çalışma usul ve esasları Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulunca müştereken çıkarılan yönetmelikle belirlenir." Hükmü bulunmaktadır. Dolayısıyla çalışmamızın bu bölümünün esasını da anılan Yönetmelik oluşturmaktadır.¹⁸

3.1) Yönetmeliğin Amacı ve kapsamı

Söz konusu yönetmeliğin 1. maddesinde, "(1) Bu Yönetmeliğin amacı; yükseköğrenim gören engelli öğrencilerin öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için gerekli akademik ortamın hazırlanmasını ve eğitim-öğretim süreçlerine tam katılımlarını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almak ve düzenlemeler yapmak üzere, Yükseköğretim Kurulu Engelli Öğrenciler Komisyonu, Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi, ÖSYM Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi ile yükseköğretim kurumları bünyesinde oluşturulacak engelli öğrenci birimlerinin çalışma usul ve esaslarını düzenlemek" Olarak

¹⁷ Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme, Madde 24

¹⁸ YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI ENGELLİLER DANIŞMA VE KOORDİNASYON YÖNETMELİĞİ, "<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.14214&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim%20Kurumlar%C4%B1%20%C3%96z%C3%BCrl%C3%BCler%20Dan%C4%B1%C5%9Fma%20ve%20Koordinasyon%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi>" (Erişim tarihi: 02.07.2015)

belirtmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere, engelli öğrencilerin eğitim-öğretim ortamlarının erişilebilir hale getirilmesi noktasında gerekli teşkilat yapısı; YÖK bünyesinde oluşturulan Engelli Öğrenciler Komisyonu, Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi, ÖSYM Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi ve üniversiteler bünyesinde oluşturulan engelli öğrenci birimleri şeklinde oluşmuştur. Yönetmeliğin ilgili maddelerinde, bu birimlerin işleyişinin ve görevlerinin detaylı biçimde açıklanması ise; bizlere bu yönetmeliğin ne tür kazanımları olduğu hakkında daha detaylı bilgi vermektedir.

3.2) YÖK Engelli Öğrenciler Komisyonu'nun Görevleri ve Faaliyetleri

3.2.1) YÖK Engelli Öğrenciler Komisyonu'nun Görevleri

YÖK Engelliler Komisyonu'nun teşkilinden bahseden 5. maddede, bu komisyonun "Yükseköğretim Yürütme Kurulu üyelerinden birinin başkanlığında, üçü engellilik alanında bilgi sahibi, tercihen ilgili alanlardaki akademisyenlerden ve en az yüksek lisans düzeyinde eğitim görmekte olan engelli bir öğrenci temsilcisinden olmak üzere en az beş kişiden oluştuğu ve bu komisyon üyelerinin üç yıllığına görevlendirildiği" belirtilmektedir. Yönetmeliğin 6. maddesi ise bu komisyonun görevlerine ayrılmıştır. Buna göre YÖK bünyesinde oluşturulan Engelli Öğrenciler Komisyonu'nun görevleri şu şekildedir:

"a) Engelli öğrencilerin öğrenim hayatlarını desteklemek, öğrenim ve eğitim süreçlerine tam katılımlarını sağlamak amacı ile sorunlarını belirlemek, çözüme yönelik gerekli planlamaları yapmak, politikalar ve stratejiler üretmek ve bunları Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına sunmak.

b) Engelli öğrencilerin, yükseköğretimde karşılaşılabilecekleri ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik sorunlarına çözüm üretmek.

c) Engelli öğrencilere uygun eğitim araç-gereçleri, ders materyalleri, ders geçme ve sınav koşullarının hazırlanmasına yönelik standartları oluşturmak.

ç) Engelli öğrencilerin yatay ve dikey geçiş ile ders denkliklerinin ölçütlerini düzenlemek üzere önerilerini ilgili kurullara sunmak.

d) Üniversitelerde kurulacak engelli öğrenci birimlerinin işleyiş koşullarını ve ilkelerini belirlemek.

e) Üniversite yerleşkelerinin engellilere göre düzenlenmesine ilişkin yapılanmaları takip etmek veya ettirmek.

f) Engellilerle ilgili derslerin veya konuların yükseköğretim kurumlarının lisans programlarına alınması yönünde çalışmalar yapmak ve ilgili kurullara sunmak."

Görüldüğü üzere, YÖK bünyesinde oluşturulan Engelli Öğrenciler Komisyonu, ülkemizde henüz kapsamı net olarak belli olmayan "engellilik alanındaki uzman kişiler"den ve en az yüksek lisans öğrenimi gören fakat seçimi hususunda hangi kriterlere yer verildiği belirtilmeyen engelli bir öğrenciden oluşmaktadır.

3.2.2) YÖK Engelli Öğrenciler Komisyonu'nun Faaliyetleri

Engelli Öğrenciler Komisyonu, belli aralıklarla toplantılar gerçekleştirerek engelli öğrencilerin üniversitelerdeki eğitim-öğretim ortamlarının düzenlenmesine ilişkin her konuda görüş ortaya koyabilmekte ve aldığı kararları YÖK Başkanlığı'na sunmaktadır. Komisyon bir icra kurulu olmayıp aldığı kararlar bağlayıcı bir nitelik taşımamaktadır. Bu noktada söz konusu komisyonun şu ana kadar gerçekleştirdiği faaliyetlere değinmek, komisyon hakkında daha net bir fikir oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'ndan tarafımıza gönderilen yazıda, komisyonun gerçekleştirdiği bazı toplantılara ilişkin bilgiler bulunmaktadır. İlgili yazıya göre; Yükseköğretim Kurulu "Engelli Öğrenciler Komisyonu" tarafından organize edilen ilk toplantı olan "Engelsiz Üniversite Toplantısı", 13 Kasım 2009 tarihinde Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi toplantı salonunda gerçekleştirilmiştir.¹⁹ Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü), Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu, Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi ile tüm üniversitelerin Engelli Öğrenci Biriminden sorumlu Rektör Yardımcıları öncelikli olmak üzere birer temsilcilerinin davet edildiği toplantıda; Komisyon üyeleri tarafından sunuşlar yapılmış ve engelli öğrencilerle ilgili mevcut mevzuat, özel gereksinimli bireyler ve yükseköğretim kurumlarında oluşturulması gereken engelsiz üniversite birimlerinin yapı ve işleyişi hakkında karşılıklı bilgi alış verişinde bulunulmuştur. Yükseköğretim Kurulu "Engelli Öğrenci Komisyonu" tarafından organize edilen "Engelsiz Üniversite Birimlerinin Yapılandırılması ve İşleyişi" konulu ikinci toplantısı 17 Mayıs 2010 tarihinde Gazi Üniversitesi Mimar Kemalettin Salonunda gerçekleştirilmiştir.²⁰ Yazının devamında üniversitelerin engelli birimleri tarafından gerçekleştirilen Engelsiz Üniversite Çalıştayı'na da değinilmiştir. Üniversitelerin engelli birimi yetkilileri, akademisyenler, engelli öğrenciler ve konuyla ilgili faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelerek üniversitelerin engelli öğrencilere yönelik düzenlemelerini ele aldığı Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı,²¹ her yıl bir üniversitenin ev sahipliğinde düzenlenmektedir. 2006 Yılında ilki düzenlenen Çalıştayı²² dokuzuncusu 30 Nisan-02 Mayıs 2015 tarihleri arasında Muğla – Sıtkı Koçman Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir.²³ Ayrıca Üniversitelerin engelli birimleri arasında bölgesel bazda da toplantılar gerçekleştirilmektedir. Bu organizasyonlar ise, birimler arası eşgüdümün sağlanması noktasında önem arz etmektedir.

3.3) Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi

Mezkur Yönetmeliğin 7. ve 8. maddeleri "Engelli öğrenciler danışma ve koordinasyon birimi"nin teşkilat yapısı ve görevlerine ayrılmıştır. Söz konusu maddeler aşağıda yer almaktadır:

"MADDE 7: (1) Yükseköğretim Kurulu bünyesinde; Komisyona destek hizmetleri vermek, raportörlük yapmak, engelli üniversite öğrencilerine destekleyici ve iyi kaynaklarla donatılmış bir akademik ortam sağlamak için yükseköğretim kurumları engelli öğrenci birimleri ile koordinasyon halinde çalışmak üzere kadrolu Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi kurulur. Bu birimde görev alacak görevlilerden birinin engellilik alanlarıyla ilgili en az lisans mezunu olmasına özen gösterilir."

¹⁹ İlgili toplantıya ilişkin detaylar için bkz: http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/29912 (Erişim tarihi: 26.06.2015)

²⁰ Gazi Üniversitesi'nde gerçekleştirilen toplantıya ilişkin detaylar için bkz: http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/30054 (Erişim tarihi: 03.07.2015)

²¹ Söz konusu çalıştaylara kuruluş olarak 2010 yılından itibaren aktif katılım sağlamaya başladık.

²² İlk 7 Engelsiz Üniversite Çalıştayı'nın sonuç raporları için bkz: <http://www.tiu.org.tr/turkce/content/view/49/> (Erişim tarihi: 09.07.2015)

²³ Söz konusu çalıştaya ait internet sitesi için bkz: <http://engelsizcalistay.mu.edu.tr/> (Erişim tarihi: 25.06.2015)

"MADDE 8: (1) Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Biriminin görevleri şunlardır:

- a) Komisyona iletilecek öğrenci başvurularını düzenlemek.
- b) Yapılacak işlemlere esas olmak üzere komisyona raportörlük yapmak.
- c) Komisyon toplantı tutanak ve evraklarını düzenlemek.
- ç) Üniversitelerde kayıtlı engelli öğrencilerle ilgili istatistikî verileri tutmak.
- d) Ders materyallerinin hazırlanmasında, engellilere uygun eğitim, araştırma ve barındırma ortamlarının düzenlenmesinde üniversiteler arası koordinasyonu sağlamak.
- e) Üniversitelerden gelen raporları ve Yükseköğretim Kurulu ile ÖSYM bünyesinde yapılan çalışmaları her öğretim yılı sonunda rapor haline getirmek.

f) Yükseköğretim Kurulu internet sitesinde engellilerin erişebilirliklerine uygun bir bölüm hazırlamak ve bilgileri sürekli güncellemek."

Tanımı ve görevlerinden de anlaşılacağı üzere; bu birim, Engelli Öğrenciler Komisyonu'nda alınan kararların uygulamaya geçirilmesi ve üniversite engelli birimleriyle koordinasyonun sağlanması alanlarında görevli bir icra kurulu hüviyetini taşımaktadır. Birimin engelli öğrencilere yönelik istatistikî verileri oluşturmak, yayınlamak ve internet üzerinde ilgili bir sayfa oluşturmak gibi görevleri de bulunmaktadır. Halihazırda engelli üniversite öğrencilerine yönelik istatistikî verilerin tutarlılığı konusunda şüphelerimizin bulunduğunu da dikkate alacak olursak; çalışmamızın muhtevasını oluşturan konularda, birimin gelecek yıllarda düzenli veri oluşturması ve ilgililerle paylaşması umulmaktadır. Ayrıca; birimin gelecek yıllarda kadrosu alan uzmanlarıyla genişletilerek, üniversitelerdeki engelli birimlerinin çalışmalarını detaylı olarak izlemesi ve geribildirimde bulunması beklenmektedir.

3.4) ÖSYM Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi

Yönetmeliğin 9. ve 10. maddeleri bu birimin işleyişi ve görevlerine ayrılmıştır. Söz konusu maddeler şu şekildedir:

"MADDE 9 (1) ÖSYM bünyesinde Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi oluşturulur. Birimin çalışma usul ve esasları ÖSYM Başkanlığınca belirlenir. Birimde engellilik alanında bilgi sahibi ve deneyimli, tercihen ilgili alanlardan mezun en az bir uzman bulunur. Gerektiğinde bu birimde engellilikle ilgili öğretim elemanları, uzman ve öğretmenler danışman olarak görevlendirilebilir."

"MADDE 10 (1) ÖSYM Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Biriminin görevleri şunlardır:

- a) Yükseköğretim programlarında öğrenim görmek isteyen engelli öğrencilere öğrenim görmek istedikleri program hakkında danışmanlık yapmak.
- b) Üniversitelerin engelli öğrenciler için açılmış olan entegre yükseköğretim programları listesini, yükseköğretim kurumları ile işbirliği yapmak suretiyle oluşturarak sınav kılavuzuna konulması için gerekli açıklamaları hazırlamak.
- c) Adayın ÖSYM'ye göndermesi gereken engel türü ve rapor bilgileri ile sınav sırasında ne tür desteğe gereksinimi olduğuna dair dilekçe ve benzeri bilgilere ilişkin sınav kılavuzuna konacak açıklamaları hazırlamak.
- ç) Uzmanlar tarafından incelenen sağlık raporları ve talep formlarının kabul veya ret şeklindeki sonuçlarını sınav öncesi engelli adaya bildirmek.

d) Sınav ortamlarının engel durumuna göre seçilmesi veya düzenlenmesi konusunda gerekli çalışmaları yapmak.

e) Merkezi sınavlarla yerleştirilen engelli adayların istatistikî verilerini oluşturmak ve kamuoyunun bilgisine sunmak.

f) Bireylerin engel durumları esas alınarak sınavlarda görev alan okuyucuların seçimi hakkında çalışmalar yapmak.”

Yönetmelikte belirtildiği üzere, engelliler alanında deneyimli ya da ilgili bir bölümden mezun olmuş en az bir kişinin bu birimde görevli olması gerekmektedir. Ayrıca bu birime gerektiğinde öğretim elemanları ve öğretmenlerin de danışmanlık yapabileceği belirtilmektedir. ÖSYM, engelli bireylerin en çok şikayet ettiği kurumlar arasında yer almaktadır. Şöyle ki; gelişen teknoloji ve erişilebilirlik çözümlerinin halen sınav ortamlarında mevcut olmayışı ve bu minvalde ciddi adımların atıldığına ilişkin somut bir bilginin bulunmaması, ek olarak dış etkenler nedeniyle yaşanan sınav mağduriyetleri, engelli adaylar nezdinde ÖSYM’ye olan güveni azaltmaktadır. Dolayısıyla ÖSYM’nin engelli adayların sınav ortamlarına yönelik daha fazla kişiyle istişarelerde bulunması ve söz konusu birimde alana hakim engelli bireylere de yer vermesi yaşanan mağduriyetlerin önüne geçecektir. Öte yandan ilgili birimin görevleri arasında, “Yükseköğretim programlarında öğrenim görmek isteyen engelli öğrencilere öğrenim görmek istedikleri program hakkında danışmanlık yapmak” da bulunmaktadır. Ancak ÖSYM bu danışmanlığı daha çok engelli öğrencilerin başarılı olup olamayacağı bölümler ayırımına giderek yapmaktadır. ÖSYM tarafından yayınlanan 2015-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu’nun 2.3 maddesinde, engelli adayların tercih yaparken dikkat etmesi gereken hususlara yer verilmiştir. Kılavuzdaki ilgili bölüm aşağıdaki gibidir:

“2.3. ENGELLİ ADAYLARIN TERCİHLERİNİ YAPARKEN GÖZ ÖNÜNDE TUTACAĞI HUSUSLAR”

Görme engelli adayların, yükseköğretim programları ile ilgili tercihlerini belirlerken başarılı olabilmeleri için, büyük ölçüde dile dayanan veya işitme gerektiren sosyal, iktisadi ve beşeri bilimler alanlarındaki yükseköğretim programlarını tercih etmeleri tavsiye edilir.

Bedensel engelli adayların, yükseköğretim programları ile ilgili tercihlerini belirlerken engellerini dikkate almaları yararlarına olacaktır.

Engelli adayların, yükseköğretim programları tercihlerini belirlerken üniversitelerin engelliler ile ilgili birimlerinden yükseköğretim programları konusunda bilgi almaları yararlarına olacaktır.”²⁴

Bu ibareler, engelli öğrencilerin hangi alanda başarılı olup olamayacağı hususunda bir sınırlama getirmektedir. Bu maddeyi okuyan birçok engelli öğrencinin, hayallerinden ve hedeflerinden vazgeçerek farklı tercihlerde bulunduğu bilinmektedir. Bu madde ayrıca, tavsiyelere uymayarak aksi bir yönde bölüm tercihinde bulunanların, gelecekte karşılaşacağı erişilebilirlik sorunlarını da üstlendiği ve zamanında gerekli tavsiyenin yapılması nedeniyle ilgili birimlerin erişilebilirlik çözümlerini sağlamayabileceği anlamına da gelmektedir. Yıllardır bu tavsiyelerin bir ayrımcılık içerdiği gerekçesiyle söz konusu ibarelerin kılavuzdan

²⁴ 2015-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu, <http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2015/OSYS/2015-OSYSKONTKILAVUZU15072015.pdf> (Erişim tarihi: 08.07.2015)

kaldırılması yönünde talepte bulunmamıza rağmen, ÖSYM sabit bir şekilde tutumunu devam ettirmekte ve her yıl yayınlanan tercih kılavuzlarında, aynı ibarelere yer vermektedir.²⁵

Ayrıca, ÖSYM'nin engelli adaylara yönelik, görev tanımında belirtildiği üzere istatistiki bilgileri oluşturması ve ilgililerle paylaşması, araştırmacıların daha fazla bilgiye alana katkıda bulunmalarını sağlayacaktır. ÖSYM tarafından geliştirilen sınavlarda ortaya çıkan sorunlara ilişkin çalışmanın ilgili bölümünde detaylı bilgiler bulunmaktadır.

3.5) Yükseköğretim Kurumları Engelli Öğrenci Birimleri

Anılan Yönetmeliğin 11. ve 12. maddelerinde Engelli Öğrenci Birimlerinin yapısı ve görevlerine yer verilmektedir. Söz konusu maddeler aşağıda bulunmaktadır:

“MADDE 11 (1) Yükseköğretim kurumları tarafından eğitim öğretim işlerinden sorumlu bir rektör yardımcısı başkanlığında ve sorumluluğunda, engelliler alanında uzmanlaşmış veya özel eğitim alanına yakın alanda uzmanlaşmış koordinatör öğretim elemanları veya yardımcıları ile ilgili daire başkanlıkları, fakülte, yüksekokullar ve enstitülerin görevlendireceği yönetici veya akademik kişilerden seçilmiş temsilcilerden oluşan, engelli öğrencilerin idari, fiziksel, barınma ihtiyaçları ile sosyal ve akademik alanlarla ilgili ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçların karşılanması için yapılması gerekenleri belirleyip, yapılacak çalışmaları planlamak, uygulamak, geliştirmek ve yapılan çalışmaların sonuçlarını değerlendirmek üzere, doğrudan rektörlüğe bağlı engelli öğrenci birimleri oluşturulur. Yükseköğretim kurumları bu birimlerin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan kaynağı bütçelerinden tahsis ederler. Birimlerin çalışma usul ve esasları yükseköğretim kurumlarınca belirlenir.

(2) Yükseköğretim kurumları engelli öğrenci birimleri her yıl hazırlayacakları faaliyet ve değerlendirme sonuçlarını içeren raporu Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına bildirirler.”

“MADDE 12 (1) Yükseköğretim kurumları engelli öğrenci birimlerinin görevleri şunlardır:

a) Yükseköğretim programlarına kaydı yapılan engelli öğrencilerin öğrenimlerini sürdürdükleri sırada eğitim, öğretim, burs, idari, fiziksel, barınma, sosyal ve benzeri alanlarla ilgili ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için alınması gereken önlemleri belirlemek ve ortadan kaldırmak üzere çözüm önerileri sunmak, gerekli düzenlemeleri üniversitede bulunan diğer birimler veya daire başkanlıkları ile eşgüdüm içerisinde yapmak.

b) Engelli üniversite öğrencilerinin akademik, fiziksel ve sosyal yaşamlarını engellemeyecek biçimde öğretim programlarını düzenlemek için engelli öğrencinin devam ettiği eğitim ortamının uygunlaştırılması, engellilere yönelik araç gereç temini, özel ders materyallerinin hazırlanması, engellilere uygun eğitim, araştırma ve barındırma ortamlarının düzenlenmesi konularında çalışmalar yapmak.

c) Yükseköğretim düzeyindeki öğrenci ve öğretim elemanlarına yönelik yayın faaliyetlerinde bulunmak, öğretim elemanlarına engellilik ile bunun getirdiği sınırlılıkları ve yapılması gereken düzenlemeleri anlatan ve bilgi veren doküman hazırlamak, bilinç düzeyini arttırmak, ilgililere danışmanlık hizmeti vermek, gerektiği durumlarda hizmet içi eğitim sağlamak.

ç) Engellilik alanında bilinç ve duyarlılık düzeyini arttırmak için program ve projeler geliştirmek, seminer, konferans ve benzeri faaliyetler düzenlemek.

²⁵ Konuyla ilgili 2012 yılında yapmış olduğumuz basın açıklaması için bkz: <http://eged.org/node/49> (Erişim tarihi: 07.07.2015)

d) Birimin çalışma programını hazırlamak, yürütmek, faaliyetler için gerekli bütçe ihtiyaçlarını belirlemek ve yıllık faaliyet raporunu hazırlayıp bağlı bulunduğu rektör yardımcısına sunmak.

e) Yükseköğretim kurumları engelli öğrenci birimlerinin görev ve faaliyet alanına giren konularda konunun taraflarına yönelik yayın, doküman ve bilgilerin yer aldığı, üniversitelerde okuyan engelli öğrencilerin sorunlarını ve isteklerini dile getirmelerine olanak sağlayan, ilgili birimle iletişimine de imkân veren bir internet sitesi oluşturmak.

f) Alınan kararların ve belirlenen stratejilerin uygulanmasını denetlemek.

g) Maddi güçlüğü bulunan engelli öğrencilerin yardımcı araç gereçlerinin ücretsiz temini yönünde çalışmalarda bulunmak.

ğ) Bütün öğrencilerin adil ve doğru bir şekilde ölçme ve değerlendirmeye tabi tutulması, fırsat eşitliğini sağlamak ve eğitim sürecini engelli öğrenciler için de anlamlı hale getirmek için; engelli öğrencinin sınavlarla ilgili süre, mekân, materyal, refakatçi okuyucu sağlamak ve engelin doğasından kaynaklanan farklılıklara göre alınacak gerekli tedbirleri almak, düzenlemeleri yapmak.

h) İstihdam olanakları ve mesleklere ilişkin bilgilendirme yapan bilgilendirici kitaplar hazırlanması konusunda çalışmalar yapılmasını ve bunların engelli öğrencilere ulaştırılmasını sağlayacak tedbirler almak.

ı) Yükseköğretim programlarını kazanan engelli öğrencileri kayıt sırasında tespit etmek.

i) Üniversite yerleşkesinin ve yerleşkede bulunan yapılar ile açık alanların engelli öğrenciler için ulaşılabilir olmasını sağlamak.”

Görüldüğü üzere, engelli öğrencilerin doğrudan iletişim halinde olacağı birim Engelli Öğrenci Birimi'dir. Ülkemizde bulunan tüm devlet ve vakıf üniversitelerinde kurulması zorunlu hale getirilen bu birimler, daha önce Sağlık, Kültür ve Spor Dairesi Başkanlığı'na bağlı iken, şu anda doğrudan Rektörlüğe bağlanmıştır. Böylece birime ayrı bir bütçe tahsisi de mümkün olmuştur. Engelli Öğrenci Birimi, engelli öğrencilerin her türlü erişilebilirlik ihtiyaçlarına cevap vermek üzere oluşturulmuştur. Dolayısıyla bu birimlerin engelli öğrencinin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için, üniversitedeki diğer birimlerle eşgüdüm halinde çalışması ve birim kadrosunda farklı alanlarda donanıma sahip uzmanlara yer vermesi gerekmektedir. Öte yandan yaptığı çalışmalarla engellilik alanında deneyim sahibi kişilerin bu birimde yer alması da önem taşımaktadır. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde etraflıca inceleneceği üzere, genel olarak engelli öğrenci birimlerinin, engelli öğrencilerin taleplerini karşılamak noktasında istenilen seviyede olduğunu söylemek mümkün değildir. Yaptığımız gözlemler doğrultusunda, engelli öğrenci, birimle ilişki kurup da sorununa beklediği çözümü alamadığı zaman, onun yeterliliğini sorgulamakta ve kendi çözümlerini geliştirmek yoluna gitmektedir. Son olarak, engellilik alanında söz sahibi olan engelli kişilere de bu birimde yer verilmesi, birimin işlerlik kazanmasını etkileyecek önemli bir faktördür.

3.6) Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tarafından Engelli Öğrencilere Yönelik Alınan Kararlar

YÖK bünyesinde oluşturulan Engelli Öğrenciler Komisyonu, görüşleri bağlayıcı olmamakla birlikte, engelli üniversite öğrencilerini yakından ilgilendiren önemli kararların alınmasına da katkıda bulunmuştur. YÖK Başkanlığı, son yıllarda engelli öğrencilerin lehine önemli kararlara imza atmıştır.

1)YÖK tarafından ilgili kurumlara gönderilen 22.10.2009 tarihli ve “Özürlü öğrencilerin ders muafiyeti” konulu yazıda, “engelli öğrencilerin başvurmaları halinde öğrenciye varsa

başvurdukları dersin eşdeğerinin verilmesinin sağlanmasına, bunun sağlanamaması durumunda ise ders programının bu konuda gelişen program ve teknik kullanılarak öğrenciye uyarlanmasına karar verildiği" bildirilmiştir.²⁶ Bu karar, engelli öğrencilere, muafiyetin dayatılması sonucunda öğrencinin bölümden eksik bilgi ve becerilerle mezun olmasının önüne geçilmesi bakımından önem taşımaktadır. Ancak, bu kararda geçen "başvurmaları halinde" ibaresi dolayısıyla olsa gerek, halen birçok üniversitede engelli öğrencilerin çeşitli derslerden muaf olduğu bilinmektedir. Öte yandan, karar uyarınca derslerin "gelişen program ve teknik kullanılarak engelli öğrencilerin erişimine yönelik uyarlanması" hususunda da yeterli adımların atılmadığı ve halen öğretim elemanlarının genellikle engelli öğrencileri muafiyete teşvik ettiği bilinmektedir.

2) Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından, ilgili kurumlara gönderilen 04.02.2010 tarihli yazıda, "21 Ocak 2010 tarihli Yükseköğretim Genel Kurul toplantısında Özürlü Öğrenci Komisyonu raporu da dikkate alınarak, üniversitelerde yapılan ara sınavlar ve final sınavlarında,

a) Sınav görevlilerinin dağıtılması sırasında, sınava katılacak engelli öğrencinin olup olmadığının göz önüne alınmasına,

b) Sınav yerlerinin belirlenmesi sırasında, bedensel engelli öğrencilerin bulunduğu derslerin sınavlarının mutlaka erişilebilir ortamlarda yapılmasına,

c) Engelli öğrencinin (görme engelli öğrenci) sınavının ayrı bir ortamda bir araştırma görevlisi tarafından yapılmasına

karar verilmiştir." Denilmektedir.²⁷ Yazıda o günkü adıyla "Özürlü Öğrenci Komisyonu" olarak ifade edilen komisyonun söz konusu kararın alınmasında etkili olduğu görülmektedir. Bu karar, engelli öğrencilerin sınav koşullarını olumlu biçimde düzenlemektedir. Engelli öğrenciler, YÖK'ün bu kararıyla sınav koşullarının kendilerine göre uyumlu hale getirilmesi gerektiğini bilmelidir. Dolayısıyla herhangi bir mağduriyet yaşamaları halinde, bu kararı referans olarak belirtmeleri yararlı olacaktır.

3) Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, özel yetenek sınavıyla öğrenci alan programlarda engelli öğrencilerin değerlendirilmesi hususunda önemli bir karar almıştır. İlgili metinde söz konusu karara ilişkin şu ifadeler yer verilmiştir:

"19.12.2013 tarihli Genel Kurul toplantısında özel yetenek sınavı ile öğrenci alan programlarda engelli öğrenciler için (bedensel engelli, görme engelli, işitme engelli, otizm), engelli olduklarını belgelemeleri kaydıyla ilgili yıldaki YGS puanlarından biri 100 ve üzerinde olanların, özel yetenek sınavlarına kabul edilmesine, 2013-2014 öğretim yılında özel yetenek sınavında başarılı olmasına rağmen YGS'den 140 puan alamadığı için kayıtları yapılamayan adayların da kontenjana bakılmaksızın kayıtlarının yapılmasına karar verilmiştir."

Bu konuda alınan diğer bir karar ise şu şekildedir:

"25.09.2014 tarihli Yükseköğretim Genel Kurul toplantısında engelli öğrencilerin (bedensel engelli, görme engelli, işitme engelli, otizm) özel yetenek sınavı ile öğrenci alan programlara YGS puanları değerlendirmeye katılmadan (ÖSYS Kılavuzlarında yer alan formül kullanılmadan) yetenek sınavı sonucuna göre değerlendirilerek, yetenek sınavını

²⁶ İlgili yazı için bkz: http://www.yok.gov.tr/documents/10279/29816/ozurlu_ogrenci_ders_muhafiyeti.pdf (Erişim tarihi: 30.06.2015)

²⁷ İlgili yazı için bkz: http://www.yok.gov.tr/documents/10279/29816/ozurlu_snav.pdf/90141c69-342f (Erişim tarihi: 03.07.2015)

kazanan öğrencilerin kayıtlarının yapılması uygun görülmüş ve 2014-2015 eğitim öğretim yılına ilişkin değerlendirme ve kayıt işlemleri sona erdiğinden söz konusu karar uyarınca bu döneme mahsus olmak üzere yetenek sınavında başarılı olan öğrencilerinde kontenjana bakılmaksızın kayıtlarının yapılmasına karar verilmiştir.”²⁸

4) YÖK Başkanlığı tarafından 25.12.2014 tarihinde işitme engelli öğrencileri ilgilendiren önemli bir karar alınmıştır. Bu karar şu şekildedir:

“25.12.2014 tarihli Yükseköğretim Genel Kurul toplantısında; Kurulumuz Engelli Öğrenci Komisyonu’nun 16.12.2014 tarihli toplantısında alınan görüşü de dikkate alınarak, temel ve ortaöğretimde yabancı dil dersinden muaf olan işitme engelli öğrencilerin, talep etmeleri halinde yabancı dil dersi yerine, üniversitelerinin ilgili kurullarının belirleyeceği eşdeğer kredide bir dersin verilmesine karar verilmiştir.”²⁹

Buna göre, daha önce yabancı dil alanındaki derslerden muaf olan işitme engelli öğrenciler, eşdeğer bir ders alabilme imkanına sahip olmuşlardır. Bu durum YÖK’ün geçmişte almış olduğu muafiyet konusuyla çelişmektedir. Ancak işitme engelli üniversite öğrencilerinin yabancı dil alanındaki dersler nedeniyle zorluk yaşadığı bilinmektedir. Esasen işitme engelli öğrencilerin yabancı dil alanlarındaki dersleri hangi şartlarda erişilebilir olarak alabileceğinin araştırılması daha yararlı olacaktır. Yine de mevcut durumda mağdur olanların bulunduğu ve konuyla ilgili alan uzmanlarının görüşünün belirleyici olması gerektiği düşünülerek, fikir üretme ehliyetine sahip olunmaması da dikkate alındığından daha fazla değerlendirmede bulunulmamaktadır.

---

²⁸ İlgili kararlar için bkz: http://www.yok.gov.tr/documents/10279/13711157/9_aralik_2013.pdf/9220722b-0a70-47ee-a73a-ff12ea8a3f7b (Erişim tarihi: 01.07.2015)

²⁹ İlgili karar için bkz: http://www.yok.gov.tr/documents/10279/13711157/16_aralik_2014.pdf (Erişim tarihi: 30.06.2015)

4) YÜKSEKÖĞRETİMDE ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN DAĞILIMI

4.1) Mevcut Durum

Bu çalışma, esasen engelli bireylerin eğitim-öğretim sürecinde en az yer bulabildikleri kademeyi, yükseköğretimi ele almakta, bu kademedeki öğrenim gören engelli öğrencilerin imkanlara erişimini değerlendirerek çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmamızın giriş bölümünde de belirtildiği üzere, Ulusal Engelli Veri Tabanı'na kayıtlı olan engelliler üzerinden yapılan Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması 2010'un verilerine göre, engelli bireylerin %7,7'si lise ve üstü seviyede eğitim düzeyinde bulunmaktadır. Ancak bu %7'lik dilimden ne kadarının yükseköğretim kademesinde bulunduğu bilinmemektedir. Öte yandan engelli öğrencilerin yükseköğretim kademesindeki dağılımları hususunda da tutarlı bilgiler bulunmamaktadır. Şöyle ki; Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'ndan temin etmiş olduğumuz engelli öğrenci dağılımlarıyla ilgili verilerle üniversitelerin engelli birimlerinden sağladığımız veriler çelişkilidir. Bunda engelli öğrencilerin sınıflandırılması, öğrencinin birime engelli olduğunu beyan edip etmediği gibi birçok etken rol oynamaktadır. Bu nedenlerle, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı ve üniversite engelli birimlerinden engelli öğrencilerin mevcudiyetine ilişkin çelişkili bilgiler verilmesi, elde ettiğimiz verilere şüpheyle bakmamıza neden olmaktadır. Fakat geçmiş yıllara göre artık yaklaşık da olsa engelli öğrencilerin üniversitelerdeki dağılımına ilişkin bir tespit bulunabilmekteyiz. Hiç kuşkusuz bu durum bizlere, engelli bireylerden üniversite öğrenimi görebilenlerin sayısının ortaya konması ve üniversitelerde yapılması gereken uyarlamalar konularında söz söyleme imkanı vermektedir.

Engelli bireylerin üniversite öğrenimi hususundaki dağılımlarına geçmeden önce, üniversite çağında bulunan engellilerin sayısının ortaya konmasında fayda vardır. Ancak, bu hususta da net bir rakam bulunmamaktadır. TOHAD, yapmış olduğu benzer bir analizde, 2002 Özürlüler Araştırması verilerini referans almıştır. Bu cümleden olarak; 2002 Özürlüler Araştırması verilerine göre, %12.20 olan engelli nüfusunun %7.30'u 20-30 yaş arasındadır.³⁰ Söz konusu araştırmada yaş dilimleri 0-9, 10-19 ve 20-29 şeklinde ilerlediğinden, bu verilere 18-20 yaşları arası dahil edilememiştir. Benzer bir saptama ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulan Ulusal Engelliler Veritabanı üzerinden yapılabilir. Bu veritabanında; 2014 - Ekim dönemi verilerine göre kayıtlı, adresi, engel grubu ve engelli sağlık kurulu rapor bilgileri bilinen, yaşayan toplam 1.869.521 engelli birey bulunmaktadır. Bu Veritabanında yaş dilimleri 5'erli aralıklarla dağılım gösterdiğinden, yine kapsamımıza 20-29 yaşlarında bulunan kişiler dahil edilmiştir. Tablo 7'de Ulusal Engelliler Veritabanına kayıtlı engelli bireylerin 20-29 yaşları arasındaki dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 7: Ulusal Engelliler Veritabanı'na göre engelli bireylerin 20-29 yaşları arasındaki mevcudiyeti

20-29 Aralığındaki toplam engelli sayısı	Veritabanına kayıtlı toplam engelli sayısı
20-24	115.627
25-29	118.685
20-29 Aralığındaki toplam engelli sayısı	234.312
Veritabanına kayıtlı toplam engelli sayısı	1.869.521

³⁰ Mevzuattan Uygulamaya..., s. 174

Tablo 7'e göre Ulusal Engelliler Veritabanı'na kayıtlı engelli bireylerin %12.5'i 20-29 yaşlarına mensuptur. Bu rakam 2002 araştırmasıyla karşılaştırıldığında daha yüksek bir oran ortaya koymaktadır. Yine de, her ne kadar bu araştırmalar bazı veriler ortaya koymaktaysa da, engelli gençler arasında üniversite çağında bulunanların oranı hakkında, eldeki bilgilerimiz doğrultusunda net bir saptamada bulunmak mümkün değildir. Öte yandan, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi'ne yapmış olduğumuz bilgi edinme başvurusuna yönelik verilen cevapta, 2014 yılında Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi'ne (ÖSYS) ve Lisans Yerleştirme Sınavı'na (LYS) başvuru yapanların ne kadarının engelli bireylerden oluştuğuyla ilgili tarafımıza somut veriler ulaşmıştır. Bu durum, yükseköğretime devam etmek isteyen kişiler arasında engelli bireylerin hangi orana sahip olduğu ve bunların ne kadarının isteğini yerine getirebildiği hususunda değerlendirme yapabilmemize olanak sağlamaktadır. Tablo 8'de ÖSYS'ye ve LYS'ye katılanların toplamları ve engelli katılımcı sayılarına yer verilmiştir.

Tablo 8: ÖSYS ve LYS'ye başvuranların toplamı ve engelli sayıları

Sınav Adı	Toplam Başvuru Sayısı	Engelli Başvuru Sayısı
ÖSYS	2.086.115	5.025
LYS	946.252	1519

Tablo 8'de yer aldığı üzere, 2014 yılında ÖSYS'ye başvuran 2.086.115 adaydan yalnızca 5.025'i engellidir. LYS'ye giren 946.252 adayın ise 1.519'u engellilerden oluşmaktadır. Ayrıca bir sonraki aşama olan LYS'ye katılan engelli öğrencilerin sayısında da sert bir düşüş dikkati çekmektedir. Bunun nedeni olarak; engelli adaylardan barajı geçmek için yeterli puanı alanların seviyesinin az olması ve bazı kişilerin YGS ile yerleştirme yapan örgün ya da açık/uzaktan öğretim fakültelerini tercih etmesi gösterilebilir. Ayrıca engelli adaylardan meslek yüksekokullarına doğrudan geçiş yapmak için ÖSYS'ye katılanların bulunduğu da bilinmektedir. Özetle, ÖSYS ve LYS'ye katılan engelli adayların oranı, engelli bireyler arasında yükseköğretime devam etmek isteyenlerin genel toplamından yok denecek kadar az bir seviyededir. Bunda hiç kuşkusuz engelli bireylerin yükseköğretime kadarki süreçte aldıkları akademik eğitimin yetersizliği en başta gelen nedendir. Diğer taraftan ÖSYM'den elde etmiş olduğumuz veriler bizlere, ÖSYS ve LYS'ye katılan adayların engel türlerine göre dağılımını inceleme imkanı da vermektedir. Bu durum, engelli üniversite öğrencilerinin engel türlerine göre dağılımıyla sınava katılanların engel türlerine göre dağılımını karşılaştırma olanağı da sağlayacaktır. Tablo 9'da ÖSYS'ye katılan engelli adayların cinsiyetlerine ve engel türlerine göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 9: ÖSYS'ye katılan engelli adayların cinsiyetlerine ve engel türlerine göre dağılımı

Engel Türü	Toplam Katılım
Bedensel Engelli(Ortopedik)	1429
Diğer	190
Dil ve Konuşma Zorluğu	36
Görme Engelli	1587
İşitme Engelli	1028
Ruhsal Duygusal Engelli	15
Süreğen Hastalık (Kronik)	627
Zihinsel Engelli	113
Toplam	5025

Tablo 9'a göre, 2014 yılında ÖSYS'ye katılan 5.025 engelli aday arasında en büyük kitleyi görme engelliler ve ardından fiziksel engelliler oluşturmaktadır. Buna göre söz konusu tarihte ÖSYS'ye katılan engelli adayların %31.5'i görme engelli, %28.4'ü fiziksel engelli, %20.4'ü işitme engelli, %12.4'ü süreğen hastalık (kronik) ve %2.2'si zihinsel engellidir. Tablo 10'da ise bir sonraki aşama olan LYS'ye katılan engelli adayların engel türlerine göre dağılımları bulunmaktadır.

Tablo 10: LYS'ye katılan engelli adayların cinsiyetlerine ve engel türlerine göre dağılımı

Engel Türü	Toplam Katılım
Bedensel Engelli(Ortopedik)	413
Diğer	88
Dil ve Konuşma Zorluğu	9
Görme Engelli	510
İşitme Engelli	142
Ruhsal Duygusal Engelli	10
Süreğen Hastalık (Kronik)	343
Zihinsel Engelli	4
Toplam	1519

Tablo 10'a göre, LYS'ye katılan 1519 aday arasında, ÖSYS'de olduğu gibi en kalabalık grubu görme engelliler ve sonrasında fiziksel engelliler oluşturmaktadır. Öte yandan, LYS'ye katılan engelli adaylar arasında, işitme engellilerin ÖSYS'ye göre sert bir düşüş yaşadığı dikkati çekmektedir. Tablo 10'da belirtilen rakamlar doğrultusunda, 2014 Yılında LYS'ye katılan engelli adaylardan %33.5'i görme engelli, %27.1'i fiziksel engelli, %22.5'i süreğen hastalık (kronik), %9.3'ü işitme engelli ve %5.7'si diğer kategorisindedir.

4.2) Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Engelli Öğrencilere Ait Veriler

Üniversitelerde kaç engelli öğrenci bulunduğuna ilişkin elimizde kullanacağımız kapsamlı ve tutarlı bir veri bulunmamaktadır. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'ndan elde edilen verilerle üniversite engelli birimlerinin paylaştığı rakamlar çelişkilidir. Ancak yine de geçmiş yıllara göre yaklaşık olarak engelli öğrencilerin üniversitelerdeki dağılımına ilişkin bazı veriler elde etmiş durumdayız. Bu çalışma kapsamında elde edilen veriler ise bizlere daha net saptamalarda bulunma imkanı vermektedir. Şöyle ki; bu çalışma, engelli öğrencilerin öğrenim gördükleri birim, cinsiyet, fakülte ve engel türlerine göre dağılımları hususunda kapsamlı veriler ortaya koymaktadır. Çalışmamızın 5 ve 6. bölümlerinde yer alan üniversitelerin teşkilat yapısı ve erişilebilirlik hizmetlerine dair bilgi edinme başvurusu verilerinin karşılaştırılması hususundaki tek çalışmanın gerçekleştirdiğimiz üniversite değerlendirme anketi olması ise, bu verilere ihtiyatla yaklaşmak gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmaya benzer bir araştırma, TOHAD'ın, Sabancı Vakfı Toplumsal Gelişme Hibe Programı desteğiyle yürütmüş olduğu Engelli Hakları İzleme Grubu Projesi sonuç kitabında yer almaktadır. Söz konusu çalışmada 2012-2013 ve 2013-2014 eğitim-öğretim yıllarına ait bulunan veriler, tarafımızca 2014-2015 eğitim-öğretim yılına ilişkin elde edilen verilerle karşılaştırılarak, son 3 yılda yaşanan gelişmeler üzerinde -kısıtlı da olsa- durulmaya çalışılacaktır. Anılan çalışmada bilgi edinme yoluyla elde edilen verilerde

kullanılan soruların tarafımızca kapsamının genişletilerek yinelenmesi ise, bu karşılaştırmanın yapılmasında tutarlılık ve kolaylık sağlamaktadır.

Engelli öğrencilerin üniversitelerdeki dağılımına geçmeden önce, Türkiye’deki yüksek eğitim kurumlarında eğitim gören öğrenci sayılarına değinmek yerinde olacaktır. Bu hususta TOHAD’ın 2012 ve 2013 yıllarına ait verileri bulunmaktadır.³¹ Biz ise bunlara 2014 yılına ait YÖK Başkanlığı’ndan edindiğimiz verileri ekleyerek, son 3 yıldaki durumu ortaya koyacağız. İlgili veriler tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11: Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarında 2012- 2014 eğitim yılı başları itibarıyla eğitim gören öğrenci sayıları, Yüksek Öğretimde Engelli Öğrenciler Bakımından Durum

2012-2014 Yılları Yükseköğretim Öğrenci Sayıları			
Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam
2012 Kasım	1.953.800	2.351.199	4.304.999
2013 Kasım	2.494.095	2.943.887	5.437.982
2014 Kasım	2.773.159	3.252.380	6.025.539

Tablo 11’de görüleceği üzere, ülkemizde üniversite öğrenimi gören birey sayısı her geçen yıl daha da artmaktadır. TOHAD’ın 2012 ve 2013 yıllarına ait verilerine bakıldığında; 2012 yılındaki öğrenci sayısı 4.304.999, 2013 yılında ise 5.437.982’dir. 2014 Yılında ise bu rakam 6.025.539’a çıkmıştır. Ülkemizde üniversite öğrenimi gören bireylerin cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında ise; durum her geçen yıl kadın öğrencilerin lehine değişmektedir. 2012 Yılında kadın öğrencilerin oranı %45.3 ve erkek öğrencilerin oranı %54.6; 2013 yılında kadın öğrencilerin oranı %45.8 ve erkek öğrencilerin oranı %54.1; 2014 yılında ise kadın öğrencilerin oranı %46.02 ve erkek öğrencilerin oranı %53.97’dir.

Tablo 12’de ise yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrencilerin sayıları bulunmaktadır. Aynı şekilde TOHAD’ın 2012 ve 2013 yılına ait verilerine,³² tarafımızca YÖK Başkanlığı’ndan elde edilen 2014 Kasım dönemine ait veriler eklenmiştir.

Tablo 12: Yükseköğretim kurumlarında eğitim gören engelli öğrenci sayıları (2012- 2014 yılları), Yüksek Öğretimde Engelli Öğrenciler Bakımından Durum

Yükseköğretim Engelli Öğrenci Sayıları 2012-2014 Yılları			
Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam
2012 Kasım	4.854	10.481	15.335
2013 Kasım	2.595	3.945	6.540
2014 Kasım	5.381	8.506	13.887

Tablo 12’de yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrenci sayılarına ilişkin verilen 3 yıla ilişkin rakamlar oldukça tutarsızdır. TOHAD’ın 2012 ve 2013 yıllarına ilişkin araştırmasına baktığımızda, 2012 yılında 15.335, 2013 yılında ise 6.540 engelli üniversite öğrencisi bulunmaktadır. Tarafımızca elde edilen verilere göre ise; 2014 yılı itibarıyla 13.887 engelli öğrenci yükseköğretim kurumlarında öğrenimini sürdürmektedir. TOHAD, 2013 yılında 2012 rakamlarına göre keskin bir düşüş yaşanması hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır: “Söz konusu düşüşün 2013 yılında yükseköğretime hak kazanan engelli sayısındaki düşüş ve aynı yıl içerisinde mezun olan engelli öğrencilerin sayısal birleşiminden kaynaklandığı düşünülebilir. Ancak YÖK’ün engelli öğrencileri tasnif

³¹ Mevzuattan Uygulamaya..., s. 173

³² Mevzuattan Uygulamaya..., s. 173

sisteminde bir değişiklik yaparak kimi (süreğen hastalık, psikolojik sorunlar vb.) kategorileri devre dışı bırakmış olma ihtimalinin de bu düşüşte etkisi olması olasıdır.”³³ Kanaatimizce ikinci tespit daha olasıdır. Zira 2014 yılında da yaklaşık olarak yarı yarıya bir artış söz konusudur. Bu tutarsızlıklar nedeniyle, yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrencilerin sayısına ilişkin sunulan verilere ihtiyatla yaklaşılmalıdır. YÖK Başkanlığı’na kurulan Engelli öğrenciler danışma ve koordinasyon birimi’nin, engelli öğrencilere yönelik gelecek yıllarda daha tutarlı istatistiki veriler sunacağı umulmaktadır. Elimizdeki 3 yıla ilişkin veriler doğrultusunda değerlendirmelerde bulunmaya devam edecek olursak; yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılım verileri dikkati çekmektedir. Son 3 yıla ait veriler incelendiğinde; 2012 yılında kadın öğrencilerin %31.6 ve erkek öğrencilerin %68.3, 2013 yılında kadın öğrencilerin %39.6 ve erkek öğrencilerin %60.3, 2014 yılında ise kadın öğrencilerin %38.7 ve erkek öğrencilerin %61.2 oranına sahip olduğu görülmektedir. Buna göre, 2013 yılında %8’lik bir artış gösteren engelli kadın öğrenci oranı 2014 yılında ise yaklaşık olarak %1’lik bir düşüş yaşamıştır. Ancak, 2014 yılına ait engelli öğrenci sayılarının 2013 yılına ait verilerin yarısından fazla olduğu hatırd tutulmalı ve bu iki yıla ait oranlara ihtiyatla yaklaşılmalıdır. Genele bakıldığında ise, 2014 yılında %46’ya ulaşan kadın öğrenci oranıyla karşılaştırıldığında, aynı dönemde engelli kadın öğrencilerin oranında yaklaşık 7-8 puanlık bir düşüş olduğu görülmektedir. Tablo 13’te ise engelli öğrencilerin yükseköğretimdeki yerine değinilerek, engelsiz öğrencilerle mukayesesi yapılmaktadır. Daha önceki tablolarda olduğu gibi TOHAD’ın 2012 ve 2013 yıllarına ilişkin verilerine,³⁴ tarafımızca elde edilen 2014 yılına ait veriler dahil edilmiştir.

Tablo 13: Engelli öğrencilerin, engelsiz öğrenci sayılarıyla mukayesesi (2012-2014 yılları), 2012-2014 Yılları Yükseköğretim Öğrenci Oransal Karşılaştırma

2012-2014 Yılları Yükseköğretim Öğrenci Oransal Karşılaştırma			
Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı	Engelli Öğrenci Sayısı	Oranı(%)
2012 Kasım	4.304.999	15.335	0.035
2013 Kasım	5.437.982	6.540	0.012
2014 Kasım	6.025.539	13.887	0.023

Tablo 13’te bulunan oransal dağılımlara bakıldığında, engelli öğrencilerin engelsiz öğrencilerle mukayesesinde 2012 yılında %0.035, 2013 yılında %0.012 ve 2014 yılında %0.023’lük bir rakam ortaya çıkmaktadır. Bu rakamlar, engelli öğrencilerin yükseköğretimde çok az bir nüfusu oluşturduğunu çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Hiç kuşkusuz engelli bireylerin eğitim süreçlerinin etraflı bir şekilde ele alınarak sorunlarının çözümü için sistematik politikaların geliştirilmesi elzem olup; bu politikaların yürütülmesi noktasında ise kararlı bir irade gereklidir.

4.3) Yükseköğretim kurumlarında Öğrenim Gören Engelli Öğrencilerin Engel Türlerine Göre Dağılımları

Engelli bireylerin eğitimi hususunda dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta da, her engel grubunun farklı erişilebilirlik sorunları yaşadığı olgusudur. Buna göre; görme ve işitme engelli öğrenciler daha çok bilgiye erişim hususunda sorun yaşarken, fiziksel engelli

³³ Mevzuattan Uygulamaya..., s. 173-174

³⁴ Mevzuattan Uygulamaya..., s. 174

öğrencilerin en büyük sorunu ise mekanlara ulaşımıdır. Bu durum engelli bireylerin eğitim süreçlerine de doğrudan etki etmekte, yükseköğretim kurumlarındaki dağılımını da şekillendirmektedir. TOHAD'ın araştırmasında, 2012-2013 eğitim-öğretim yılına ait üniversite öğrenimi gören engelli öğrencilerin cinsiyetlerine ve engel türlerine yönelik dağılım verileri bulunmaktadır.³⁵ Tablo 14'te bu veriler yer almaktadır.

Tablo 14: Yükseköğretimde eğitimlerini sürdüren engelli öğrencilerin cinsiyet ve engel türlerine göre dağılımı (2012-2013)

Engel Türüne Göre Toplam		Sayı	Cinsiyet		Engel Türü
			K	E	
3.933		1.105	K	E	Görme
		2.828			
1.564		530	K	E	İşitme
		1.034			
1.296		465	K	E	Fiziksel
		831			
143		49	K	E	Dil ve Konuşma
		94			
132		62	K	E	Dikkat Eksikliği
		70			
1.609		504	K	E	Psik. Prob.
		1.105			
11		2	K	E	Zihinsel
		9			
78		46	K	E	Öğrenme Güçlüğü
		32			
599		306	K	E	Kronik Hastalıklar
		293			
7		3	K	E	Asperger veya Yüksek Fonk. stik Bireyler
		4			
15		8	K	E	Geçici Yetersizlikleri Olanlar
		7			
5.948		1.774	K	E	Diğer
		4.174			

Tablo 14'te yer alan dağılıma bakıldığında, engel grupları arasında en fazla "diğer" kategorisinde tanımlanan grubun yükseköğretim kurumlarında öğrenim gördüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Bu noktada TOHAD, haklı olarak "'diğer" kategorisinin birçok engel türüne ait sayıların birleşiminden oluşması sebebiyle, özel bir engel grubuymuş gibi değerlendirilmesinin doğru bir yaklaşım olmayacağını" ifade etmiştir.³⁶ Buna göre 2012-2013 eğitim-öğretim dönemi verilerine göre, yükseköğretim kurumlarında okuyan engelli öğrencilerin engel türlerine göre dağılımında; "diğer" şeklinde sınıflanan grup %38,7, görme engelliler %25,6, psikolojik problemliler %10,4, işitme engelliler %10,1, fiziksel engelliler %8,4 ve kronik hastalıklar %3,9'luk bir orana sahiptir. Tablo 15'de ise, 2014-2015 eğitim-öğretim döneminde, yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrencilerin engel türlerine göre dağılımına yer verilmiştir. Bu bilgiler YÖK Başkanlığı'na yapmış olduğumuz bilgi edinme başvurusuna verilen cevap yazısından derlenmiş olup, 2014 Kasım dönemini kapsamaktadır.

³⁵ Mevzuattan Uygulamaya..., s. 175

³⁶ Mevzuattan Uygulamaya..., s. 175-176

Tablo 15: Yükseköğretimde eğitimlerini sürdüren engelli öğrencilerin cinsiyet ve engel türlerine göre dağılımı (2014 yılı), 2014-2015 Eğitim Öğretim Yılı Engel Türleri ve Cinsiyete Göre Engelli Öğrenci Sayıları

2014-2015 Eğitim Öğretim Yılı Engel Türleri ve Cinsiyete Göre Engelli Öğrenci Sayıları			
Engel Türü	Cinsiyet	Sayı	Engel Türüne Göre Toplam
Görme Engelli	Erkek	3196	4975
	Kadın	1779	
İşitme Engelli	Erkek	430	754
	Kadın	324	
Fiziksel Engelliler	Erkek	3082	4926
	Kadın	1844	
Diğer	Erkek	981	1717
	Kadın	736	
Kronik Sağlık Sorunları	Erkek	496	1033
	Kadın	537	
Dil ve Konuşma Problemliler	Erkek	78	110
	Kadın	32	
Zihinsel Engelliler	Erkek	41	70
	Kadın	29	
Öğrenme Güçlüğü	Erkek	13	17
	Kadın	4	
Psikolojik Problemliler	Erkek	113	153
	Kadın	40	
Geçici Yetersizlikleri Olanlar	Erkek	11	25
	Kadın	14	
Dikkat Eksikliği	Erkek	39	56
	Kadın	17	
Asperger veya Yüksek Fonksiyonlu Otistik Bireyler	Erkek	26	51
	Kadın	25	

Tablo 15'te yer alan veriler doğrultusunda; 2014 Kasım dönemi YÖK verilerine göre, üniversite öğrenimi gören engelli öğrencilerden %36.1'i görme engelli, %35.7'si fiziksel engelli, %12.4'ü "diğer" şeklinde sınıflanan, %7.4'ü kronik sağlık sorunları olanlar ve %5.4'ü işitme engellidir. Bu veriler tablo 14 ile karşılaştırıldığında birçok fark görülmektedir. Örneğin; 2012 yılında en büyük kategori %38.7'lik oranla "diğer" şeklinde sınıflanan grup olurken, bu oran 2014 yılı verilerine göre %12.4'te kalmıştır. Benzer bir değerlendirmeye, 2012 yılı verilerine göre %8.4'lük bir orana sahip olan fiziksel engelli öğrenciler, 2014 verilerine göre %35.7'lik bir yer tutmaktadır. 2012 Verilerine göre %10.1'lik bir oranda dağılım gösteren işitme engelliler ise, 2014 verilerine göre %5.4'te kalmıştır. 2012 ve 2014 gibi birbirine yakın iki tarihe ait bu veriler arasındaki tutarsızlık, YÖK'ün engelli öğrenci tasnifinde bazı değişikliklere gitmesi ihtimaliyle açıklanabilir. Bir engel türüne ait bireylerin, 3 yıllık bir sürede sert değişikliklere uğraması olasılığı ise kanaatimizce daha uzaktır.

4.4) Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Engelli Öğrencilerin, Öğrenim Kademelerine Göre Dağılımları

Çalışmamızın giriş bölümünden itibaren, engelli bireylerin eğitim süreçlerinde, yükseköğretime gelene kadar her kademede keskin düşüşler yaşadığı ve buna paralel olarak yükseköğretim kademesinde öğrenim görebilenlerin de çok az bir oranda bulunduğu ifade edilmektedir. Gerçekten de yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli bireylerin kademelere göre dağılımı incelendiğinde, benzeri bir durumun bu dönem için söz konusu olduğu görülecektir. Tablo 16'da engelli bireylerin yükseköğretim kurumlarında öğrenim gördükleri kademelere göre dağılımları bulunmaktadır.

Tablo 16: Yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrencilerin, öğrenim gördükleri kademelere göre dağılımları

Kademesi	Öğrenci Sayısı Toplam
Ön Lisans	5205
Lisans	7741
Yüksek Lisans	381
Doktora	45

13372 Öğrenciye ilişkin bilgi edinebildiğimiz bu hususta, engelli öğrencilerin en çok lisans kademesinde öğrenim gördükleri anlaşılmaktadır. Buna göre; yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrencilerin %57.8'i lisans, %38.9'u ön lisans, %2.8'i yüksek lisans ve %0.3'ü doktora seviyesindedir. Bu rakamlar doğrultusunda, engelli öğrencilerin en fazla lisans kademesinde öğrenim gördüğü ve bir sonraki aşama olan yüksek lisans seviyesinde keskin bir düşüş yaşandığı ortaya çıkmıştır. Bu durum engelli bireylerin eğitim kademesi yükseldikçe oranlarının azaldığı tezini ispatlar niteliktedir. Bu noktada tek istisna; lisans kademesinde, ön lisans kademesine göre daha fazla engelli öğrencinin bulunduğudür ki, herhalde lisans kademesinin daha fazla cazibesinin bulunması ve ön lisans kademesinden lisans kademesine geçiş yöntemlerinin kullanılması gibi hususlar bunda rol oynamaktadır. Tablo 17'de ise engelli öğrencilerin örgün öğretim kurumları, açıköğretim ve uzaktan eğitim fakültelerine göre dağılımı bulunmaktadır.

Tablo 17: Yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrencilerin, örgün öğretim kurumları, açıköğretim ve uzaktan eğitim fakültelerindeki dağılımları

Öğretim Türü	Fakültesi	Öğrenci Sayısı	Toplam
Örgün Öğretim	Ön Lisans	2671	7808
	Lisans	4713	
	Yüksek Lisans	379	
	Doktora	45	
Açık Öğretim	Ön Lisans	2427	5384
	Lisans	2957	
Uzaktan Eğitim	Ön Lisans	107	180
	Lisans	71	
	Yüksek Lisans	2	

Tablo 17'de, yükseköğretim kurumlarında bulunan engelli öğrencilerin örgün, açık ve uzaktan eğitim fakültelerine göre dağılımı incelendiğinde, en fazla örgün öğretim kurumlarının tercih edildiği görülmektedir. Buna göre, yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrencilerin %58.3'ü örgün öğretim kurumlarında, %40.2'si açıköğretim ve

%1.3'ü uzaktan eğitim fakültelerinde yer almaktadır. Bu durum bizlere, bilgiye erişimden mekan ulaşılabilirliğine her türlü erişim sorununa rağmen, engelli öğrencilerce en fazla örgün öğretim kurumlarının tercih edildiği sonucunu göstermektedir. Öte yandan açıköğretim fakültesini tercih edenler de oldukça yüksek bir orana sahiptir. Bu noktada; bir işte çalışanların, örgün öğretimde okumak için vakit bulamayanların ya da dışarıya çıkamayacak kadar ağır engeli olanların açıköğretim fakültelerini daha çok tercih ettiği düşünülebilir. Ancak 2013 yılından itibaren bu kademedeki öğrenim gören engelli öğrencilerden harç parası alınmamaya başlanması da, ikinci üniversite kapsamında öğrenimine devam etmek isteyenlere cazip gelmektedir. Uzaktan eğitim fakülteleri ise en az tercih edilen kademe olmuştur. Açıköğretim ve uzaktan eğitim fakültelerinde de engelli bireylerin erişimine yönelik birçok sorunun olduğu bilinmekteyse de, çalışmamızın muhtevasını oluşturmadığından konuyla ilgili bu kadar değerlendirmede bulunmak yeterli olacaktır.

4.5) Engelli Üniversite Öğrencilerinin, Engel Türlerine ve Genel Olarak Fakülte ve Enstitülere Göre Dağılımı

Bu noktada, özellikle bilgiye erişim engeli bulunan iki grup olan görme ve işitme engelli öğrencilere yönelik fakülte dağılımlarına ilişkin bazı değerlendirmelerde bulunulacak, fiziksel engelli öğrencilere yönelik dağılımlar ise tablo 18'de verilecektir. Tablo 19 ise, engelli öğrencilerin genel olarak hangi fakülteleri ve enstitüleri tercih ettiği hususunda mevcut durumu görmemize olanak sağlayacaktır.

4.5.1) Görme Engelli Öğrencilerin Fakülte ve Enstitülere Göre Dağılımı

Bu tasnifi Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı'na yapmış olduğumuz bilgi edinme başvurusuna verilen cevap dokümanından yararlanarak gerçekleştirdik. Tarafımıza iletilen raporda; engelli öğrencilerin bulunduğu üniversite, engel durumu, öğrenim gördüğü fakülteler ve cinsiyetlerine göre dağılım verileri yer almaktaydı. Biz bu bilgilerden yararlanarak engelli öğrencilerin fakülteye göre dağılımını çıkardık. Engelli öğrencilerin hangi bölümlerde öğrenim gördüğüne ve engel oranlarına ilişkin sağlıklı verilere ise ulaşamadık. Dolayısıyla telaffuz edilen rakamlar değerlendirilirken, bu iki hususun yer almadığını vurgulamamız gerekiyor. Yine de bu konuda daha önce yayınlanmış bir araştırmaya rastlamadığımız hesaba katılırsa, sunacağımız verilerin tam olarak doğruyu yansıtmayı yansıtmadığı tartışılmakla birlikte, ortalama bir fotoğrafı gözler önüne sermesi bakımından önem arz ettiğini düşünüyoruz. Ayrıca söz konusu rakamlar üzerinden, engelli bireylerin hangi kriterleri gözeterek bu fakülteleri tercih ettiği konusunda yorumlarda bulunabileceğimize inanıyoruz.

Ülkemizde tamamen kör ya da görme kaybı yüksek olan öğrencilerin, uygun öğretim yöntemleri kullanılmadığından ve erişilebilir ders materyallerine ulaşamadığından sayısal alanda ilk ve ortaöğretimde yeterli eğitimi alamadığını ve bunun üniversite öğrenimine yansıdığını bilmekteyiz. Çevremizde gözlemlediğimiz kadarıyla görme engelli öğrenciler daha çok sözel bölümleri tercih ediyor ve bu alanlarda öğrenimlerini sürdürerek meslek sahibi oluyor. Bununla beraber, görme kaybı az olan öğrencilerin ise görsel ağırlıklı fakülteleri tercih etmekte daha az tereddüt yaşadıkları görülüyor. Her ne kadar bu öğrencilerle ilgili engel oranlarına ilişkin bir veriye sahip olmasak da, aşağıda sunacağımız verilerin gözlemlerimizi yaklaşık olarak doğrular nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

Elde ettiğimiz veriler doğrultusunda, görme engelli öğrenciler en çok Mühendislik ve Mimarlık Fakültelerini tercih ediyor. 2014 Kasım dönemi YÖK verilerinden çıkardığımız sonuca göre, 279 erkek ve 100 kadın olmak üzere toplamda 379 görme engelli öğrenci ülkemizdeki devlet ve vakıf üniversitelerinde bulunan Mühendislik ve Mimarlık

Fakültelerinde öğrenimini sürdürüyor. Mevcut şartlar dikkate alındığında, bu öğrencilerin çoğunluğunu az gören kişilerin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Umarız ki gelecek yıllarda bu fakültelerde öğrenim gören total körlere rastlamak mümkün olur.

Çalışmamızda; üniversitelerde bulunan Fen, Edebiyat, Fen-Edebiyat, Sosyal ve Beşeri Bilimler, Dil, Tarih ve Coğrafya ve İnsani Bilimler gibi fakülteler bir araya getirilerek Fen-Edebiyat Fakültesi kategorisi oluşturuldu. Buna göre, ülkemizde bulunan devlet ve vakıf üniversitelerindeki Fen-Edebiyat Fakültelerinde öğrenim gören görme engelli öğrenci sayısı; 197 kadın ve 169 erkek olmak üzere 366. Bölümlere göre dağılım verilerine sahip olmadığımızdan, yalnızca ders kaynaklarına erişim hususunda yaşanan güçlükler hakkındaki bilgilerimiz ve çevremizde deneyimlediğimiz hususlara göre değerlendirmelerde bulunabiliyoruz. Bu doğrultuda; görme kaybı yüksek olan öğrencilerin genellikle sözel bölümleri tercih ettiği ve sayısal ağırlıklı bölümlerde ise görme kaybı daha az olan öğrencilerin çoğunluğu oluşturduğu yorumunu yapabiliyoruz.

Çalışmamızda; üniversitelerde bulunan İktisat, İşletme, Siyasal Bilgiler gibi fakülteler bir araya getirilerek İİBF (İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi) kategorisi oluşturuldu. Bu fakültelerde öğrenimini sürdüren görme engelli öğrenci sayısı ise; 187 erkek ve 149 kadın olmak üzere toplamda 336. Yukarıdaki yoruma benzer olarak; Ekonomi, Maliye, İktisat gibi sayısal ağırlıklı bölümlerde okuyan öğrencilerin çoğunluğunu az gören kişilerin oluşturduğunu; görme kaybı yüksek olan öğrencilerin ise daha çok Uluslararası İlişkiler, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi gibi sözel ağırlıklı bölümleri tercih ettiğini söyleyebiliyoruz.

Eğitim Fakültelerinde 140 kadın ve 117 erkek olmak üzere 257 görme engelli öğrenci öğrenimine devam ediyor. Benzer bir değerlendirmeyle, görme kaybı yüksek olan öğrencilerin daha çok bu fakültelerdeki sözel bölümleri tercih ettiği sanılıyor. İlahiyat ve İslami Bilimler başlığı altında toplayabileceğimiz fakültelerde ise 63 erkek ve 41 kadın olmak üzere 104 görme engelli öğrenci öğrenim hayatını sürdürüyor. Geçmiş yıllarda sözel yerleştirme puanıyla tercih yapılabilirdiği için görme engelli öğrencilerin en çok yöneldiği alanlar arasında yer alan Hukuk Fakültelerinde ise, günümüzde eşit ağırlık puanıyla öğrenci alımı yapıldığından, öğrenim gören görme engelli sayısında diğer fakültelere oranla düşük bir rakam karşımıza çıkıyor. Buna göre ülkemizdeki devlet ve vakıf üniversitelerinde yer alan Hukuk Fakültelerinde 49 erkek ve 39 kadın olmak üzere toplamda 88 görme engelli öğrenci bulunuyor.

Görme engelli öğrencilerin tercih ettiği diğer fakülteler ise şu şekilde sıralanıyor: Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde 34 kadın ve 12 erkek olmak üzere 46; Güzel Sanatlar Fakültesi'nde 27 erkek ve 16 kadın olmak üzere 43; Tıp Fakültesi'nde 25 erkek ve 14 kadın olmak üzere 39; İletişim Fakültesi'nde ise 13 erkek ve 9 kadın olmak üzere toplamda 22 görme engelli öğrenci lisans öğrenimine devam ediyor. Çeşitli fakültelerde ise 27 erkek ve 9 kadın olmak üzere toplam 36 görme engelli öğrenci bulunuyor. Öte yandan, fakültelerdeki görme engelli öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında; Fen-Edebiyat, Eğitim ve Sağlık Bilimleri Fakültelerinde öğrenim gören kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşıyor.

Meslek Yüksekokullarında ise 376 erkek ve 208 kadın olmak üzere toplamda 584 görme engelli öğrencinin öğrenimini sürdürdüğü görülüyor.

Görme engelli öğrencilerin fakülte ve bölüm seçimini etkileyen faktörler arasında mezuniyet sonrası da önemli bir yer tutuyor. Bu cümleden olarak, görme engelli öğrenciler mezun olduktan sonra iş bulma olasılığını fazla gördükleri bölümlere yöneliyor.

Ülkemizde yüksek lisans ve doktora öğrenimine devam eden engelli öğrencilerin son derece düşük bir orana sahip olduğunu daha önce ifade etmiştik. (bkz: tablo 16)

2013 yılına ait elde ettiğimiz YÖK verilerine göre; ülkemizde 1 Profesör, 1 Doçent, 4 Yardımcı Doçent, 3 Öğretim Görevlisi, 5 Araştırma Görevlisi, 1 Okutman ve 1 Uzman olmak

üzere toplamda 16 görme engelli akademisyen bulunuyor. Yüksek lisans ve doktora öğrenimine devam eden görme engelli öğrencilerin enstitülere göre dağılımı ise şu şekilde yer alıyor:

Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 40 erkek ve 24 kadın olmak üzere 64; Fen Bilimleri Enstitüsü'nde 14 erkek ve 8 kadın olmak üzere 22; Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde 3 erkek ve 3 kadın olmak üzere 6; diğer enstitülerde ise 5 kadın ve 5 erkek olmak üzere 10 görme engelli öğrenci öğrenimini sürdürüyor.

Yukarıda bulunan veriler, bizlere yaklaşık olarak ülkemizde görme engelli öğrencilerin en çok hangi fakülteleri ve enstitüleri tercih ettiği hususunda bazı ipuçları veriyor. Ayrıca, görme engelli öğrencilerin eğitimi konusunda yaşanan aksaklıklara ilişkin oluşturduğumuz raporlara da destekleyici somut veriler sunuyor. Son olarak; üniversitelerde görme engelli öğrenciler için sağlanması gereken erişilebilir çözümler hususunda yol gösterici doneler sunması umuluyor.

Üniversite tercihi yapacak görme engelli kişilerin ise, bu verilerden yararlanarak ülkemizdeki görme engelli öğrencilerin tercih ettiği fakülteler hususunda fikir sahibi olabileceği düşünülüyor.

4.5.2) İşitme Engelli Öğrencilerin Fakülte ve Enstitülere Göre Dağılımları

İşitme engelli üniversite öğrencilerinin fakülte ve enstitülere göre dağılımları

Bu tasnifi gerçekleştirirken de Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'na yapmış olduğumuz bilgi edinme başvurumuza verilen cevap dokümanından yararlandık. Buna göre, Kasım 2014 dönemi verilerine göre, ülkemizde bulunan devlet ve vakıf üniversitelerinde öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin fakültelere göre dağılımı ele alınmıştır. Elde ettiğimiz verilerde işitme engelli öğrencilerin engel oranı ve öğrenim gördükleri bölümlere ilişkin sağlıklı bir bilgi bulunmadığından, rakamların değerlendirilmesinde bu iki hususun olmadığı önemle vurgulanması gereken bir unsurdur. Bununla birlikte, daha önce benzeri bir araştırmaya rastlanmamış olması, sunulan verilerin bu hususta yürütülecek politikaların belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bilindiği üzere topluma katılım açısından en fazla sorun yaşayan grupların başında işitme engelli bireyler gelmektedir. Toplumda sağlıklı olarak henüz ortak bir iletişim dili kurulamadığından, bu durum işitme engelli bireylerin istihdam, ulaşım, bilgiye erişim, sosyal ilişkiler gibi günlük yaşamı ilgilendiren her türlü konuda sorun yaşamalarına neden olmaktadır. Uzun yıllar süren bir yasağın ardından, yakın zamanda kullanılmasına izin verilen işaret dilinin yaygınlaştırılması ve bu hususta bir standart oluşturulması noktasında ise istenilen seviyeye henüz ulaşılamamıştır. Bu sorunlar hiç kuşkusuz işitme engelli bireylerin eğitim-öğretim süreçlerini de olumsuz etkilemektedir. İlköğretimden itibaren doğru öğretim programları uygulanmadığı ve Yeterli özen gösterilmediği için ülkemizde işitme engelli bireylerin akademik anlamda başarıya ulaşma düzeyleri son derece sınırlıdır. Bu durum üniversite öğrenimi sırasında kendisini belirgin olarak göstermektedir.

Son yıllarda, meslek liselerinden meslek yüksekokullarına geçişin kolaylaştırılmasıyla birlikte, işitme engelli öğrenciler arasında yoğunluğu oluşturan kademenin ön lisans olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Elde ettiğimiz deneyimler, bizlerin işitme engelli öğrencilerin işitme kaybı oranı yükseldikçe görmeye dayalı bölümleri daha çok tercih ettikleri yönünde bir izlenim edinmemize neden olmuştur. Bu doğrultuda, işitme engelli öğrencilerin meslek yüksekokullarındaki dağılımı; 244 erkek ve 196 kadın olmak üzere toplamda 440 olarak ortaya çıkmıştır.

Elde ettiğimiz veriler, işitme engelli öğrencilerin fakültelere göre dağılımı hususunda bazı sonuçlara ulaşabilmemize olanak sağlamaktadır. Şöyle ki; tüm fakültelerde öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin toplamı, meslek yüksekokullarında öğrenim görenlerin

sayısından azdır. Hiç kuşkusuz bu durum, işitme engelli bireylerin daha önce geride bıraktıkları eğitim sürecinin ne denli sorunlu olduğunu gözler önüne sermektedir.

Çalışmamızda; üniversitelerde bulunan İktisat, İşletme, Siyasal Bilgiler gibi fakülteler bir araya getirilerek İİBF (İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi) kategorisi oluşturulmuştur. İşitme kaybı oranına paralel olarak, işitme engelli öğrencilerin en fazla İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gördükleri ortaya çıkmıştır. Buna göre işitme engelli öğrencilerin bu fakültelerdeki dağılımı; 39 erkek ve 26 kadın olmak üzere toplamda 65 şeklindedir.

İşitme engelli öğrencilerin daha çok görsel ağırlıklı olması nedeniyle Mimarlık ve Mühendislik Fakültelerini de tercih ettiği düşünülmektedir. Bu doğrultuda, ülkemizdeki devlet ve vakıf üniversitelerinde bulunan Mühendislik ve Mimarlık Fakültelerinde öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin dağılımına bakıldığında; 40 erkek ve 19 kadın olmak üzere 59 rakamı karşımıza çıkmaktadır. Bu rakamın, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören kişilere yakın bir oran olduğu da dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Çalışmamızda; üniversitelerde bulunan Fen, Edebiyat, Fen-Edebiyat, Sosyal ve Beşeri Bilimler, Dil, Tarih ve Coğrafya ve İnsani Bilimler gibi fakülteler bir araya getirilerek Fen-Edebiyat Fakültesi kategorisi oluşturulmuştur. 11 Erkek ve 17 kadın olmak üzere toplamda 28 işitme engelli öğrencinin bu fakültelerde öğrenim gördüğü tespit edilmiştir. Eğitim Fakültelerini ise 12 erkek ve 15 kadın olmak üzere toplamda 27 işitme engelli öğrencinin tercih ettiği görülmektedir. Bu fakültelerde öğrenim gören işitme engelli öğrencilerden, işitme kaybı yüksek olanların daha çok görsel içerikli bölümleri tercih ettiği düşünülmektedir.

İşitme engelli öğrencilerin tercih ettiği diğer fakülteler şu şekilde sıralanmıştır: Güzel Sanatlar Fakültesi'nde 6 erkek ve 9 kadın olmak üzere 15; İslami Bilimler ve İlahiyat başlığı altında topladığımız fakültelerde 6 kadın ve 6 erkek olmak üzere 12; Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde 3 erkek ve 8 kadın olmak üzere 11; Hukuk Fakültesi'nde 7 erkek ve 2 kadın olmak üzere 9; İletişim Fakültesinde 5 erkek ve 2 kadın olmak üzere 7; Spor Bilimleri Fakültesi'nde ise 5 erkek ve 1 kadın olmak üzere toplamda 6 işitme engelli öğrenci öğrenimini sürdürmektedir. İsmi zikredilmeyen diğer fakültelerde ise 15 erkek ve 2 kadın olmak üzere toplam 17 işitme engelli öğrenci bulunmaktadır. Lisans kademesinde öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında ise; Fen-Edebiyat, Eğitim, Güzel Sanatlar ve Sağlık Bilimleri Fakültelerinde, kadın öğrencilerin erkeklere göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

İşitme engelli öğrencilerin fakülte ve bölüm seçimini etkileyen faktörler arasında mezuniyet sonrası da önemli bir yer tutmaktadır. Bu doğrultuda, işitme engelli öğrencilerin daha çok iş bulma olasılığını yüksek gördükleri bölümleri tercih ettiği sonucuna ulaşılabilmektedir.

İşitme engelli öğrencilerin üniversite öğrenim süreci son derece meşakkatlidir. Zira o güne kadar görmedikleri yabancı dil, sözlü anlatım gibi birçok dersle üniversite öğrenimi sırasında karşılaşan işitme engelli öğrencilerin, bu dersleri ne kadar erişilebilir ortamlarda aldıkları ise incelenmeye değer bir husustur. Üniversite öğrenimi sonrasında yüksek lisans ve doktora öğrenimine devam etmek isteyen işitme engelli öğrencilerin karşısına ise yeterli puan almaları gereken ALES ve YDS gibi merkezi sınavlar çıkmaktadır. Bu sınavlarda yeterli puan alabilen işitme engelli öğrenciler, yazılı ya da sözlü mülakatları geçmeleri halinde akademik kariyerlerine devam edebilmektedir. 2013 Yılı YÖK verilerine göre, ülkemizde 2 Profesör, 2 Öğretim Görevlisi, 1 Araştırma Görevlisi ve 3 uzman olmak üzere toplamda 8 işitme engelli akademisyen bulunmaktadır. Yüksek lisans ve doktora öğrenimine devam eden işitme engelli öğrencilerin enstitülere göre dağılımı ise şu şekildedir:

Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 10 erkek ve 3 kadın olmak üzere 13; Fen Bilimleri Enstitüsü'nde 6 erkek ve 1 kadın olmak üzere 7; Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde 2 erkek ve 1

kadın olmak üzere 3; Güzel Sanatlar Fakültesi'nde 1 kadın ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde 1 erkek işitme engelli öğrenci bulunmaktadır.

İşitme engelli bireylerin, başta eğitim olmak üzere, sosyal hayata katılımını engelleyen hususların çözüme kavuşturulabilmesi için tüm paydaşların üzerine düşen görevi yerine getirmesi gereklidir. Yukarıda üniversite öğrenimi gören işitme engelli öğrencilere yönelik sunulan verilerden ilgili araştırmacıların yararlanmaları ve hedef kitleye yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi noktasında bu dokümanın başvurulacak bir kaynak olması, çalışmanın amacına ulaştığının bir göstergesi olacaktır.

4.5.3) Fiziksel Engelli Öğrencilerin Fakülte ve Enstitülere Göre Dağılımları

Bu bölümde fiziksel ve zihinsel engelli öğrencilerin fakültelere göre dağılımları tablo halinde verilmektedir. Tablo 18'de fiziksel engelli öğrencilerin fakülte ve enstitülere göre dağılımları yer almaktadır:

Tablo 18: Fiziksel engelli öğrencilerin fakülte ve enstitülere göre dağılımları

Fakülte Adı	Cinsiyet	Sayı	Toplam
MYO	Erkek	413	574
	Kadın	161	
Fen-Edebiyat Fakültesi	Erkek	164	346
	Kadın	182	
İİBF	Erkek	105	193
	Kadın	88	
Eğitim Fakültesi	Erkek	53	142
	Kadın	89	
Mühendislik-Mimarlık Fakültesi	Erkek	93	122
	Kadın	29	
İlahiyat Fakültesi	Erkek	31	57
	Kadın	26	
Hukuk Fakültesi	Erkek	28	42
	Kadın	14	
Güzel Sanatlar Fakültesi	Erkek	13	24
	Kadın	11	
İletişim Fakültesi	Erkek	14	21
	Kadın	7	
Tıp Fakültesi	Erkek	8	14
	Kadın	6	
Diğer fakülteler	Erkek	13	25
	Kadın	12	
Fen Bilimleri Enstitüsü	Erkek	53	95
	Kadın	42	
Sosyal Bilimler Enstitüsü	Erkek	25	38
	Kadın	13	
Diğer Enstitüler	Erkek	5	15
	Kadın	10	

Tablo 18'e göre Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören fiziksel engelli öğrenci sayısı 574. Fakültelere bakıldığında ise; Fen-Edebiyat Fakültesi'nde 346, İİBF'de 193, Eğitim Fakültesi'nde 142, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi'nde 122 ve İlahiyat Fakültesi'nde 57

fiziksel engelli öğrenci bulunmaktadır. Enstitülere göre dağılım rakamlarına bakıldığında da, Fen Bilimleri Enstitüsü'nde 95, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde ise 38 rakamı ortaya çıkmaktadır. Ortopedik engelliler kategorisi çok farklı yetersizlikleri bir arada bulunduran bir gruptur. Bu nedenle her bir gurubun erişilebilirlik hususunda değişik ihtiyaçları bulunmaktadır. Yalnızca yukarıda sunulan veriler ışığında ortopedik engelli öğrencilerin fakülte seçiminde engel durumlarının belirleyici olup olmadığı yönünde bir çıkarımda bulunmak mümkün değildir. Dolayısıyla, bu bölümde yalnızca elde edilen veriler paylaşılmalı ve yetinilmelidir.

4.5.4) Engelli Öğrencilerin Genel Olarak Fakülteye Göre Dağılımları

Elde ettiğimiz veriler bizlere, engelli öğrencilerin genel olarak hangi fakülteleri tercih ettiği hususunda da fikir vermektedir. Tablo 19'da, engelli üniversite öğrencilerinin fakülte ve enstitülere göre dağılımları bulunmaktadır.

Tablo 19: Engelli öğrencilerin fakülte ve enstitülere göre dağılımı

Fakülte Adı	Cinsiyet	Öğrenci Sayısı	Genel Toplam
Fen-Edebiyat Fakültesi	Erkek	464	1005
	Kadın	541	
Mühendislik-Mimarlık Fakültesi	Erkek	637	926
	Kadın	289	
İİBF	Erkek	503	921
	Kadın	418	
Eğitim Fakültesi	Erkek	261	634
	Kadın	373	
İlahiyat Fakültesi	Erkek	136	237
	Kadın	101	
Güzel Sanatlar Fakültesi	Erkek	99	205
	Kadın	106	
Hukuk Fakültesi	Erkek	112	196
	Kadın	84	
İletişim Fakültesi	Erkek	52	108
	Kadın	56	
Sağlık Bilimleri Fakültesi	Erkek	28	107
	Kadın	79	
Tıp Fakültesi	Erkek	55	81
	Kadın	26	
Ziraat Fakültesi	Erkek	21	29
	Kadın	8	
Ticari Bilimler Fakültesi	Erkek	16	29
	Kadın	13	
Denizcilik Fakültesi	Erkek	19	28
	Kadın	9	
Teknoloji Fakültesi	Erkek	14	17
	Kadın	3	
Eczacılık Fakültesi	Erkek	11	17

	Kadın	6	
Turizm Fakültesi	Erkek	9	12
	Kadın	3	
Orman Fakültesi	Erkek	7	11
	Kadın	4	
Diş Hekimliği Fakültesi	Erkek	4	8
	Kadın	4	
Spor Bilimleri Fakültesi	Erkek	5	7
	Kadın	2	
Veteriner Fakültesi	Erkek	3	5
	Kadın	2	
Havacılık ve Uzay Bilimleri Fakültesi	Erkek	3	4
	Kadın	1	
Su Ürünleri Fakültesi	Erkek	2	2
	Kadın	0	
Sosyal Bilimler Enstitüsü	Erkek	112	191
	Kadın	79	
Fen Bilimleri Enstitüsü	Erkek	109	185
	Kadın	76	
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	Erkek	11	23
	Kadın	12	
Güzel Sanatlar Enstitüsü	Erkek	7	17
	Kadın	10	
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	Erkek	7	15
	Kadın	8	
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü	Erkek	6	10
	Kadın	4	
Avrupa Birliği Enstitüsü	Erkek	2	2
	Kadın	0	
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü	Erkek	0	1
	Kadın	1	
TOPLAM		5033	5033

Tablo 19; Kasım 2014 dönemi verilerine göre, engelli üniversite öğrencilerinin en çok Fen-Edebiyat Fakültelerinde öğrenim gördüğünü ortaya koymaktadır. Buna göre, Fen-Edebiyat Fakültelerini tercih eden engelli öğrencilerin oranı %19.9'dur. Daha sonra ise; Mühendislik-Mimarlık Fakülteleri %18.3, İİBF %18.2, Eğitim Fakülteleri ise %12.5 oranında tercih edilmektedir. Ayrıca Sosyal Bilimler Enstitüleri'nde 191, Fen Bilimleri Enstitüleri'nde ise 185 engelli öğrenci yüksek lisans ve doktora öğrenimi görmektedir. Öte yandan, engelli öğrencilerin cinsiyetlere göre dağılımında yaklaşık %38'lik bir orana sahip olan kadın öğrenciler; Fen-edebiyat, Eğitim, Güzel Sanatlar, İletişim ve Sağlık Bilimleri Fakülteleri'nde erkek öğrencilere göre daha fazladır.

4.6) Engelli Öğrencilerin Akademik Kariyer Yapma Oranları ve Görev Yapan Akademisyenlerin Engel Türlerine Göre Dağılımları

Engelli öğrencilerin her eğitim kademesinde daha az bulunabildikleri durumuna defaatle değinilmişti. Bu bölümde ise, ÖSYM’den 2014 yılına ait temin ettiğimiz veriler doğrultusunda, 2014-güz döneminde Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı’na (ALES) ve Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavı’na (YDS) katılım sayıları ve bunlar arasında engellilerin oranlarına değinilecek, ardından ise YÖK tarafından gönderilen 2013 dönemi verileri doğrultusunda, bir kısmına çalışmamızın 4.6. bölümünde atıfta bulunulmuş olmakla birlikte, görev yapan engelli akademisyenlerin engel türlerine göre dağılımına yer verilecektir. Tablo 20’de, 2014 Güz döneminde ALES ve YDS’ye başvuranların toplam sayısı ve bunlar arasında engelli adayların yeri gösterilmiştir.

Tablo 20: 2014 Güz döneminde ALES ve YDS’ye katılan toplam ve engelli aday sayıları

Sınav Adı	Toplam Katılım	Engelli Aday Sayısı
ALES	275.497	341
YDS	182.887	193

Tablo 20’den da anlaşılacağı üzere, ülkemizde yüksek lisans ve doktora öğrenimine devam etmek için geçerli olan ALES ve YDS’ye katılanlar arasında engellilerin oranı son derece düşük bir seviyededir. Daha önce de değinildiği üzere, engelli öğrenciler arasında yüksek lisans ve doktora öğrenimi yapanların oranı yaklaşık %3 civarındadır. Bu da göstermektedir ki, lisans öğrenimi sırasında karşılaşılan sorunlar, engelli adayların yükseköğretime devam etme oranında büyük bir düşüşe yol açmaktadır. ALES ve YDS’ye giren engelli adayların engel türlerine göre dağılım verileri ise, bizlere çalışmanın ilgili bölümünde değinilen lisans seviyesinde öğrenim gören engelli öğrencilerin engel türlerine göre dağılım verileriyle karşılaştırma imkanı sunmaktadır. Tablo 21’de, ALES ve YDS’ye giren engelli öğrencilerin engel türlerine göre dağılımları bulunmaktadır.

Tablo 21: 2014 Güz döneminde ALES ve YDS’ye katılan engelli adayların engel türlerine göre dağılımları

Sınav Adı	Engel Türü	Sayısı
ALES	Görme Engelli	123
	Bedensel Engelli (ortopedik)	100
	Süreğen hastalık (kronik)	55
	Diğer	28
	İşitme engelli	25
YDS	Görme Engelli	71
	Bedensel Engelli (ortopedik)	42
	Süreğen hastalık (kronik)	38
	Diğer	28
	İşitme engelli	11

Tablo 21’e baktığımızda, ALES’e giren engelli adaylar arasında en çok görme engellilerin ve ardından bedensel (ortopedik) engellilerin yer aldığı görülmektedir. Buna göre ALES’e katılanların %36.0’ı görme engelli, %29.3’ü bedensel engelli, %16.1’i süreğen hastalık, %8.2’si “diğer” ve %7.3’ü işitme engellidir. Ön lisans ve lisans öğrenimi gören engelli öğrencilerin engel türlerine göre dağılımına baktığımızda, ALES’e girmek isteyenlerle

bu kademedeki öğrenim görenlerin oranı arasında yaklaşık olarak bir paralellik bulunduğu söylenebilir. Yalnızca süregelen hastalığı bulunanların sayısında bir artış görülmektedir. 2014 Güz döneminde YDS'ye giren engelli adayların ise %36.7'si görme engelli, %21.7'si bedensel engelli, %19.6'sı süregelen hastalık, %14.5'i "diğer" ve %5.6'sı işitme engellidir. YDS'ye katılım oranında görme engelliler bakımından benzer rakamlar olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, bedensel engellilerin oranında bir düşüş olduğu ve süregelen hastalığı bulunanlarla arasındaki makasın kapandığı, "diğer" kategorisinde bulunanların oran olarak yaklaşık 6 puan arttığı ve işitme engellilerin oranında ise yaklaşık 2 puanlık bir gerileme olduğu görülmektedir.

Çalışmamızın bu kısmına kadar, engelli üniversite öğrencilerinin çeşitli açılardan dağılımına ilişkin daha önce herhangi bir yerde rastlamadığımız kapsamlı veriler sunduk. Fakat ülkemizde kaç engelli akademisyenin görev yaptığı hususunda ise bugüne kadar herhangi bir veriye rastlayamadık. Buna paralel olarak, YÖK Başkanlığı'na yapmış olduğumuz bilgi edinme başvurusunda bu soruya da yer verdik. Tarafımıza iletilen cevap yazısında, 2013 yılına ait bazı veriler yer almaktadır. Buna göre, tablo 22'de ülkemizde görev yapan engelli akademisyenlerin unvanlarına ve engel türlerine göre dağılımları bulunmaktadır.

Tablo 22: Unvanlarına ve Engel Türlerine Göre Akademisyenlerin Dağılımı

2013 Yılı			
Unvan	Engel Türü	Sayı	Toplam
Prof.	Görme Engelli	1	16
Doç.		1	
Yrd. Doç.		4	
Öğr. Gör.		3	
Araş. Gör.		5	
Okutman		1	
Uzman		1	
Prof.	İşitme Engelli	2	8
Doç.		0	
Yrd. Doç.		0	
Öğr. Gör.		2	
Araş. Gör.		1	
Okutman		0	
Uzman		3	
Prof.	Fiziksel Engelli	26	150
Doç.		20	
Yrd. Doç.		27	
Öğr. Gör.		38	
Araş. Gör.		25	
Okutman		8	
Uzman		6	
Prof.	Diğer	10	26
Doç.		1	
Yrd. Doç.		5	
Öğr. Gör.		6	
Araş. Gör.		2	
Okutman		1	
Uzman		1	
Toplam			200

Tablo 22 bizlere çarpıcı veriler ortaya koymaktadır. Şu ana kadar vermiş olduğumuz dağılım istatistiklerinin çoğunda görme ve fiziksel engelli öğrencilerin oranı birbirine yakın durumdadır. Ancak, görev yapan akademisyenlere yönelik verilere bakıldığında, bu iki engel türü arasında bariz bir fark bulunmaktadır. Buna göre, 2013 verileri doğrultusunda görev yapan 200 engelli akademisyenin %75'i fiziksel engelli, %13'ü "diğer", %8'i görme engelli ve %4'ü işitme engellidir. Bu durum, görme engelliler arasında akademik kariyer yapanların çok az bir oranda bulunduğunu göstermektedir. ALES ve YDS'ye katılım oranlarına bakıldığında ise, gelecek yıllarda engelli akademisyenler arasında görme engellilerin oranında bir yükseliş görülmesi olasıdır. İşitme engellilere ait daha önce verilen oranlar dikkate alındığında, bu veriler çok şaşırtıcı görülmemiştir. Diğer taraftan; tablo 22 bizlere, görev yapan engelli akademisyenlerin unvanları hakkında da veriler ortaya koymaktadır. Buna göre 2013 yılında görev yapan 200 engelli akademisyen arasında en fazla Öğretim Görevlisi unvanı bulunmaktadır. Oransal dağılıma bakıldığında; Öğretim görevlisi %24.5, Profesör %19.5, Yardımcı Doçent %18, Araştırma Görevlisi %16.5, Doçent %11, Uzman %5.5 ve Okutman %5 şeklinde bir durum ortaya çıkmaktadır. Engel türlerinin unvanlarına göre dağılımına bakıldığında ise, %75'lik dilimi oluşturan fiziksel engelliler arasında en fazla "Öğretim Görevlisi" unvanının bulunduğu görülmektedir. 16 Görme engelli akademisyenden 5'i ise "Araştırma Görevlisi" unvanına sahiptir. 8 İşitme engelli akademisyenin 3'ü "Uzman" unvanına sahipken; "Diğer" şeklinde sınıflanan kategoride ise en fazla Profesör unvanı bulunmaktadır.

5) ENGELLİ ÖĞRENCİ BİRİMLERİNİN YAPISI

Çalışmamızda, şu ana kadar yükseköğretime devam etmek isteyen engelli gençlerden bunların ne kadarının bu arzusunu gerçekleştirebildiğine ve engelsiz öğrencilerle mukayesesine, üniversitelerde bulunan engelli öğrencilerin hangi engel türlerine sahip olduğundan fakültelerine göre dağılımına, ne kadarının akademik kariyer yapma girişiminde bulunduğu halihazırda kaç engelli akademisyenin görev yaptığına ilişkin birçok konuda çeşitli istatistikler verilmiştir. Bu bölümde ise, üniversitelerde kurulan engelli öğrenci birimlerinin teşkilat yapısı ve görünürlük faaliyetlerine yönelik çalışmaları hakkında yapılan bilgi edinme başvurularına verilen cevaplar yer almaktadır. Verilen cevaplar gerçekleştirdiğimiz üniversite değerlendirme anketiyle de karşılaştırılmış ve aradaki fark mukayese edilmeye çalışılmıştır.

5.1) Engelli Birimlerinin Teşkilat Yapısı

Her şeyden önce, üniversitelerde kurulan engelli öğrenci birimlerinin teşkilat yapısı ve görünürlüğü hakkında bilgi sahibi olunması gereklidir. Üniversitelerde kurulan engelli öğrenci birimleri, çalışmamızın 3.3. bölümünde etraflıca ele alındığı üzere “Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği” doğrultusunda işleyişini sürdürmektedir. Söz konusu Yönetmeliğin 7. ve 8. maddeleri bu birime ait işleyişe ayrılmıştır. Çalışmamızın ilgili bölümünde bu konu etraflıca ele alındığından, bu aşamada üzerinde yeniden durmaya gereksinim duyulmamıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi, engelli öğrenci birimleri esasen engelli öğrencilerin doğrudan iletişim halinde buldukları, sorun ve taleplerini aktararak çözüm bekledikleri yapılardır. Dolayısıyla bu birimlerin engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için çeşitli donanımına sahip kişilerin işbirliğine gereksinim vardır. Bu gereksinimlere geçmeden önce, “Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği” hükümlerine göre faaliyet yürüten engelli birimlerinin iç işleyişine değinmek yararlı olacaktır. Engelli öğrenci birimleri arasında, söz konusu Yönetmeliğe ek olarak bir iç yönerge oluşturma girişimi vardır. Böylece çalışmaların daha koordineli yürüyeceği düşünülmektedir. Tablo 23’te, engelli öğrenci birimleri arasında bir iç yönergeye sahip olan ve olmayanlara ilişkin dağılım yer almaktadır.

Tablo 23: Üniversitelerde kurulu engelli öğrenci birimlerinin işleyişine ilişkin yönerge bulunup bulunmadığı

Sorulan Üniversite Sayısı	Cevap Veren Üniversitesi Sayısı	Var	Yok
174	93	71	22

Tablo 23’te bulunan verilerde, üniversitelerde kurulu engelli birimlerinin bir iç yönergeye sahip olup olmadığı sorulmuş; üniversitelerden bu soruya %53.4 oranında bir cevap alınmıştır. Buna göre cevap veren üniversitelerin %76.3’ü bir iç yönergeye sahipken; %23.6’sı yalnızca Yönetmelik hükümleri doğrultusunda faaliyet yürütmektedir. Bu oran

bizlere engelli birimlerinin teşkilatlanma konusuna önem vermeye başladığı ve bunun gelecekte hizmetlere yansıma olasılığının bulunduğunu göstermektedir.

5.2) Engelli Öğrenci Birimlerinin Görünürlük Faaliyetleri ve Engelli Öğrencilerin Birimle Olan İlişkileri

Engelli öğrenci birimleri, biz öğrenci örgütlerinin kendileri hakkında yaptığımız bazı eleştirilere “talep olmadığı için herhangi bir girişimde bulunamadıkları” yönünde bir savunma yapmaktadır. Esasen bu savunmanın haklılık payı yok değildir. Gerçekten de, özellikle proje kapsamında iletişim halinde olduğumuz engelli öğrencilerden edindiğimiz izlenim, Engelli öğrenciler arasında talep etme becerisi bulunanların sayısının az olduğu yönündedir ki; projemizin çıkış noktalarından biri de bu olmuştur. Ancak bazı öğrenciler ise, birimin sorununu çözeceğine inanmadığı için talepte bulunma gereği duymadığını ifade etmektedir. Bu öğrenciler, sorunlarını ya kendi bildiği şekilde, ya da üniversitelerin diğer birimleriyle çözüme yoluna gitmektedirler. Ayrıca üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerden %28.8’i birim yetkililerine daima ulaşılabilirdiğini, %25.6’sı ise birimin rahatlıkla bulunabilir ve erişilebilir bir yerde olduğunu söylemişlerdir. Öte yandan, engelli öğrencilerin, kendilerinin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulan birimler hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğu da irdelenmesi gereken bir husustur. Tablo 24’te, engelli öğrenci biriminin güncel bilgilerinin bulunduğu bir internet sitesine sahip olup olmadığına ilişkin veriler bulunmaktadır.

Tablo 24: Üniversite engelli öğrenci birimlerinin güncel ve erişilebilir bir internet sitesine sahip olup olmadığına ilişkin dağılımlar

Sorulan Üniversite Sayısı	Cevap Veren Üniversite Sayısı	Var	Yok
174	96	74	32

Tablo 24’teki veriler, sorunun sorulduğu üniversitelerden cevap alınan %55.1’lik oranı yansıtmaktadır. Buna göre, cevap veren üniversitelerin engelli birimlerinin %77’sinin güncel ve erişilebilir bir internet sitesine sahip olduğu görülmektedir. Ancak yapılan incelemelerde, internet sitelerinin güncelliğine verilen önemin yeterli olmadığı görülmüştür. Bu nedenle, engelli öğrenci birimlerinin internet sitesindeki bilgilerin güncelliği hususuna daha fazla özen göstermesi gerekmektedir. Öte yandan; yükseköğretime yeni başlayan engelli öğrencilerin, engelli öğrenci birimi hakkında bilgilendirilmesi de son derece önemlidir. Engelli öğrencinin, kendisine destek olacak, ihtiyaçlarını paylaşabileceği ve dilediği zaman ulaşabileceği bir birime ihtiyaç duyduğunda bunun için nereye başvurması gerektiğini bilmesi, yeni eğitim-öğretim sürecine adapte olmasını kolaylaştıracaktır. Tablo 25’te, engelli öğrenci birimlerinin, üniversiteyi yeni kazanan engelli öğrencilere birim hakkında bilgi verme durumları ele alınmıştır.

Tablo 25: Üniversiteyi yeni kazanan öğrencilerin, engelli öğrenci birimi hakkındaki bilgilendirme durumu ve birime ait bilgilerin üniversite tanıtım kitapçığında yer alıp almamasına ilişkin dağılımlar

Sorulan Üniversite Sayısı	174		
Cevap Alınan Üniversite Sayısı	99		
Bilgilendirme Faaliyetinde Bulunmakta	23	Üniversite tanıtım kitapçığında birim hakkında bilgi var	25
		Üniversite tanıtım kitapçığında birim hakkında bilgi yok	19
		Broşür yoluyla bilgilendirme faaliyeti yapılıyor	12
		Kayıt sırasında tanıtım masası kuruluyor	5
Bilgilendirme Faaliyetinde Bulunmamakta	76	Öğrenci Yok	3
		Talep Yok	2

Tablo 25'teki veriler, üniversitelerde bulunan engelli öğrenci birimlerinin, üniversiteyi yeni kazanan engelli öğrencilere birim hakkında bilgi verme hususunda faaliyette bulduklarını göstermekle birlikte, bunun için ne tür çalışmalarda bulunduğuyla ilgili detay içermemektedir. Bu soruya üniversitelerin %56.8'inden cevap alınabilmiştir. Cevap alınan üniversitelerin %76'sı üniversiteyi yeni kazanan öğrencilere birim hakkında bilgi verdiğini söylemektedir. Ancak, tablodan da anlaşılacağı üzere yapılan faaliyetlerle ilgili detaylı bilgi veren üniversite sayısı oldukça azdır. Öte yandan birime ait bilgilerin üniversite tanıtım kitapçığında bulunduğunu söyleyen üniversitelerin sayısı 25 iken, bulunmayanların sayısı ise 19'dur. Daha önce basılı olarak öğrencilerin adreslerine gönderilen ve şu anda üniversitelerin internet sitelerinden erişilebilen tanıtım kitapçıklarında mutlaka engelli öğrenci birimine ait bilgilerin bulunması gerekmektedir. Diğer yandan, gerçekleştirdiğimiz üniversite değerlendirme anketine göre, kayıt sırasında engelli biriminin faaliyetlerinin tanıtıldığını söyleyen yalnızca 31 öğrenci bulunmaktadır. 125 Öğrencinin cevap verdiği bu soruya ilişkin oransal dağılıma bakıldığında; söz konusu seçeneği işaretleyenler %24.8'de kalmıştır.³⁷ Buna göre engelli birimlerinin aksine, engelli öğrenciler kayıt sırasında birime ilişkin bilgi verilme oranının çok düşük bir oranda kaldığını söylemektedir. Yine de başka bir soruda, anket katılımcılarının engelli öğrenci biriminin varlığı hususuna verdikleri cevap incelenmeye

³⁷ Her ne kadar üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin üniversiteleriyle bilgi edinme başvurularına cevap veren üniversiteler arasında bazı farklar bulunmaktaysa da, ihtiyatla yaklaşılmakla beraber birçok konuda bu iki veriyi karşılaştırma imkanına sahip bulunmaktayız.

değerdir. Tablo 26’da üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin engelli öğrenci biriminin mevcudu hususundaki bilgileri gösterilmektedir.

Tablo 26: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, engelli öğrenci biriminin varlığı hakkındaki bilgi düzeyleri

Üniversitenizde engelliler birimi mevcut mu?	
Evet	109
Hayır	9
Bilmiyorum	32
Cevap Veren Katılımcı Sayısı	150

Tablo 26’ya göre, “Üniversitenizde engelliler birimi mevcut mu?” sorusuna cevap veren 150 katılımcıdan %72.7’si “evet” cevabını verirken, %6’sı “hayır” seçeneğini işaretlemiştir. Katılımcıların %21.3’ü ise bu konuda bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum bizlere, yaklaşık %28’lik bir oranın engelli biriminin varlığı hakkında doğru ya da hiçbir bilgiye sahip olmadığını göstermektedir.

Üniversitelerde engelli öğrenci biriminin varlığı hususunda bilgi sahibi olanların oranı az sayılmayacak bir seviyededir. Bu noktada, öğrencilerin birimle hangi sıklıkta iletişim kurduğunu bilmemiz gerekmektedir. Tablo 27, üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin birimle hangi oranda irtibat halinde olduklarını göstermektedir.

Tablo 27: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, engelli birimleriyle iletişim halinde bulunma durumları

Üniversitenizde engelli birimi varsa ne sıklıkla gidiyorsunuz?	
Her zaman	10
Genellikle	12
Zaman zaman	20
Nadiren	41
Hiç gitmiyorum	50
Cevap veren katılımcı sayısı	133

Tablo 27 bizlere, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, engelli öğrenci birimiyle çok fazla irtibat halinde olmadığını göstermektedir. Buna göre, söz konusu soruya cevap veren 133 katılımcıdan birime her zaman ya da genellikle uğrayanların oranı %16.5, nadiren ya da hiç uğramayanların oranı ise yaklaşık olarak %68 civarındadır. Bu oran, birimlerin engelli öğrencilerle olan iletişim stratejilerini yeniden gözden geçirmeleri gerektiğini göstermektedir. Tablo 28’de ise, üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin birim faaliyetleri hakkındaki görüşlerine yer verilmektedir.

Tablo 28: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilere göre engelli öğrenci birimlerinin faaliyetleri

Engelli biriminin ihtiyaç duyulduğunda yapmış olduğu faaliyetleri belirtiniz. (Birden fazla seçim yapabilirsiniz)	
Üniversite kazanıldığında engelli öğrenciye ulaşılarak birim hakkında bilgi veriliyor	31
Oryantasyon çalışması ve okula uyum için çeşitli faaliyetler yapılıyor	20
Gereksinimler hakkında karşılıklı fikir alışverişinde bulunuluyor	41
Akademisyenlere uyarılma mektubu gönderiliyor	19
Üniversite personeli engellilik hakkında bilgilendiriliyor	16
Kampüsün erişilebilir olmayan mekanlarının yeniden düzenlenmesi için girişimde bulunuluyor	23
Engellilik üzerine yapılan toplantılar hakkında bilgi veriliyor ve katılım teşvik ediliyor	33
Üniversitedeki engelli öğrencilerin bir araya gelebileceği faaliyetler düzenleniyor	25
Birim yetkililerine daima ulaşılabilir	26
Engelli biriminin yeri rahatlıkla bulunulabilir ve erişilebilir	32
Birim yetkilileri alanıyla ilgili yeterli bilgi ve tecrübeye sahip	25
Herhangi bir talepte bulunmadım	37
Engelli birimi hiçbir faaliyette bulunmadı	31
Cevap veren katılımcı sayısı	125

Tablo 28’de belirtildiği üzere, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilere göre, engelli birimlerinin çeşitli konularda faaliyetleri bulunmaktadır. Birden fazla alanın işaretlenebildiği bu faaliyetler arasında en fazla “Gereksinimler hakkında karşılıklı fikir alışverişinde bulunuluyor” seçeneği tercih edilmiştir. Bu seçeneği işaretleyenlerin oranı %32.8’dir. Daha sonra ise “Engellilik üzerine yapılan toplantılar hakkında bilgi veriliyor ve katılım teşvik ediliyor” seçeneği tercih edilmiştir ki; oransal dağılıma bakıldığında, bu durum %26.4’lük bir rakama denk gelmektedir. Ankete katılanlar arasında herhangi bir talepte bulunmadığını ifade edenlerin oranı %29.6 iken; birimin herhangi bir faaliyette bulunmadığını söyleyenler ise %24.8’dir. Tablodan da anlaşılacağı üzere; engelli öğrenci birimleri, engelli öğrencilerin öğrenim süreçlerini kolaylaştırmak için bazı faaliyetlerde bulunmaktadır. Ancak rakamlar da göstermektedir ki, henüz bu noktada arzu edilen seviyeye ulaşamamıştır.

5.3) Engelli Öğrencilere Sağlanan Oryantasyon Hizmetleri

Yeni bir ortama gelindiğinde, o ortamın şartlarına göre davranmak hususu önem kazanır. Farklı kültürlerle sahip çeşitli şehirlerden bir araya gelmiş bir grubun, bir arada yaşama becerisi kazanabilmesi için ise belli bir zaman gerekir. Engelli öğrenciler için de bu durum aynı şekilde önemlidir. Fakat engelli öğrencilerin bulunduğu ortamdaki bireylerle uyumunun yanında, kendisine sağlanan imkanlar, üniversitenin erişilebilirliği gibi bilgileri de edinmesi gereklidir. Bu bilgilere sahip olan engelli öğrencinin üniversiteye adaptasyonu da daha hızlı bir sürede gerçekleşecektir. Hiç kuşkusuz bu noktada en önemli görev engelli öğrenci birimlerine düşmektedir. Tablo 29’da, üniversiteyi yeni kazanmış engelli öğrencilere yönelik oryantasyon programı uygulanıp uygulanmadığına ilişkin mevcut durum yer almaktadır.

Tablo 29: Engelli öğrencilere uygulanan oryantasyon programları

Üniversiteye yeni kayıt yaptıran engelli öğrencilere, engel durumlarına uygun olarak oryantasyon hizmeti verilmekte midir? Verilmekteyse bu programın içeriği ne şeklindedir?	
Sorulan üniversite sayısı	174
Cevap alınan üniversite sayısı	99
Engellilere uygun oryantasyon programı var	45
Engellilere uygun oryantasyon programı yok	54

Tablo 29’da yer alan veriler, sorduğumuz soruya cevap alabildiğimiz üniversitelerin %56.8’lik oranını kapsamaktadır. Buna göre cevap veren üniversitelerden %54.5’inde engellilere yönelik oryantasyon programı bulunmazken; %45.4’ü ise bu şekilde bir programa sahiptir. Engelli öğrencilere yönelik oryantasyon programı uygulayanların genelinden programın niteliği hakkında bilgi alınamamıştır. Ancak üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin bu husustaki görüşleri önemlidir. Tablo 30’da, üniversiteyi yeni kazanan engelli öğrencilerin, kendilerine uygulanan oryantasyon programları hakkında değerlendirmeleri bulunmaktadır.

Tablo 30: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, kendilerine uygulanan oryantasyon programları hakkındaki görüşleri

Kayıtlı olduğunuz üniversiteye kayıt sırasında aldığınız oryantasyon hizmetlerini belirtiniz.	
<i>Birden çok alanı işaretleyebilirsiniz.</i>	
Kayıt sırasında bölüm derslikleri ve öğretim elemanları tanıtıldı	24
Kayıt sırasında sosyal kültürel etkinlikler tanıtıldı	22
Kayıt sırasında mevzuat hakkında bilgilendirme yapıldı	21
Kayıt sırasında fiziki alan tanıtımı yapıldı	20
Kayıt sırasında ortak kullanım alanları (kütüphane, kantin vb.) tanıtıldı	19
Herhangi bir hizmet almadım	90
Cevap veren katılımcı sayısı	150

Tablo 30’a göre, üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin %60’ı herhangi bir hizmet almadığını belirtmiştir. Alınan hizmetlere bakıldığında ise en fazla oran,

% 16'lık bir oranla “Kayıt sırasında bölüm derslikleri ve öğretim elemanları tanıtıldı” seçeneği olmuştur. Hem bilgi edinme başvuruları yoluyla, hem de üniversite değerlendirme anketi aracılığıyla elde edilen veriler göstermektedir ki; engelli öğrenci birimlerinin, üniversiteyi yeni kazanan engelli öğrencilerin adaptasyonunu hızlandıracak adımları atma konusunda daha ciddi planlamalar yapmaları gerekmektedir.

5.4) Engelli Öğrencilerin Temsiliyeti

“Engelli Üniversite Öğrencileri İnisiyatifi Projesi”nin çıkış noktalarından biri de, engelli öğrencilerin kendileriyle ilgili karar alma süreçlerine dahil olamamaları olgusudur. Bu projenin en önemli hedeflerinden biri, kendi sorunlarıyla ilgili söz söyleme kabiliyetine sahip engelli öğrenciler yetiştirmektir. Geline bir yıllık süreçte bu hedefe ulaşma hususunda önemli mesafeler kat edilmiştir. Ancak, üniversitelerde engelli öğrencilerin karar alma süreçlerine dahil olması noktasında hangi seviyede olunduğunun bilinmesi, bizlerin çalışma planının şekillenmesine de katkı sağlayacaktır. Tablo 31’de, üniversitelerde engelli öğrenci temsilcisi bulunup bulunmadığına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 31: Üniversitelerde engelli öğrenci temsilcisi bulunma durumu

Üniversitenizde engelli öğrenci temsilcisi bulunmakta mıdır? Bulmaktaysa hangi yöntemle ve ne kadar süre için görevlendirilmiştir? Bu temsilcinin karar alma süreçlerine katılımındaki rolü nedir?	
Sorulan üniversite sayısı	174
Cevap alınan üniversite sayısı	102
Temsilci var	48
Temsilci yok	54

Tablo 31, cevap alabildiğimiz %58 oranındaki üniversitelerden elde ettiğimiz verileri kapsamakta olup; bu üniversitelerde engelli öğrenci temsilcisi bulunup bulunmadığına ilişkin rakamlar birbirine yakın düzeydedir. Buna göre cevap veren üniversitelerden %52.9’unda engelli öğrenci temsilcisi bulunmamakta, %47’sinde ise yer almaktadır. Bu noktada Ege Üniversitesi’nin konuyla ilgili cevabına değinmek yerinde olacaktır. Ege Üniversitesi, engelli öğrenci temsilcisi bulunup bulunmadığı yönündeki soruya, “Kurumun engellilik politikası gereği tek başına engellilik vurgulayan bir engelli öğrenci temsilcisi yoktur. Öğrenci konseyinin ve öğrenci topluluklarının engellilik ve engelli öğrencilerle ilgili bilgisi vardır. Engelli bir öğrenci bu yapılar içinde yer alabilmektedir.” Şeklinde cevap vermiştir. Ancak mevcut tablo ve benzeri bir cevabın başka bir üniversite tarafından daha verilmemiş olması, bizlere henüz bu bilince ulaşmaktan uzak bulunduğumuzu göstermektedir. Kanaatimizce ideal olan Ege Üniversitesi’nin tutumu olmakla birlikte; halihazırda, engelli öğrencilerle koordinasyonu sağlayarak engelli biriminde alınan kararlara müdahil olabilecek ve birim tarafından tanınacak bir gölge rapor hazırlayabilecek nitelikte bir temsilcilik kurumuna gereksinim bulunmaktadır. Elbette ki bu yapı, bir öğrenci temsilcisi ya da öğrenci konseyi eliyle oluşturulabilir. Burada üstünde durulması gereken, engelliler alanında yapılan faaliyetlerin organizasyon sürecine engelli bireylerin katılımının gerekliliği durumudur. Öte yandan, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilere, öğrenim gördükleri üniversitede bir engelli öğrenci temsilcisinin bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Tablo 32’de bu soruya ait veriler yer almaktadır.

Tablo 32: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, öğrenim gördükleri üniversitede engelli öğrenci temsilcisi bulunup bulunmadığına ilişkin soruya verdikleri yanıtlar

Evet	36
Hayır	37
Bilmiyorum	77
Cevap veren katılımcı sayısı	150

Tablo 32, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, öğrenim gördükleri üniversitede engelli öğrenci temsilcisi bulunup bulunmadığına ilişkin görüşlerini içermektedir. Buna göre, söz konusu veriler çarpıcı bir durumu ortaya koymaktadır. Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerden, öğrenim gördüğü üniversitede engelli öğrenci temsilcisi olduğunu söyleyenlerin oranı %24, olmadığını söyleyenlerin oranı %24.7 ve bu konuda bilgi sahibi olmayanların oranı %51.3'tür. Burada, konuyla ilgili bilgi sahibi olmayanların oranının yüksek olması, üzerinde durulması gereken bir durumdur. Bu noktada, ankete katılım sağlayan öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversitede gerçekten öğrenci temsilcisi bulunmadığı, varsa tüm öğrencilere ulaşacak bir aktivite gerçekleştirmediği ya da katılımcıların konuyla ilgilenmedikleri çıkarımlarında bulunulabilir.

Engelli öğrenci temsilcisinin hangi yöntemle seçildiği ve ne tür faaliyetlerde bulunduğuyla ilgili detaylı bilgi sağlayan üniversitenin az olması, bu hususta veri elde etmemizi engellemiştir. Ancak bu noktada üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin değerlendirmeleri bulunmaktadır. Tablo 33'de bu değerlendirmelere yer verilmektedir.

Tablo 33: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, engelli öğrenci temsilcisinin yetkileri hakkındaki değerlendirmeleri

Engelli öğrenci temsilcisi varsa kendisine tanınan yetkileri belirtiniz.	
<i>Birden fazla seçim yapabilirsiniz.</i>	
Engelli öğrencilerle ilgili toplantılara öğrenci temsilcisi olarak katılımı sağlanıyor	18
Engelli birimi yetkilileriyle belirli aralıklarla toplantılara katılıyor	17
Diğer engelli öğrencilerle toplantılar yapması için destekleniyor	15
Öğrenciler tarafından gölge rapor hazırlanması için teşvik ediliyor	6
Engelli öğrenci temsilcisi hiçbir şekilde dikkate alınmıyor	10
Cevap veren katılımcı sayısı	43

Tablo 33, cevap veren az sayıda katılımcının görüşleri doğrultusunda bazı veriler ortaya çıkarmıştır. Buna göre; engelli öğrenci temsilcisinin, Engelli öğrencilerle ilgili

toplantılara katılımının sağlandığına ilişkin %41.9'luk bir oran söz konusudur. Gerçekten de, özellikle Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı gibi organizasyonlara her geçen yıl daha fazla engelli öğrencinin katılım sağladığı gözlenmektedir. Bu oranın yükselmesi ise; engelli öğrencilerin birimlerine bu konuda daha fazla talepte bulunmaları ve gelecek yıllarda benzer organizasyonları düzenleyecek kurumların farklı bütçelere cevap verebilecek alternatif konaklama mekanları temin etmeleriyle mümkün olabilecektir. Bu tabloda dikkati çeken bir diğer veri ise, engelli öğrenci temsilcisinin, engelli birimi yetkilileriyle müşterek toplantılara katılması ve kendisine söz hakkı verilmesi oranlarıdır. “Engelli birimi yetkilileriyle belirli aralıklarla toplantılara katılıyor” ve “Engelli birimde kendisine söz hakkı veriliyor” seçeneklerini işaretleyenlerin oranı %39.5'tir. Ancak “Öğrenciler tarafından gölge rapor hazırlanması için teşvik ediliyor” seçeneğini işaretleyenlerin oranı %14'te kalmıştır. Engelli öğrenci temsilcisinin, diğer engelli öğrencilerle işbirliği içerisinde her yıl gölge raporlar hazırlayarak birime sunması, engelli öğrencinin birim faaliyetlerini değerlendirmesini sağlayacak yazılı bir belge hüviyetini taşıyacaktır. Engelli öğrenci temsilcisinin hiçbir şekilde dikkate alınmadığını düşünenlerin oranı ise %23.3'tür.

5.5) Engelli Öğrenci Birimlerinin Alana Yönelik Uzmanlık Durumu

Engelli öğrenci birimlerinin, engelli öğrencinin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için doğru çözümleri geliştirmesi gerekir. Bu ise konuyla ilgili donanımı ve deneyimi bulunan kişilerin bulunmasıyla mümkündür. Engelli öğrenci birimlerinde çalışan kişilerin konuya olan duyarlılığı gerçekten de saygı duyulması gereken ve çalışma hevesini kamçılayan bir durumdur. Ancak, yine de bu birimi oluşturan kişiler arasında farklı alanlardan uzmanların bulunması gerekir. Öte yandan bazı kişilerin birçok sorumluluğu olmasına rağmen bu birimin görevlerinin de kendilerine yüklenmesi, performans düşüklüğüne neden olmaktadır. Ayrıca bu görevin bazıları için “kızağa çekilmek” anlamına geldiği de yer yer ifade edilmektedir. Engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verilmesi noktasında SKS birimleri, yapı işleri, bilişim ofisi gibi birimlerle ve akademik/idari personel ile sürekli dirsek temasında olunması gereklidir. Tablo 34'te, engelli öğrenci birimlerinde çalışan personel arasında sosyal hizmet uzmanı, psikolog ya da işaret dili gibi uzmanların ne oranda bulunduğuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 34: Üniversite engelli öğrenci birimlerinde istihdam edilen uzman personele ilişkin veriler

Üniversitenizin bünyesinde engelli bireylerin, hizmete ve bilgiye erişimi kolaylaştıracak (işaret dili uzmanı, sosyal hizmet uzmanı vb.) personel istihdam edilmekte midir? Ediliyorsa bu personelin sayısı kaçtır?	
Yok olan üniversite sayısı	50
Var olan üniversite sayısı	32
Personelin uzmanlık alanları	
Psikolog	30
Sosyal hizmet uzmanı	29
İşaret dili bilen personel	8
Özel eğitim uzmanı	3
Sorulan üniversite sayısı	174
Cevap alınan üniversite sayısı	82

Tablo 34'te bulunan engelli öğrenci birimlerinde hangi uzmanlık alanına sahip kişilerin görev yaptığına ilişkin bilgiler, cevap alabildiğimiz %47.1'lik orana sahip üniversitelerden edindiğimiz verileri kapsamaktadır. Buna göre cevap alabildiğimiz üniversitelerin %60.9'unda sosyal hizmet uzmanı, işaret dili bilen personel gibi engellilik alanına yönelik görevliler bulunmamaktadır. Engelli öğrenci biriminde farklı ihtiyaçlara cevap verebilecek uzman personel bulunduğunu ifade eden %39'luk dilimde ise, yalnızca 30 psikolog, 29 sosyal hizmet uzmanı ve 8 işaret dili bilen personel yer almaktadır. Engelli öğrencilerin, genellikle kendilerine sağlanan haklar konusunda yeterli donanıma sahip bulunmadığı ve istihdam süreçleri gibi konularda danışmanlık desteğine ihtiyaç duydukları dikkate alındığında, bu birimlerde neden sosyal hizmet uzmanlarına gereksinim duyulduğu rahatlıkla anlaşılabilir. Öte yandan cevap veren 82 üniversitede yalnızca 8 işaret dili bilen personel bulunmaktadır ki; bu durum, kulaklık kullanımı ya da dudak okuma becerisi bulunmuyorsa, işitme engelli bir kişinin, kendisinin sorunlarını çözmekle mükellef bir birimle sağlıklı bir iletişim kuramayacağı anlamına gelmektedir. Aynı zamanda TOHAD'ın yaptığı gibi tersten bir okumayla,³⁸ cevap veren üniversitelerin 74'ünde işitme engelli öğrenciler, işaret dili bilen personel olmaması sebebiyle iletişim sorunu yaşayabilmektedir. Diğer taraftan, benzer bir veri ise TOHAD'ın araştırmasında bulunmaktadır. TOHAD'ın 2013-2014 eğitim-öğretim yılına ilişkin verilerinde, cevap alınan 107 üniversitede yalnızca 20 sosyal hizmet uzmanı ve 6 işaret dili bilen personel bulunmaktadır.³⁹ Bu durum bizlere, bir yıl içerisinde, konuyla ilgili gözle görülür somut bir ilerlemenin olmadığını açıklamaktadır. Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrenciler arasında ise, engelli öğrenci birimi yetkililerinin alanıyla ilgili yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olduğunu ifade edenlerin oranı yalnızca %20'dir. Yukarıda belirtilen veriler ile bu rakam bizlere benzer bir fotoğraf ortaya koymaktadır.

³⁸ Mevzuattan Uygulamaya..., s. 180

³⁹ Mevzuattan Uygulamaya..., s. 180

6) YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA ENGELLİ ÖĞRENCİLERE SAĞLANAN HİZMETLER

Engelli bireylerin fırsat eşitliği temelinde eğitim-öğretim ortamlarından yararlanabilmesi için birtakım düzenlemelere gereksinim vardır. Bugün artık birçok konuda erişilebilirlik çözümleri mevcuttur. Ancak bu çözümlerin uygulanabilmesi için uzman bir ekip, bütçe ve toplumdaki birtakım önyargıların yok olması gibi durumlar önem arz etmektedir. Engelli gençlerin engelsiz akranlarıyla birlikte üretime katılabilmesi için eğitim-öğretim ortamlarının kendilerine uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Bu, çalışmamızın 3. bölümünde etraflıca değinildiği üzere, uluslararası ve ulusal mevzuatla da güvence altına alınmıştır.

Ülkemizde engelliler alanında 2005 yılı birçok kesim tarafından milat olarak kabul edilmektedir. Bu tarihte ilk defa kapsamlı bir “Engelliler Kanunu” yürürlüğe girmiş ve buna paralel olarak ilgili mevzuat düzenlemeleri yapılmaya başlanmıştır. İlgili kanun çerçevesinde engelli öğrencilerin yükseköğretim kurumlarındaki öğrenim süreçlerinde gerekli altyapının sağlanması ise “Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği” ile amaçlanmıştır. Bu yönetmelik uyarınca ülkemizdeki tüm devlet ve vakıf üniversitelerinde engelli birimleri oluşturulmuştur. Gerçekten de o tarihten bugüne kadar gelen süreçte çok önemli kazanımlar elde edilmiş; üniversite engelli öğrenci birimleri her geçen gün niteliği artan bir kalitede hizmet vermeye başlamıştır. Ancak halen yapılan çalıştaylarda, engelli öğrencilerin başarılı olup olamayacağı bölümler, muafiyetin gerekliliği gibi -artık aşılması gereken- konuların defaatle ele alındığı görülmektedir. Öte yandan engelli birimlerinin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için kendilerine yeterli bir bütçenin de tahsis edilmesi gerekir.

Çalışmamızın bu bölümünde, engelli öğrencilerin bilgiye erişim ve mekanlara ulaşım bakımından üniversitelerde sahip olduğu imkanlar değerlendirilmekte ve gelecekte yapılması gerekenlere ilişkin çözüm önerilerinde bulunmaktadır.

6.1) Üniversitelerde Bilgiye Erişim Olanakları

Daha önce de defalarca belirtildiği üzere, teknoloji engelli bireylerin bilgiye erişim imkanlarını son derece genişletmiştir. Ancak engelli bireylerin bu imkanlardan herkesle birlikte eşit olarak faydalanabilmesi için çeşitli düzenlemeler ve bazı araç-gereçler gereklidir. Fırsat eşitliği ilkesi doğrultusunda, üniversitelerin de engelli öğrencilerine bu olanakları sunması gerekmektedir. Bu bölümde, üniversitelerin engelli öğrencilerin bilgiye erişimini mümkün kılacak düzenlemelerden hangilerine yer verdiği irdelenmeye çalışılacaktır.

6.1.1) Akademik Bilgiye Erişim Olanaklarının Sağlanmasına Yönelik Olarak Harcanan Bütçe ve Üniversitelerde Bulunan Engelli Destek Teknolojileri

Üniversitelerde, engelli öğrencilerin bilgiye erişimi için gerekli olan yazılım ve donanımların temini noktasında karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, bu alana yönelik yeterli bütçenin bulunmaması olarak görülmektedir. Ayrıca, bazı üniversitelerde, az sayıda öğrenci için bu kadar harcama yapmanın israf olarak nitelendirildiği de bilinmektedir. Ancak ilgili mevzuat, her türlü eğitim-öğretim ortamının engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına göre düzenlemeleri gerçekleştirmesi gerektiğini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Tablo 35, 2014 yılında, üniversitelerin akademik bilgiye erişim olanaklarının sağlanmasına yönelik olarak harcadığı bütçe konusunda bazı veriler sunmaktadır.

Tablo 35: Akademik bilgiye erişim olanaklarının sağlanmasına yönelik olarak 2014 yılında harcanan bütçe ve halihazırda engelli öğrencilerin gereksinim duyacağı destek teknolojilerinden mevcut bulunanlar

Üniversiteniz bünyesinde akademik bilgiye erişim olanaklarının sağlanmasına yönelik olarak (sesli kütüphane, sesli materyal, eğitim materyali, kabartma yazıcı, ekran okuyucu program vb.) 2014 yılı için ne kadar bir bütçe ayrılmış ve bunun ne kadarı harcanabilmiştir? Halihazırda Üniversitenizde engelli öğrencilerin gereksinim duyacağı destek teknolojilerinden hangileri bulunmaktadır?	
Özel bir bütçe yok	85
Özel bir bütçe var	9
Harcanan toplam miktar	483.070TL
Engelli öğrencilere yönelik bilgiye erişim çözümleri yok	52
Engelli öğrencilere yönelik bilgiye erişim çözümleri var	41
Ekran okuyucu	23
Sesli kitap arşivi ya da ses kayıt stüdyoları	20
Braille yazıcı	18
Ekran büyütme programı	11
Kitap okuma makinesi	9
Tarayıcı ve fotokopi cihazları	7
Kabartma ekran	6
Elektronik büyütec	5
Şekil kabartma makinesi	3
Ses kayıt cihazı	3
Sesle Bilgisayara Komut Verme ve Yazma Programları	2
Braille daktilo	2
Daisy player	1
Elini kullanamayanlar için pedal tipi ve bilek tipi maus	1
OCR yazılımları	1
İşitme engelli öğrenciler için acil durum uyarı tabelaları(ışıklı)	1
Sorulan üniversite sayısı	174
Cevap alınan üniversite sayısı	174

Tablo 35'e göre, cevap veren 94 üniversitenin %90.4'ü bu konuda özel bir bütçe ayırma yoluna gitmediğini ve gerektiğinde harcama yaptığını belirtmiştir. Geriye kalan %9.5'lik dilimdeki üniversiteler ise, toplamda 483.070 TL harcamıştır. Tablo 35'teki verilerden, üniversitelerde akademik bilgiye erişim olanaklarının sağlanmasına yönelik engelli öğrencilerin gereksinim duyacağı destek teknolojilerinin bulunma durumuna ilişkin de bazı fikirler edinilebilmektedir. Buna göre, cevap veren üniversitelerin %55.3'ünde herhangi bir destek teknolojisi bulunmazken; %44.6'sı ise bu konuda ihtiyaca göre çeşitli çözümleri olduğunu belirtmiştir. Çözümlerin ise daha çok görme engellilere yönelik olduğu görülmektedir. Buna göre 94 üniversitenin %24.4'ünde ekran okuyucu yazılıma sahip bilgisayar,⁴⁰ %21.2'sinde sesli kitap arşivi ya da ses kayıt stüdyosu, %19.1'inde Braille

⁴⁰ Ekran okuyucu yazılımlar hakkında detaylı bilgi için bkz:

http://www.bilgioguzurlugu.com/Dersler/Ekran_Okuyucular.html (Erişim tarihi: 02.07.2015)

(kabartma) yazıcı,⁴¹ %11.7'sinde ekran büyütme yazılımları, %9.5'inde kitap okuma makineleri,⁴² %7.4'ünde tarayıcı ve fotokopi makineleri,⁴³ %6.3'ünde kabartma ekran,⁴⁴ %5.3'ünde elektronik büyüteç ve %3.1'inde şekil kabartma makinesi bulunmaktadır. Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrenciler ise, üniversitelerinde bulunan destek teknolojileri hakkında tablo 36'da gösterilen değerlendirmeleri yapmıştır.

Tablo 36: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, üniversitelerinde bilgiye erişimlerini kolaylaştıracak destek teknolojileri hakkındaki değerlendirmeleri

Kütüphanenin engelli öğrencilere sağladığı imkanları belirtiniz. Birden fazla seçim yapabilirsiniz.	
Çözüm	Sayı
Görme engelli öğrenciler için tarayıcı mevcut	30
Görme engelli öğrenciler için kabartma printer mevcut	22
Görme engelli öğrenciler için ekran okuyucu yazılım yüklü bilgisayar mevcut	19
Görme engelli öğrenciler için kabartma ekran mevcut	10
Elektronik büyüteç mevcut	8
İşitme engelliler için yönlendirici levhalar mevcut	6
Şekillerin hissedilebilmesini sağlayan pif cihazı mevcut	3
Cevap veren katılımcı sayısı	150

Tablo 36'a göre, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin %20'si üniversitelerinde bir tarayıcı mevcut olduğunu, %14.7'si kabartma bir yazıcıya sahip olduklarını ve %12.7'si ekran okuyucu yazılım yüklü bir bilgisayar yer aldığını belirtmiştir. Gerek üniversitelerden alınan veriler, gerekse üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin görüşleri, engelli destek teknolojilerinin üniversitelerdeki bulunma durumu hakkında pozitif bir tablo çizmemektedir. Yine de geçmişe oranla artık üniversitelerde çeşitli çözümlerin geliştirilmeye başlandığı görülmektedir. Bu durumun ilerleyen yıllarda engelli öğrencilerin lehine gelişmesi için ise, ihtiyaç analizine, sistemli bir araştırma ve uygulanabilir bir plana gereksinim vardır. Bu noktada engelli destek teknolojileri hususunda birimlerin danışmanlık alması gerekebilir. Böyle bir durumda, üniversitelerin varsa alana hakim engellilerle çalışması ya da konuyla ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğinde bulunması, en faydalı çözüme ulaşılmasını sağlayacaktır. Tüm bunlar gerçekleştirilirken atılan her adımda engelli öğrencilerle beraber hareket edilmesi ise, yapılan yatırımların gelecekte atıl hale gelmesini önleyecektir.

⁴¹ Kabartma yazı ve Braille baskı makineleri hakkında bkz: <http://www.selimkerim.com/kabartmayazibraille.html> (Erişim tarihi: 28.06.2015)

⁴² Kitap okuma makineleri ve diğer Braille çözümler için bkz: http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/06/19/277816/dosyalar/2014_01/31013003_bralleteknolojrmler.pdf (Erişim tarihi: 01.07.2015)

⁴³ Görme engelliler basılı bir metne tarayıcı ile tarayıp ardından OCR yazılımları aracılığıyla text formatlarına çevirerek erişim sağlayabilmektedir.

⁴⁴ Kabartma ekranlar hakkında detaylı bilgi için bkz: <http://www.selimkerim.com/kabartmabilgisayarekrani.html> (Erişim tarihi: 02.07.2015)

6.1.2) Engelli Öğrencilerin Ders Takibinde Yaşadığı Güçlüklerin Önlenmesi İçin Alınan Tedbirler

Engelli öğrenciler, engel türlerine göre ders takibinde bazı sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Söz gelimi, görme engelli bir öğrencinin bulunduğu sınıfta görsel öğelerin betimlenmemesi, işitme engelli öğrencilerin bulunduğu sınıfta öğretim üyesinin sırtı dönük bir şekilde ders anlatması gibi uygulamalar, engelli öğrencilerin dersi takip etmesini güçleştirmektedir. Bu noktada genellikle ders ortamlarını düzenlemek yerine muafiyet çözüm olarak öğrenciye sunulmaktadır. Öğrenci, muafiyeti genellikle o anda kendisi için daha iyi bir çözüm olacağına inanarak kabul etmekte; ancak ilerleyen dönemlerde akademik açıdan akranlarından eksik olarak mezun olması, mesleğinde birtakım zorluklarla karşılaşmasına ve istemesi halinde akademik kariyerinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Bu husustan en çok etkilenen kesim görme ve işitme engelli öğrencilerdir. YÖK tarafından üniversitelerde öğrencilerin istememesi halinde muafiyetin çözüm olarak sunulmaması yönünde bir karar çıkmasına rağmen (bkz: 3.6), halen birçok üniversitede bu yöntem uygulanmaya devam edilmektedir. Ancak gelişen çözümler bazı derslerin daha erişilebilir olarak alınması noktasında olanaklar sağlayabilmektedir. Söz gelimi, Osmanlı Türkçesi dersine görme engelli öğrenciler tarafından bilgisayar yöntemiyle çalışılabilmesi için bazı uygulamalar geliştirilmiştir.⁴⁵ Bu hususta yapılması gereken, YÖK kararında da ifade edildiği gibi, ilgili dersin “gelişen program ve teknik kullanılarak öğrenciye uyarlanmasına” çalışmaktır.

Bilgi edinme başvurusu kapsamında üniversitelere, Engelli öğrencilerin ders takibinde güçlükler yaşaması halinde, bu güçlüklerin ortadan kaldırılabilmesi için akademisyenlerle işbirliği kurularak çözüme yönelik hangi adımların atıldığı sorulmuştur. Bu hususta verilen cevaplar tablo 37’de yer almaktadır.

Tablo 37: Üniversitelerde engelli öğrencilerin ders takibinde güçlükler yaşaması halinde, bu güçlüklerin ortadan kaldırılabilmesi için akademisyenlerle işbirliği kurularak çözüme yönelik atılan adımlar

Engelli öğrencilerin ders takibinde güçlükler yaşaması halinde, bu güçlüklerin ortadan kaldırılabilmesi için akademisyenlerle işbirliği kurularak çözüme yönelik hangi adımlar atılmaktadır?			
Çözümler mevcut	74	Öğretim elemanları ve danışmanlarla temas kuruluyor	46
		Materyal temininde bulunuluyor	13
		Birim temsilcisi çözüm buluyor	6
		Akademisyenlere bireysel uyarılama mektubu gönderiliyor	3
		Akran asistan temini	1
Çözümler mevcut değil		21	
Öğrenci yok ya da talep mevcut değil		11	
Sorulan üniversite sayısı		174	
Cevap veren üniversite sayısı		95	

⁴⁵ Muhammet Ali Demir ve Ali Öztürk'ün "Türkiye Üniversitelerinde Görme Engelli Öğrencilere Osmanlı Türkçesi Öğretimi: Karşılaşılan sorunlar ve çözümlerine yönelik atılmış adımlar" başlıklı makalesi için bkz: "http://www.egitimdegormeengelliler.org/MuhammetAliDemir-AliOzturk.pdf" (Erişim tarihi: 04.07.2015)

Tablo 37’de görüldüğü üzere, 95 üniversiteden elde edilen verilerde, engelli öğrencilerin ders takibinde yaşadığı güçlüklerle yönelik çözümler geliştirme hususunda öğrenci birimlerinin faaliyette bulunduğu görülmektedir. Fakat bunların ne olduğuyla ilgili detaylı bilgiler bulunmamaktadır. Yine de cevap veren üniversitelerin %78’i bu hususta adım atmıştır. Cevap veren üniversitelerin %48.4’ünde böyle bir durumda öğretim elemanları ve bölüm danışmanlarıyla temas kurulduğu, %13.6’sında ise materyal temininde bulunduğu ifade edilmektedir. Cevap veren üniversitelerin 3’ü ise, öğrencinin dersle ilgili gereksinim duyduğu konularda öğretim elemanına akademik uyarlama mektubu gönderdiğini belirtmiştir. Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilere, bir soruda üniversite engelli birimlerinin ihtiyaç giderme hususunda hangi faaliyetlerde bulunduğu sorulmuş; katılımcıların %15’i akademisyenlere uyarlama mektubu gönderildiğini belirtmiştir. Bu noktada, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin ders içi öğrenme süreçlerinden yararlanma durumlarına ilişkin görüşlerine başvurmak yerinde olacaktır. Tablo 38, bu husustaki verilere ayrılmıştır.

Tablo 38: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin ders içi yararlanma süreçleri

Ders içi öğretim sürecinden yararlanma durumunuz.	
Birden çok alanı işaretleyebilirsiniz.	
Kendim not tutabiliyorum	95
Öğretim elemanları görme engelli öğrencilerin ses kaydı yapmasına izin veriyor	37
Öğretim elemanları görme engelliler için görsel sunumları sesli olarak sunuyor	28
Öğretim elemanları az gören bireyler için büyük puntolu notlar kullanıyor	14
Öğretim elemanları az gören bireyler için görselleri büyüterek sunum yapıyor	10
Derslerin takibi ve ek çalışma için asistan desteği sağlıyor	7
Öğretim elemanları işitme engeli bireyler için işaret dili tercümanı kullanıyor	1
Öğretim elemanları herhangi bir düzenleme yapmamaktadır	32
Cevap veren katılımcı sayısı	139

Tablo 38’de yer aldığı üzere, ankete katılım sağlayan engelli öğrencilerin %65.5’i kendisi not tutabildiğini, %26’sı öğretim elemanlarının görme engelli öğrencilerin ses kaydı yapmasına izin verdiğini ve %23’ü ise öğretim elemanlarının herhangi bir düzenleme yapmadığını belirtmektedir. Ankete göre 1 akademisyen ise, işitme engelli öğrenciler için işaret dili tercümanı kullanmaktadır. Bu rakamlar, öğretim elemanlarının engelli öğrencilere olan bakış açısını gösteren dikkate değer bir veridir.

Öte yandan, üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin notlara erişim hususunda verdiği cevaplar da incelenmeye değerdir. Tablo 39’da, katılımcıların ders notlarına ne şekilde eriştiklerine ilişkin kullandıkları yöntemlere yer verilmiştir.

Tablo 39: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, ders kaynaklarına ne şekilde eriştiğiyle ilgili değerlendirmeleri

Dersleriniz ile ilgili kaynaklara erişiminiz	
Kendi çabamla ulaşabiliyorum	77
Arkadaşlarımın desteği ile ulaşabiliyorum	36
Öğretim elemanları yoluyla ulaşabiliyorum	16
Engelli öğrenci birimi desteğiyle ulaşabiliyorum	8
Diğer	8
Cevap veren katılımcı sayısı	150

Tablo 39’da de görüldüğü üzere, anket katılımcılarının %51.3’ü ders kaynaklarına kendi çabalarıyla ulaştıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %24’ü bu hususta arkadaşlarının desteğini aldığını belirtirken, öğretim elemanları yoluyla ulaşabilenlerin oranı %10.7’de kalmıştır. Engelli öğrenci biriminin desteğini aldığını ifade edenlerin oranı ise %5.3’tür.

Bu noktada, engelli öğrenci birimlerine, engelinden ötürü derslerde not tutmakta güçlük çeken ya da not tutamayan öğrencilere not tutucu hizmeti verilir verilmediği ve verilmekteyse hangi yöntemle temin edildiğinin sorulduğu soruya ilişkin verilen cevapları incelemek yerinde olacaktır. Tablo 40’da bu husustaki veriler yer almaktadır.

Tablo 40: Üniversite engelli öğrenci birimlerinin, engelinden ötürü derslerde not tutmakta güçlük çeken ya da not tutamayan öğrencilere not tutucu hizmeti sağlayıp sağlamadıkları ve sağlıyorsa ne şekilde temin ettiklerine ilişkin faaliyetleri

Engelinden ötürü derslerde not tutmakta güçlük çeken ya da not tutamayan öğrencilere not tutucu hizmeti verilmekte midir? Bu hizmet verilmekteyse bu hangi yöntemle temin edilmektedir?			
Verilmektedir	28	Mevcut değil	35
		Talep yok	37
Toplam verilen	28	Toplam verilmeyen	72

Tablo 40’da yer alan bilgilere göre, üniversitelerde not tutmakta zorluk çeken engelli öğrencilere not tutucu hizmeti veren üniversitelerin oranı, cevap alınan 100 üniversiteden elde edilen verilere göre %28’dir. Ancak bu hizmeti veren üniversiteler hangi yöntemle not tutucu temin ettiklerini detaylı olarak açıklamamıştır. Yine de az sayıda üniversitenin verdiği bilgiye göre, bu hususta gönüllü kişilerin ve kısmi zamanlı çalışan öğrencilerin desteğine başvurulduğu söylenebilir. Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerden bu hizmeti alanların oranı ise %5’tir. Bu hizmetin verilmediği ifade edilen 72 üniversitenin 37’si böyle bir talebin kendilerine ulaşmadığını belirtmiştir. Benzeri bir soruda ise, engelinden ötürü ders çalışmakta güçlük çeken öğrencilere ders partnerliği hizmeti sağlanıp sağlanmadığı, şayet sağlanıyorsa bu hizmetin nasıl temin edildiği sorulmuş; gelen cevaplar tablo 41’de toplanmıştır.

Tablo 41: Üniversitelerde engelinden ötürü ders çalışmakta güçlük çeken öğrencilere ders partnerliği hizmetinin sağlanma durumu

Engelinden ötürü ders çalışmakta güçlük çeken öğrencilere, ders partnerliği hizmeti sağlanmakta mıdır? Sağlanmaktaysa bu hizmet nasıl temin edilmektedir?			
Sağlanıyor	24	Mevcut değil	39
		Talep yok	33
Toplam sağlanan	24	Toplam sağlanmayan	72

Tablo 41, Tablo 40 ile benzer veriler ortaya koymaktadır. Buna göre cevap veren 96 üniversitenin 24'ünde ders partnerliği hizmeti bulunmakta; bu hizmet ise, az sayıda üniversitenin verdiği bilgilere göre, Topluma Hizmet Uygulamaları dersini alan öğrenciler, gönüllüler ve kısmi zamanlı çalışanlar yoluyla sağlanmaktadır. Bu hizmetin verilmediği 72 üniversitenin 33'ü ise kendilerine böyle bir talep ulaşmadığını bildirmiştir. Üniversitelerin sınavlarda engelli öğrencilere yönelik gerçekleştirdiği düzenlemeler ise tablo 42'de sunulmaktadır.

Tablo 42: Engelli öğrencilerin sınav ortamlarına yönelik düzenlemeler

Engelli öğrencilerin sınavları için hangi düzenlemeler gerçekleştirilmektedir? Talep edenlere ek süre sağlanmakta mıdır?	
Düzenleme var	82
Düzenleme yok	17
Talep yok	11
Ek süre	55
Alana hakim okuyucu işaretleyici ya da araştırma görevlisi görevlendirme	24
Büyük puntolu soru kitapçığı	16
Ayrı odalar	11
İkinci gözetmen	8
Engel durumlarına göre düzenleme	6
Salonların bedensel engelliler için ulaşılabilirliği	4
Braille baskılı soru kitapçığı	4
Az gören çözümleri	3
Sesli soru kitapçığı	1
Yardımcı ya da tıbbi araç-gereçle girme	1
İşitme engellilerin sınavları eğer uygunsa çoktan seçmeli	1
Lavabo ihtiyacı için izin verilmesi	1
Geçici engeli olanlar için sınav tarihinin ertelenmesi	1
Sorulan üniversite sayısı	174
Cevap alınan üniversite sayısı	99

Tablo 42'de de görüldüğü üzere, üniversitelerin engelli öğrencilerin gereksinimlerine göre sınavlarda çeşitli düzenlemeler yaptığı görülmektedir. Buna göre cevap alınan 99 üniversitenin %55.5'inde ek süre verilmekte, %24.2'sinde ise alana hakim okuyucu, işaretleyici ya da araştırma görevlisi görevlendirilmektedir. Yalnızca 17 üniversite sınavlara ilişkin düzenleme yapmadığını belirtirken; bunların 11'inde ise gerekçe olarak engelli öğrencinin olmaması ya da varsa bile talepte bulunmaması gösterilmiştir. Sınavlara ilişkin öğrenci görüşleri ve yapılması gereken düzenlemeler ise çalışmamızın 7. bölümünde incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca, ÖSYM tarafından gerçekleştirilen sınavlara yönelik de birtakım analizlerde bulunulmuştur.

6.1.3) Üniversite İnternet Sitelerinin ve Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Erişilebilirliği

Günümüzde kurumlara ait neredeyse bütün bilgiler ve güncel duyurular internet siteleri aracılığıyla yapılmakta, birçok işlem internet uygulamaları yoluyla gerçekleştirilmektedir. Üniversite internet siteleri de, gerek öğrencilerin son duyurularla ilgili bilgi sahibi olabilmesi, gerek ulaşılmak istenilen birimlerin bilgilerine erişilmesi ve gerekse ders seçme, not görüntüleme gibi işlemlerin gerçekleştirilebilmesi amaçlarıyla kullanılmaktadır. Önemi etraflıca açıklanan bu sitelerden engelli öğrencilerin yararlanabilmesi için ise birtakım erişilebilirlik kuralları bulunmaktadır.⁴⁶ Yasal mevzuat bu kurallara uygun internet siteleri tasarlanmasının gereğine vurgu yapmaktadır. Tablo 43'te, üniversitelerin internet sitelerini ve öğrenci bilgi otomasyonlarını, görme ve işitme engelli öğrencilerin erişimine uygun tasarlayıp tasarlanmadıklarına ilişkin yapılan bilgi edinme başvurusuna verilen cevaplar yer almaktadır.

Tablo 43: Üniversite internet siteleri ve öğrenci bilgi sistemi otomasyonlarının erişilebilirliği

Üniversiteniz internet sitesi ve öğrenci bilgi sistemi otomasyonları engelli öğrencilerin erişimine uygun olarak tasarlanmış mıdır?	
Erişilebilir uygulamalara sahip üniversite sayısı	16
Erişilebilir uygulamalara sahip olmayan üniversite sayısı	78
Sorulan üniversite sayısı	174
Cevap alınan üniversite sayısı	94

Tablo 43'te sorulan, üniversitelerin internet siteleriyle öğrenci bilgi otomasyonlarının erişilebilir olarak tasarlanıp tasarlanmadığı sorusuna %54 oranında cevap alınabilmiştir. Cevap alınan üniversitelerin yalnızca %19.1'i, bu hususta erişilebilirliği sağladıklarını belirtmiştir. Üniversite değerlendirme anketinde ilgili soruya cevap veren 150 engelli öğrencinin de yalnızca %29.3'ü tüm engellilerin internet sitelerine erişim sağlayabildiğini belirtmiş; ayrıca ders seçme ve not görüntüleme gibi otomasyonlara ise %70'i rahatlıkla erişebildiğini ifade etmiştir.

TOHAD'ın araştırmasında ise, 2013-2014 eğitim-öğretim döneminde benzeri bir soruya 107 üniversiteden cevap alınmış ve bu üniversitelerden yalnızca 8 tanesi, internet sitelerinin görme ve işitme engelli bireylerin kullanımına uygun altyapıya sahip olduğunu bildirmiştir.⁴⁷ Gerek TOHAD'ın, gerekse bizim incelemelerimize göre ise erişilebilir internet sitelerine sahip olduğunu beyan eden bazı kurumların bu kriterleri sağlamadığı tespit edilmiştir. Bu noktada erişilebilirlik kriterlerinin doğru bir şekilde incelenerek buna göre adımların atılması gereklidir. Örneğin; görme engelli bireylerin erişebileceği internet sitelerinin tamamen görsel içeriklerden arındırılması ya da ayrı bir sayfada text tabanlı bilgilere yer verilmesi erişilebilirliğin sağlandığı anlamına gelmemekte; mevcut bulunan sitedeki görsel öğelerin etiketlenmesi, videoların yürütülebilmesi için medya oynatıcılarının erişilebilirliğinin sağlanması gibi hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Web Erişilebilirliğine yönelik çalışmalarda bulunulurken, konuyla ilgili uzmanların ve STK'ların görüşünün alınması ve süreç içerisinde beraber gerekli testlerin yapılması olumlu bir sonuca ulaşılmasını sağlayacaktır.

⁴⁶ Web erişilebilirlik kuralları için bkz: <http://www.w3.org/WAI/intro/wcag> (Erişim tarihi: 30.06.2015)

⁴⁷ Mevzuattan Uygulamaya..., s. 180

Uzaktan eğitim ise, her geçen gün daha fazla yaygınlık kazanmakta, üniversitelerde başta bazı zorunlu derslerin okutulması olmak üzere çeşitli alanlarda bu yönetime başvurulmaktadır. Bu noktada söz konusu uzaktan erişim uygulamalarına engelli bireylerin ne kadarının erişim sağlayabildiği de sorgulanması gereken bir husustur. Tablo 44'te bu konuda yapılan bilgi edinme başvurusuna verilen cevaplar ele alınmaktadır.

Tablo 44: Üniversite uzaktan eğitim uygulamalarının erişilebilirliği

Üniversiteniz bünyesinde uzaktan eğitim uygulamaları mevcutsa, bunlar tüm engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde tasarlanmış mıdır?	
Erişilebilir değil	74
Uzaktan eğitim uygulaması yok	25
Talep yok	2
İşitme engelliler yararlanamaz	2
Yüz yüze eğitim tercih ediliyor	1
Erişilebilirlik çözümleri mevcut	23
Görme engelliler yararlanabilir	3
Görsel ve işitsel kaynaklar mevcut	3
Elektronik kitaplar mevcut	2
İşaret dili için çalışılıyor	1
Sorulan üniversite sayısı	174
Cevap alınan üniversite sayısı	97

Tablo 44'de de görülebileceği üzere, uzaktan eğitim uygulamalarının erişilebilirliği hususunda henüz arzu edilen seviyenin çok gerisinde kalmıştır. Uzaktan eğitim uygulamalarının erişilebilirliğine yönelik sorulan soruya 97 üniversiteden cevap alınmış; bunlardan %76.2'sinde gerekli altyapının sağlanmadığı görülmüştür. %23.7'lik dilimde bulunan üniversitelerde ise tam olarak erişilebilir çözümlerin uygulandığı söylenemez. Uzaktan eğitim uygulamalarının tüm özelliklerinden her engel türü faydalanabiliyorsa erişilebilirlik sağlanmış demektir.

6.2) Üniversitelerde Mekanlara Ulaşılabilirlik

Görme ve işitme engelli öğrencilerin en önemli sorunu bilgiye ve akademik kaynaklara erişim iken; ortopedik engelli öğrenciler için ise mekanlara ulaşım önemli bir yer teşkil etmektedir. Bunun yanında, işaret levhaları ve Braille çözümler gibi uygulamalar da işitme ve görme engelli öğrenciler için önemlidir. Bu bölümde, üniversite mekanlarında ulaşılabilirliğin sağlanmasına yönelik hangi olanakların sağlandığı hususunda elde edilen veriler ve üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin değerlendirmeleri yer almaktadır. TOHAD'ın gerçekleştirdiği araştırma ise bizlere bazı hususlarda iki yıla ilişkin karşılaştırma imkanı sağlamaktadır.

6.2.1) İdari ve Eğitim Hizmetlerinin Bulunduğu Binaların Erişilebilirliği

Tablo 45'te, üniversite mekanlarının yapılarına ve engelli erişilebilirliği açısından mevcut durumlarına ilişkin rakamlar bulunmaktadır.

Tablo 45: Üniversitelerde idari ve eğitim hizmetlerinin sunulduğu bina sayısı ve erişilebilirlik imkanları

İdari ve eğitim hizmetlerinin sunulduğu bina sayısı	2.527
Cevap veren üniversite sayısı	100
Engellilerin erişilebilirliği açısından inceleme yapılan bina sayısı	1.966
Cevap veren üniversite sayısı	92
Çok katlı bina sayısı	1.917
Cevap veren üniversite sayısı	97
Görme engelliler için hissedilebilir zemin uygulaması bulunan bina sayısı	105
Cevap veren üniversite sayısı	93
Asansör bulunan bina sayısı	1.086
Cevap veren üniversite sayısı	103
Sesli uyarı sistemi bulunan asansör sayısı	302
Cevap veren üniversite sayısı	92
Girişinde rampa bulunan bina sayısı	1.411
Cevap veren üniversite sayısı	103
Engelli tuvaleti bulunan bina sayısı	1.241
Cevap veren üniversite sayısı	97
İndüksiyon iyi duyma sistemi kurulu bina sayısı	11
Cevap veren üniversite sayısı	103

Tablo 45'teki rakamlar bizlere, idari ve eğitim hizmetlerinin bulunduğu binalarda engellilere yönelik inceleme yapılmadığı bir hareketlilik bulunduğunu, girişlerinde rampa⁴⁸ ve engelli tuvaleti⁴⁹ bulunan bina sayısının eskiye nazaran daha fazla olduğunu, görme engelli bireylere yönelik hissedilebilir zemin uygulaması ve asansörlerdeki sesli uyarı sistemi hususlarında ise daha fazla mesafe alınması gerektiğini göstermektedir. TOHAD'ın araştırmasında ise 2013-2014 eğitim-öğretim dönemine ilişkin veriler bulunmaktadır. Tablo 46'da, TOHAD'ın bilgi edinme başvurularına cevap veren üniversitelerin sayısı, cevap veren üniversitelerin cevaba konu olan toplam bina sayısı ve bu binaların tek katlı/çok katlı oluşları incelenmiştir.⁵⁰

Tablo 46: TOHAD'ın bilgi edinme başvurusuna göre, üniversitelerin erişim düzenlemelerine cevap verme istatistikleri ve bina sayıları

İzleme Çalışmalarına Konu Olan Toplam Üniversite Sayısı	174	
Bilgi Edinme Başvurusuna Cevap Verme Durumu	Cevap Veren	Cevap Vermeyen
	107	67
Cevap Veren Üniversiteler Bünyesinde İdari Ve Eğitim Hizmetlerinin Sunulduğu Bina Sayısı	3742	
Cevap Veren Üniversitelerin Bünyesindeki Binaların Tek/Çok Katlılık Durumu	Tek Katlı	Çok Katlı
	732	3010

⁴⁸ Bazı rampaların uygun ölçülerde yapılmadığından ortopedik engelli öğrenciler için daha fazla güçlük oluşturduğu bilindiğinden, rampa düzenlemesinde uyulması gereken kriterlere dikkat edilmesi gereklidir.

⁴⁹ Birçok kamu kurumunda, mevcut bulunan engelli tuvaletlerinin temizliğine dikkat edilmediği ya da temizlik malzemelerinin koyulduğu bir depo vazifesi gördüğü bilindiğinden, engelli tuvaletlerinin kullanılabilirliği noktasına daha fazla önem verilmesi gereklidir.

⁵⁰ Mevzuattan Uygulamaya..., s. 181

TOHAD'ın analizine göre; "üniversitelerden erişim düzenlemeleri konusunda gelen cevap yüzdeleri çok yüksek olmuştur. Başvuru yapılan 174 üniversiteden 107 tanesi başvuruya cevap vermiştir. Söz konusu 107 üniversitenin sahip olduğu bina sayısı, 3.742 adet olup; bu binaların 732 tanesi tek katlı, 3010 tanesi ise çok katlı binalardan oluşmaktadır." TOHAD, bilgi edinme başvurularında bina kat sayısının sorulmasının gerekçesini de "asansör, merdiven lifti vb. taşıyıcı sistem ihtiyacının kaç tane olduğunu ve bu taşıyıcı sistemlerde engelli ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulup bulunmadığını tespit etmek"⁵¹ olarak açıklamıştır.

Tablo 47'de ise, bu binaların sahip olduğu erişim olanakları yer almaktadır.

Tablo 47: TOHAD'ın Bilgi Edinme Başvurularına Cevap Veren Üniversitelerin Fiziki Erişim Düzenleme Durumları

Düzenlemenin İçeriği	Yapılan	Yapılmayan	Yapılma Oranı(%)
Üniversiteler bünyesindeki binaların kaç tanesinde (görme, ortopedik, işitme ve fiziksel dezavantajlı) engelli bireylerin erişilebilirlikleri bakımından inceleme yapılmıştır?	2.775	967	74,16
Üniversiteler bünyesinde bulunan görme engelli bireyler için TSE'nin ilgili standartları kapsamında hissedilebilir zemin uygulaması yapılan bina sayısı kaçtır?	127	3.615	3,39
Üniversiteler bünyesindeki çok katlı binaların kaçında asansör bulunmaktadır?	1.311	1.699	43,55
Üniversiteler bünyesindeki binalardaki asansörlerin kaçında sesli uyarı sistemi mevcuttur?	253	1.058	19,3
Üniversiteler bünyesindeki binaların girişlerine tekerlekli sandalye kullananlar için TSE'nin ilgili standartları kapsamında rampa, asansör gibi fiziksel düzenlemeler yapılmış mıdır?	1.659	2.083	44,33
Üniversiteler bünyesindeki kaç binada TSE'nin ilgili standartları kapsamında kullanabilecekleri engelli tuvaleti bulunmaktadır?	1.606	2.136	42,92
Üniversiteler bünyesinde bulunan, işitme engelliler için indüksiyon döngü-iyi duyma sistemleri kurulu bina sayısı kaçtır?	3	3.739	0,08

TOHAD bu verilerle ilgili yaptığı analizde, "açık bir biçimde üniversitelerimizin birçok alanda, engelli erişimi bakımından yetersiz olduğunu, hatta kimi alanlarda

⁵¹ Mevzuattan Uygulamaya..., s. 181

düzenlemelerin neredeyse yok denecek kadar az olduğunu" belirterek; "üniversitelerin engelli öğrenciler için bağımsız hareket olanağı tanımayan bu yapısının zaten fırsat eşitsizliği yüzünden yükseköğretim hakkından büyük bir oranda yararlanamayan engellilerin, eğitim görmeleri durumunda da ciddi zorluklarla, temel haklara uygun olmayan koşullarda eğitimlerini sürdürdüklerini"⁵² ifade etmiştir. Gerçekten de iki yıla ilişkin veriler karşılaştırıldığında bu tespite katılmamak elde değildir. TOHAD'ın bilgi edinme başvuruları sonucunda 107 üniversiteye ait 3.742 binanın %74'ünde, engelli bireylere yönelik erişim uygunluğu ve ihtiyaçların tespiti için bir çalışma yapıldığı bildirilmiştir. Ancak; bu incelemeler sonucunda yapılması lüzumlu bulunan düzenlemelerin gerek TOHAD'ın, gerekse de bizim çalışmamızın tarih aralıklarında yeterli düzeyde yapılmamış olduğu verilere yansımıştır. TOHAD'ın dikkat çektiği bir diğer konu ise işitme engellilere yönelik düzenlemeler olup; işitme cihazı kullanan engelli bireylerin (amfi, dersane, kafeterya, konferans salonu vb.) geniş ve kalabalık mekânlarda duymasını sağlayacak indüksiyon döngü sistemi⁵³ kurulu bina sayısının azlığına değinmektedir. TOHAD'ın çalışma aralığında bu sistemin 3 binada kurulu olduğu, bizim çalışmamızda ise bu sayının 11'e yükseldiği görülmektedir ki; yalnızca bu bile işitme engelli öğrencilerin neden yükseköğretimdeki oranının az olduğunu açıklayan önemli bir veridir. Gerçekten de çalışmamızın şu ana kadarki kısmından da çıkarılmaktadır ki; yükseköğretimde en çok ihmal edilen grup işitme engelli öğrencilerdir. Gelineen noktada, söz konusu husustaki iki yıla ilişkin verilerin irdelenmesinin ardından, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin bina içi düzenlemelerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi yerinde olacaktır. Tablo 48'de bu değerlendirmeler bulunmaktadır.

Tablo 48: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, iç mekan erişilebilirliği hakkındaki görüşleri

Kayıtlı olduğunuz üniversitenin iç mekanlarına erişilebilirliği belirtiniz.	
<i>Birden çok alanı işaretleyebilirsiniz.</i>	
Kütüphane erişilebilir	54
Tüm fakülte/yüksekokul/enstitüler erişilebilir	52
Yemekhane/kantin erişilebilir	48
Laboratuvarlar erişilebilir	31
Spor salonları erişilebilir	26
Sosyal tesisler erişilebilir	24
Sadece idari binalar erişilebilir	18
Hiçbir mekan erişilebilir değil	43
Katılımcı sayısı	150

Tablo 48'de yer alan değerlendirmelere göre; üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin %36.8'i kütüphaneleri, %34.7'si eğitim hizmetlerinin verildiği binaları, %32'si ise yemekhane ve kantinleri erişilebilir bulmaktadır. Hiçbir iç mekanı

⁵² Mevzuattan Uygulamaya..., s. 182

⁵³ Mevzuattan Uygulamaya..., s. 182

erişilebilir bulmayanların oranı ise %28.7'dir. Çalışmamızın bu bölümünde şu ana kadar incelenen tüm veriler, üniversitelerin idari ve eğitim hizmetlerinin gerçekleştirildiği binalarda, engellilere yönelik erişilebilirlik düzenlemelerine daha fazla önem vermesi gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır.

6.2.2) Kütüphanelerde Bulunan Düzenlemeler

Üniversite kütüphanelerinde, engelli öğrencilere yönelik fiziki ve bilgiye erişim alanlarında hangi düzenlemelerin gerçekleştirildiğine ilişkin sorduğumuz soruya ilişkin verilen cevaplar tablo 49'da gösterilmektedir.

Tablo 49: Kütüphanelerde fiziki ve bilgiye erişim düzenlemeleri

Üniversite kütüphanesinde fiziki ve bilgiye erişim olmak üzere engelli öğrenciler için hangi düzenlemeler bulunmaktadır?	
Engellilere yönelik çözümler mevcut	57
Ortopedik engellilere yönelik düzenlemeler	36
Görme engellilere yönelik teknolojiler	26
Asansör	22
Rampa düzenlemeleri	19
Engelli tuvaleti	9
Engelli öğrencilerin kullanabileceği çalışma odası	6
Hissedilebilir zemin	5
Raf kullanımı uygunluğu	4
Destek personel	4
Engelli kartı geçişli turnike	2
İşaretleme düzenlemeleri	1
Braille ve Latin alfabeli kat planı	1
Engellilere yönelik çözümler mevcut değil	34
Talep yok	1

Tablo 49'da, üniversite kütüphanelerinde engellilere yönelik hangi düzenlemelerin yapıldığına ilişkin sorulan soruya %52.8 oranında cevap alınabilmiştir. Cevap alınan üniversitelerin %62.6'sı, kütüphanelerinde çeşitli çözümler bulunduğunu belirtmiştir. Buna göre veri temin edilebilen üniversitelerin %39.9'unda ortopedik engelli öğrencilere yönelik düzenlemeler; %28.5'inde ise görme engelli öğrencilere yönelik destek teknolojileri bulunmaktadır. İşitme engelli öğrencilere yönelik düzenlemeler hususunda ise kapsamlı bir veri elde edilememiştir. Rakamlar incelendiğinde, kütüphanelerin %24.1'inde asansör, %20.8'inde rampa düzenlemeleri, %9.8'inde engelli tuvaleti, %6.5'inde engelli öğrencilerin kullanabileceği bir çalışma odası ve %5.4'ünde hissedilebilir zemin uygulaması bulunmaktadır.

Kütüphanelerdeki erişilebilirlik düzenlemeleri hakkında üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin değerlendirmeleri ise tablo 50'de verilmiştir.

Tablo 50: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, kütüphanelerdeki erişilebilirlik düzenlemelerine ilişkin görüşleri

Kütüphanenin engelli öğrencilere sağladığı imkanları belirtiniz. Birden fazla seçim yapabilirsiniz.	
Dilediğim kitaba ulaşmada görevlilerin desteğini alıyorum	38
Dilediğim kitaba ulaşmada güçlük yaşıyorum	28
Bina içi, giriş ve çıkışı ortopedik engelli öğrenciler için uygun	34
Bina içi, giriş ve çıkışı ortopedik engelli öğrenciler için uygun değil	33
Engelli öğrenciler için bir bölüm mevcut ve burada farklı ihtiyaçlara cevap verecek araç-gereçler var	26
Görme engelli öğrenciler için tarayıcı mevcut	30
Görme engelli öğrenciler için kabartma printer mevcut	22
Görme engelli öğrenciler için ekran okuyucu yazılım yüklü bilgisayar mevcut	19
Görme engelli öğrenciler için kabartma ekran mevcut	10
Elektronik büyüteç mevcut	8
Şekillerin hissedilebilmesini sağlayan Piaf cihazı mevcut	3
Asansörlerde kabartma düğmeler mevcut	14
Asansörlerde sesli anons sistemi mevcut	11
Sese duyarlı olan kişiler için özel bir bölüm mevcut	6
İşitme engelliler için yönlendirici levhalar mevcut	6
Diğer	40
Katılımcı sayısı	150

Tablo 50'ye göre, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerden %25.3'ü dilediği kitaba ulaşma konusunda görevlilerin desteğini aldığını, %18.7'si ise dilediği kitaba ulaşma konusunda güçlük yaşadığını belirtmiştir. Bina içi, giriş ve çıkışının ortopedik engelli öğrenciler için uygun olduğunu ifade eden seçeneği işaretleyenlerin oranı %22.7 iken; aksi yöndeki seçeneği işaretleyenlerin oranı ise %22. İşitme engelli öğrencilere yönelik "Sese duyarlı olan kişiler için özel bir bölüm" ve "yönlendirici levhalar mevcut" bulunduğunu söyleyenlerin oranı ise %4'te kalmıştır.

6.2.3) Laboratuvarlarda Bulunan Düzenlemeler

Ülkemizde; engelli öğrencilerin eğitim sorunlarının ele alındığı birçok akademik toplantıda, engelli öğrencilerin neyi yapıp neyi yapamayacağı, hangi konuda başarılı olup olamayacağı gibi hususlar tartışılmaktadır. Ancak, özellikle daha fazla düzenleme gerektiren programların nasıl uyumlu hale getirilebileceğine yönelik fikir üreten ve araştırma yapan kişi sayısı ise azdır ve hatta kimi zaman bunu konuşanlar hayalperestlikle nitelendirilirler. Ülkemizde yerleştiği bölümde okuyamayacağı ifade edilerek bölüm değiştirmeye yönlendirilen engelli öğrencilerin olduğu bilinmektedir. Buna paralel olarak, laboratuvar ortamlarının engelli öğrenciler için uyumlu yerler olmadığını ifade eden akademisyenlerin sayısı da az değildir. Bu nedenle laboratuvarların engelli öğrenciler için hangi düzenlemelere sahip olduğunun bilinmesi gereklidir. Tablo 51’de, üniversitelerde bulunan laboratuvarların erişilebilirlik adına hangi noktada olduğuna ilişkin elde edilen bilgiler yer almaktadır.

Tablo 51: Laboratuvarlarda engelli öğrencilerin erişimine yönelik düzenlemeler

Üniversitenizde bulunan laboratuvarlarda engelli öğrencilerin çalışabilmesi için hangi düzenlemeler bulunmaktadır?	
Düzenleme bulunan üniversite sayısı	41
Rampa	14
Asansör	8
Çalışma masalarında alanların genişletilmesi	4
Laboratuvarlar giriş katta	4
Uygun tezgah ölçülerine yer verilmesi	3
Engelli tuvaleti	2
Yardımcı asistan desteği	2
Uygun tabure ve masalar	2
Hissedilebilir zemin uygulaması	1
Bilgisayar laboratuvarında ihtiyaç olması halinde ekran okuyucu	1
Düzenleme bulunmayan üniversite sayısı	54
Gerek bulunmadığını ya da öğrencilerden böyle bir talep gelmediğini ifade eden üniversite sayısı	6
Laboratuvar bulunmayan üniversite sayısı	1

Tablo 51’de, üniversitelerin laboratuvarlarda yaptığı düzenlemelere ilişkin verilen bilgiler, cevap alınabilen %54.5’lik dilimi kapsamaktadır. Buna göre cevap alınan üniversitelerin %56.8’inde herhangi bir düzenleme bulunmazken, düzenlemelerin gerçekleştirildiğini ifade eden üniversitelerin oranı %43.1’dir. Ancak hangi düzenlemelerin gerçekleştirildiğiyle ilgili detaylı bilgi alınamadığından bu hususta oransal dağılımda bulunulamamış; yalnızca tabloda gösterilen bilgilere yer verilebilmiştir. Benzer bir soru, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilere de sorulmuş; öğrenim gördükleri üniversitede bulunan derslik ve laboratuvarların erişilebilirliği hakkındaki mevcut durumu aktarmaları istenmiştir. Bu hususta verilen cevaplar ise tablo 52’de gösterilmiştir.

Tablo 52: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, derslik ve laboratuvarların erişilebilirliği hakkındaki görüşleri

Derslik ve laboratuvarlarda engelli öğrencilere yönelik düzenlemeleri belirtiniz. Birden çok alanı işaretleyebilirsiniz.	
Derslik ve laboratuvarlar ortopedik engelli öğrencilerin erişimine uygun	22
Bilgisayar laboratuvarlarındaki en az 1 bilgisayarda ekran okuyucu yazılım mevcut	14
Ortopedik engelli öğrencilerin derslikleri alt katlarda bulunuyor	13
Fizik, kimya vb. laboratuvarlardaki malzemeler engelli öğrencilerin kullanabileceği şekilde erişilebilir	6
İşitme engelliler için yönlendirici levhalar mevcut	5
Derslik ve laboratuvarların ismi kapıda kabartma olarak yer alıyor	5
Herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır	82
Diğer	22
Katılımcı sayısı	149

Tablo 52, Tablo 51 ile benzer bir durumu ortaya koymaktadır. Buna göre üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin %55'i, derslik ve laboratuvarlarda engelli öğrencilere yönelik herhangi bir düzenleme bulunmadığını ifade etmiş; %14.8'i derslik ve laboratuvarların ortopedik engelli öğrencilerin erişimine uygun olduğunu, %9.4'ü bilgisayar laboratuvarlarında bulunan bilgisayarlardan en az birinde ekran okuyucu yazılım kurulumu gerçekleştirildiğini, %8.7'si ise ortopedik engelli öğrencilerin dersliklerinin alt katlarda bulunduğunu belirtmiştir. "Diğer" şeklinde ifade edilen düzenlemelere yönelik seçeneği işaretleyenlerin oranı ise %18.1'dir. Bu iki tablo da göstermektedir ki; derslik ve laboratuvarların erişilebilirliğine yönelik ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Objektif bir değerlendirme, derslik ve laboratuvarların her bakımdan engelli bireylere uyarlanması sonucunda kişinin başarı ölçütlerinin ele alınabileceğini söyler. Dolayısıyla engelli öğrencilerin hangi alanda daha iyi olduğu, hangi alanda ise yetersiz kaldığı saptamasında bulunulmadan önce, mevcut ortamın engelli öğrenciye ne kadar uygun olduğu ve uygun değilse ne şekilde uyumlu hale getirilebileceğinin incelenmesi gereklidir. Bilim, teknoloji ve çağdaş düşüncenin merkezi olan üniversitelerimizden beklenen de esasen bundan başka bir şey değildir.

6.2.4) Yemekhane ve Kantinlerde Bulunan Düzenlemeler

Engelli öğrencilerin yemekhane ve kantinlere erişim konusunda yaşadığı birçok zorluk bulunmakta, fakat bunlar akademik düzenlemelere ilişkin talepler arasında daha az dile getirilmektedir.⁵⁴ Engelli öğrencilerin her alanda yaşadığı sorunların rakamlarla ifade edilmesi amaçlanan bu çalışmada, yemekhane ve kantinlerde ne tür düzenlemelerin bulunduğu da

⁵⁴ Projemiz kapsamında gerçekleştirdiğimiz toplantımızda, ortopedik engelli öğrencilerin yemekhanelere erişim sorunlarıyla ilgili oynanan skeç videosu için bkz: "https://www.youtube.com/watch?v=gcY3ByuV0wI" (Erişim tarihi: 3.07.2015)

açıklanması gerekmektedir. Tablo 53'te, üniversitelerin kantin ve yemekhanelerde hangi düzenlemeleri gerçekleştirdiğiyle ilgili alınan bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 53: Yemekhane ve kantinlerde bulunan düzenlemeler

Düzenlemeler mevcut	86
Düzenlemeler mevcut değil	10
Uygun rampalar	45
Asansör	33
Yemekhane zemin katta	11
Hissedilebilir zemin uygulaması	10
Engelli tuvaleti	6
Masa düzenlemeleri	5
Erişilebilir yemek alma ünitesi	3
Yardımcı personel desteği	3
Lift	2
Uyarı bandı	1
Giriş kapılarının genişletilmesi	1
Kabartmalı kat planı	1
Sorulan üniversite sayısı	174
Cevap alınan üniversite sayısı	96

Tablo 53'e göre, cevap veren 96 üniversitenin %89.5'inde yemekhane ve kantinlerde engelli bireylerin kullanımına dair düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Ancak bu düzenlemelerin neler olduğuyla ilgili her üniversiteden kapsamlı bir bilgi edinilememiştir. Bununla birlikte; alınan veriler doğrultusunda, cevap veren üniversitelerin yemekhane ve kantinlerinde %46.8 oranında rampa, %34.3 oranında ise asansör bulunmaktadır.⁵⁵ Yemekhane ve kantin düzenlemeleri hususunda üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin görüşleri ise tablo 54'te verilmiştir.

Tablo 54: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, yemekhane ve kantinlerde yapılan düzenlemelere ilişkin görüşleri

Üniversite yemekhanesini erişilebilirlik yönünden değerlendiriniz. Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.	
Girişler ortopedik engelli öğrenciler için uygun	41
İstediğim yemeği rahatlıkla alıp masaya yerleşiyorum	37
Gerektiğinde personelden destek alıyorum	36
Personel engelli öğrencilere karşı bilgilendirilmiş	22
Diğer	56
Katılımcı sayısı	149

Tablo 54'e göre, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin %27.5'i yemekhanelerdeki girişlerin ortopedik engelli öğrencilerin girişlerine uygun olduğunu, %24.8'i istediği yemeği alıp masaya yerleşebildiğini, %24.2'si gerektiğinde personelden destek aldığını, %14.8'i ise personelin engellilere yönelik bilgilendirildiğini belirtmiştir. Yemekhanelerde, ortopedik engelli öğrencilerin yemek alma ünitelerini daha rahat kullanabilmeleri ve görme engelli öğrencilere –istediği takdirde- personelin destek olmasının sağlanması gibi düzenlemeler, önem arz etmektedir.

⁵⁵ Bu soruya ilişkin Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, danışma bankosuna yönlendirme yapıldığını; bina girişlerine bırakılan Braille ve Latin alfabe kabartmalı kat planlarında kantinlerin gösterildiğini belirtmiştir. Alınan cevaba göre, benzer bir uygulamayı aynı üniversite kütüphaneler için de yapmıştır.

6.2.5) Yerleşke Dış Alanlarının Erişilebilirliği

Engelli öğrencilerin kampüs içerisinde rahat hareket edebilmesi için, engel türlerine göre uygun düzenlenmiş kaldırımlar, rampalar ya da hissedilebilir zemin uygulaması gibi düzenlemelere ihtiyaç vardır. Tablo 55’te bu hususta üniversitelerde yapılan düzenlemelere ilişkin mevcut durum ele alınmıştır.

Tablo 55: Yerleşke dış alanlarının erişilebilirliğine yönelik düzenlemeler

Yerleşkenin dış mekan erişilebilirliği incelendiğinde, görme engelliler için kılavuz çizgi, ortopedik engelli öğrenciler için uygun düzenlenmiş kaldırımlar ve rampalar gibi uyarlamalar bulunmakta mıdır?	
Düzenlemeler mevcut	61
Düzenlemeler mevcut değil	33
Kullanılabilir rampalar	44
Uygun düzenlenmiş kaldırımlar	31
Hissedilebilir zemin uygulaması	18
Sorulan üniversite sayısı	174
Cevap alınan üniversite sayısı	94

Tablo 55’e göre, cevap alınabilen 94 üniversitenin %64.8’inde yerleşke dış alanlarının erişilebilirliğine yönelik çözümler bulunmaktadır. Buna göre, cevap alınan üniversitelerin dış yerleşke erişilebilirliğine yönelik gerçekleştirdiği çözümlerine baktığımızda; %46.8’inde rampa, %32.9’unda uygun düzenlenmiş kaldırımlar ve %19.1’inde hissedilebilir zemin uygulaması bulunmaktadır. Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin bu husustaki görüşlerine ise tablo 56’da yer verilmektedir.

Tablo 56: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilere göre, yerleşke dış mekan erişilebilirliğine yönelik düzenlemeler

Yerleşke dış alanının erişilebilirliğini belirtiniz. Birden çok alanı işaretleyebilirsiniz.	
Yerleşke içerisinde fiziksel engelliler için uygun rampalar bulunmaktadır	49
Yerleşke içinde görme engelliler için kılavuz çizgiler bulunmaktadır	25
Yerleşke girişinde görsel tanıtım bulunmaktadır	25
Yerleşke içinde fiziksel engelliler için kaldırımlar uygun düzenlenmiştir	24
Yerleşke içinde sesli/görüntülü yönlendirme levhaları bulunmaktadır	16
Yerleşkeye ait Braille (kabartma) harita bulunmaktadır	9
Yerleşke girişinde sesli tanıtım bulunmaktadır	7
Yerleşke içinde navigasyon sistemi bulunmaktadır	5
Diğer düzenlemeler	28
Yerleşke içinde herhangi bir erişilebilirlik düzenlemesi bulunmamaktadır	59
Katılımcı sayısı	150

Tablo 56'ya göre; üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin %32.7'si ortopedik engelli öğrenciler için uygun rampalar bulunduğunu, %16.7'si yerleşke içerisinde görsel tanıtım bulunduğunu ve yine aynı oranda hissedilebilir zemin uygulamasının mevcut olduğunu, %16'sı ortopedik engelli öğrenciler için düzenlenmiş uygun kaldırımların yer aldığını, %18.7'si "diğer" düzenlemelerin gerçekleştirildiğini ve %39.3'ü herhangi bir erişilebilirlik düzenlemesi olmadığını belirtmiştir. Öte yandan, üniversite tanıtımına yönelik kabartma ya da sesli harita bulunup bulunmadığıyla ilgili soruya ise 94 üniversiteden 5'i olumlu cevap vermiş,⁵⁶ üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin de 9'u bu uygulamanın öğrenim gördüğü üniversitede bulunduğunu belirtmiştir. Esasen tablo 55 ve tablo 56'dan elde edilen verilerden çıkarılacak sonuç; -geçmiş yıllara göre bir hareketliliğin olduğu görülmekle birlikte- üniversitelerin, yerleşkelerinde dış alan erişilebilirliği hususunda, uygun düzenlenmiş kaldırımlar, rampalar ve hissedilebilir zemin uygulamaları gibi çözümlere daha fazla önem vermeleri gerektigi gerçektir.

6.2.6) Yurtlarda Bulunan Düzenlemeler

Öğrenciler için kampüs ortamları kadar önemli bir diğer mekan ise hiç kuşkusuz yurtlardır. Engelli öğrencilerin barındıkları yurtların, temel ihtiyaçlarını giderecek düzenlemeleri sağlaması gereklidir. Mevcut durumda Kredi ve Yurtlar Kurumu Müdürlüğü'ne bağlı yurtlarda kaç engelli öğrencinin bulunduğu ilişkin elimizde bir veri bulunmamaktadır. Bu nedenle, Ocak 2014 tarihinde, Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağlı Bölge Müdürlükleri'ne, kendilerine bağlı yurtlarda kaç öğrencinin barındığı ve bunların ne kadarının engelli olduğu sorulmuştur. Cevap alınan 11 bölge müdürlüğünden aşağıdaki veriler elde edilmiştir.

Tablo 57: Kredi ve Yurtlar Kurumu Bölge Müdürlüklerine bağlı yurtlarda kalan toplam ve engelli öğrenci sayıları

Cinsiyet	Engelsiz	Engelli
Erkek	60.314	162
Kadın	110.714	148
Cinsiyeti belirlenemeyen engelli sayısı		48
Toplam	171.028	358

Tablo 57'de yer alan rakamlar, bilgi edinme başvurusunda bulunmuş olduğumuz Kredi ve Yurtlar Kurumu Bölge Müdürlüklerinden 11'inden temin edilen verileri kapsamaktadır. Buna göre, bu müdürlüklere bağlı yurtlarda toplam 171.028 öğrenci barınmaktadır. Oransal dağılıma bakıldığında; bu öğrencilerin %64.7'sinin kadın, %35.2'sinin erkek olduğu görülmektedir. Bu müdürlüklerde kalan engelli öğrenci sayısı ise 358'tir. Bunlardan ise 162'si erkek, 142'si kadın olup; 48 öğrencinin ise cinsiyetleri bilinmemektedir.⁵⁷ Bu öğrencilerin engel türlerine göre dağılımına ilişkin ise sağlıklı bir veri elde edilememiştir. Kredi Yurtlar Kurumu Müdürlüğü'ne ise, ülkemizdeki müdürlüğe bağlı tüm yurt ve idari hizmet binalarında mevcut bulunan erişilebilirlik düzenlemelerine ilişkin sorular sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplar tablo 58'de gösterilmiştir.

⁵⁶ Bilgi edinme başvurusuna verilen cevaplara göre, kampüs tanıtımına yönelik kabartma harita uygulaması bulunan üniversiteler; Afyon Kocatepe Üniversitesi, Aksaray Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi ve Uşak Üniversitesi'dir. Uşak Üniversitesi, sesli harita yöntemi bulunduğunu da belirtmiştir.

⁵⁷ 2 Bölge Müdürlüğü, yalnızca engelli öğrencilerin toplam sayısını bildirmiş olup; cinsiyetleri hakkında herhangi bir veri sunmamıştır.

Tablo 58: Kredi ve Yurtlar Kurumu Müdürlüğü'ne bağlı yurt ve idari hizmet binalarında bulunan düzenlemeler

Kurumunuz bünyesinde bulunan yurt ve idari binaların kaç tanesinde (görme-ortopedik ve işitme) engelli bireylerin erişilebilirliği bakımından inceleme yapılmıştır?	351
Kurumunuz bünyesindeki (başkanlık/genel müdürlük/müdürlük binası, müdürlük binalar, sosyal tesisler vb.) binalarında görme engelli bireylerin (TSE'nin TS ISO 23599/T1 vb. standartları kapsamında) hissedilebilir zemin uygulaması yapılmış mıdır? Yapıldıysa uygulama bulunan bina sayısı kaçtır?	120
Kurumunuz bünyesindeki binalardan birden fazla katı olan bina sayısı kaçtır?	1430
Kurumunuz bünyesindeki birden fazla katlı binaların kaçında asansör bulunmaktadır?	682
Kurumunuz bünyesindeki binalardaki asansörlerin kaçında sesli uyarı sistemi mevcuttur?	175
Kurumunuz bünyesindeki binaların girişlerine tekerlekli sandalye kullananlar için (TSE'nin TS 9111 numaralı standardına göre) rampa vb. fiziksel düzenlemeler yapılan bina sayısı kaçtır?	672
Kurumunuz bünyesindeki kaç binada (TSE'nin TS 9111 numaralı standardına göre) engelli tuvaleti bulunmaktadır?	562
Kurumunuz bünyesindeki işitme engelliler için indüksiyon döngü-iyi duyma sistemleri kurulu bina sayısı kaçtır?	0

Tablo 58'e göre, yurt ve idari hizmet binalarının her bakımdan erişilebilirliğe yönelik daha fazla adım atmasının gerekliliği ortadadır. Ancak işitme engelli öğrencilere yönelik herhangi bir düzenlemenin bulunmaması da, ayrıca üzerinde durulması gereken bir husustur.

6.3) Engelli Öğrencilerin Sosyal ve Kültürel Faaliyetlere Katılımı

Şüphesiz üniversiteler, salt ders ortamlarından ibaret olmayıp, gençlerin kişisel, sosyal, sanatsal ve sportif becerilerinin gelişim sağladığı, birlikte ve uyum içerisinde yaşama becerisi kazandıkları kompleks yapılardır. Öğrenciler topluluklara dahil olarak, konferans, forum, seminer vb. toplantılara katılarak, sanat ve spor gibi alanlarda etkinliklerde bulunarak üniversite öğrenimini verimli bir şekilde geçirebilir. Engelli öğrencilerin bu tür etkinliklerde daha fazla bulunması ise, hem onların özgüveninin artmasına, hem de akranları arasındaki engelli farkındalığının gelişmesine katkıda bulunacaktır. Tablo 59'da, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, üniversitelerindeki sosyal ve kültürel faaliyetleri ne derece takip ettikleri incelenmeye çalışılmıştır.

Tablo 59: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin üniversitelerindeki sosyal ve kültürel faaliyetleri takip etme durumları

Üniversitenizdeki kültürel faaliyetleri ne ölçüde takip ediyorsunuz?	
Arkadaşlarım haber veriyor	73
Sosyal paylaşım sitelerinden takip ediyorum	61
Afiş ve panolara asılan duyurulardan takip ediyorum	60
İlgili birim tarafından duyurular e-posta adresime gönderiliyor	17
Diğer	14
İlgilenmiyorum	28
Katılımcı sayısı	150

Tablo 59'da yer alan verilere göre; üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin %48.7'si, üniversitelerindeki sosyal ve kültürel faaliyetlerden arkadaşlarının haber vermeleri sayesinde bilgi sahibi olmaktadır. Özellikle görme engelli öğrenciler, afiş veya panolara asılan duyuruları göremediğinden bu tür faaliyetlerden yalnızca internet ortamında haberdar olabilmektedir. Bu cümleden olarak, üniversitelerdeki kültürel ve sosyal faaliyetleri sosyal paylaşım sitelerinden takip edenlerin oranı %40.7 iken, afiş veya panolara asılan duyurulardan takip edenlerin oranı ise %40. Bu faaliyetlerle ilgilenmediğini ifade edenlerin oranı da %18.7. Söz konusu faaliyetlerin üniversite internet sitesinde ilgili bir bölümde bulunması, tüm bireylerin rahatlıkla erişimini kolaylaştıracak bir çözüm olacaktır.

Topluluklar, öğrencilerin çeşitli alanlarda kabiliyetlerini geliştirdiği, organizasyon düzenleme, rapor hazırlama, süreç yönetme gibi beceriler kazandığı son derece önemli deneyim kazanma ortamlarıdır. Nitekim Engelli Üniversite Öğrencileri İnisiyatifi Projesi de, Engelsiz ODTÜ Topluluğu ortaklığıyla yürütülmüştür. Bu topluluklara engelli öğrencilerin ne oranda katıldığıyla ilgili bir veriye ise, üniversite değerlendirme anketi yoluyla ulaşılmaya çalışılmış, elde edilen sonuçlar tablo 60'da gösterilmiştir.

Tablo 60: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin topluluklara üye olma durumları

Herhangi bir öğrenci topluluğuna üye misiniz?	
Evet	59
Hayır	91
Katılımcı sayısı	150
Üyeyseniz bu topluluğun alanı	
Engellilik dışında farklı alanlardaki topluluklara üyeyim	28
İlgi alanım dahilindeki tüm topluluklara üyeyim	27
Yalnızca engellilik alanındaki topluluklara üyeyim	14
Katılımcı sayısı	69

Tablo 60'a göre, üniversite değerlendirme anketine katılım sağlayan engelli öğrencilerin %39.3'ü bir öğrenci topluluğuna üye olduğunu, %60.7'si ise herhangi bir öğrenci topluluğuna üye olmadığını belirtmiştir. Öğrenci topluluklarına üye olduğunu söyleyen 69

öğrenci arasında ise engellilik dışında farklı topluluklara üye olanların oranı %40.6, ilgi alanı dahilindeki tüm topluluklara üye olanların oranı %39.1 ve yalnızca engellilik alanındaki topluluklara üye olanların oranı %20.3'tür. Esasen engelli öğrencilerin yalnızca engellilik alanındaki topluluklara üye olmaması, farklı konularda kendilerini geliştirmeye açık olmaları bakımından önemli bir durumdur. Ancak, engelli öğrencilerin toplumla uyum içerisinde yaşama becerisi kazanabilmeleri için son derece uygun ortamlar olan öğrenci topluluklarını tercih etme oranları, arzu edilen seviyede bulunmamıştır. Bunda engelli öğrencilerin çekingen bir yapıda olması ve bağımsız hareket becerilerinin sınırlı olması gibi ihtimallerin yanında çok daha başka bir etken de bulunmaktadır. Bilindiği üzere, ülkemizde engelli kamu personeli yerleştirmesi, 2012 yılından itibaren ÖSYM tarafından gerçekleştirilen merkezi bir sınavla gerçekleştirilmektedir.⁵⁸ İzlenimlerimiz bizlere, engelli gençlerin üniversite öğrenimi yerine, devlette iş garantisi olduğunu düşünmeleri, okuyacakları bölümden mezun olduktan sonra istedikleri yerlere geleme kaygısı ve ailelerinin telkini gibi nedenlerle EKPS's'e daha fazla önem verdiklerini göstermektedir. Bu kişiler ya üniversite yerine memurluğu tercih etmekte, ya da üniversite öğrenimini ve memurluğu bir arada yürütmektedir. Hatta üniversite öğrenimi sırasında EKPS's sonuçlarına göre bir kamu kurumuna memur olarak yerleşme hakkı kazananların eğitimini yarıda bıraktığı ya da belirli bir süre için dondurduğu da bilinmektedir. Ancak üniversite öğrenimi ve memurluğu bir arada yürüten engelli öğrencilerin, akademik başarıdan sosyal faaliyetlere katılıma birçok alanda kısıtlandığı da bir gerçektir. Zira defaatle dile getirildiği üzere, üniversite farklılıklarının bir arada bulunduğu bir ortamdır ve bunları keşfetmek kişiyi her bakımdan geliştirir. Engelli öğrenci, akranlarının aksine farklı etkinliklere katılarak yeni gruplarla bir arada olacağı zamanı bir işte çalışarak geçirdiği için birtakım faaliyetlerden mahrum olabilmektedir. Bu noktada, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilere herhangi bir kamu kurumunda ya da özel bir kuruluşta çalışıp çalışmadıkları sorulmuş ve verilen cevaplar tablo 61'de gösterilmiştir.

Tablo 61: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin herhangi bir kamu kurumunda ya da özel bir kuruluşta çalışma durumları

Herhangi bir kamu kurumunda veya özel bir kuruluşta çalışıyor musunuz?	
Evet	58
Hayır	112
Katılımcı sayısı	170

Tablo 61'e göre; üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin %34.1'i bir kamu kurumunda ya da özel bir kuruluşta çalışmakta, %65.9'u ise bir yerde çalışmamaktadır. Bu oran, anketimize katılan her 3 kişiden 1'inin aynı zamanda bir işte çalıştığı anlamına gelmektedir. Kanaatimizce, anketimize katılan engelli öğrencilerin, gerek üniversitede bir engelli temsilcisinin bulunup bulunmadığı hakkında net bir fikre sahip olmamalarında, gerekse topluluklara katılımlarının oranındaki düşüklükte, bu sebep de bir etkindir.

Son yıllarda, üniversitelerimizde doğrudan engellilik alanında açılmış öğrenci toplulukları kurulmaktadır. Geçmiş yıllarda ise, engellilik alanına ilişkin faaliyetler daha çok sosyal dayanışma gibi gönüllülük alanında kurulmuş topluluklarca gerçekleştirilmekteydi. Yine tiyatro, spor gibi alanlarda kurulmuş kulüplerde de engellilik temasıyla birtakım etkinlikler düzenlenmekteydi. Bu noktada maksadımız, engelliler alanındaki toplulukların kurulmasının gerekliliği yönünde bir çözüm önerisi sunmak değil, var olan bu toplulukların

⁵⁸ Engelli kamu personeli yerleştirme işlemi, 2012 yılında Özürlü Memur Seçme Sınavı'yla (ÖMSS), 2014 yılında ise Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı'yla (EKPS's) gerçekleştirilmiştir. EKPS's hakkında detaylı bilgi için bkz: "<http://www.osym.gov.tr/belge/1-20610/engelli-kamu-personeli-secme-sinavi-ekps.html>"

oranını ortaya koyabilmektir. Bu toplulukların alana ne kadar katkı sağlayacağını ise hiç kuşkusuz zaman bizlere gösterecektir.

Tablo 62’de, üniversitelerde engellilik alanında bir topluluk bulunup bulunmadığına ilişkin sorulan soruya verilen yanıtlar bulunmaktadır.

Tablo 62: Üniversitelerde engellilik alanında kurulmuş bulunan öğrenci toplulukları

Üniversiteniz bünyesinde engelliler alanında faaliyet yürüten öğrenci topluluğu mevcut mudur?	
Mevcut	39
Mevcut değil	55
Sorulan üniversite sayısı	174
Cevap alınan üniversite sayısı	94

Tablo 62’ye göre; cevap alabildiğimiz 94 üniversitenin %41.4’ünde engelliler alanında kurulmuş bir öğrenci topluluğu bulunmaktayken, doğrudan bu alanda hizmet veren bir topluluğa sahip olmayan üniversitelerin oranı ise %58.5. Yine bu noktada Ege Üniversitesi’nin cevabını incelemek yerinde olacaktır. Ege Üniversitesi, engelli öğrenci temsilcisi bulunup bulunmadığıyla ilgili sorulan soruya verdiği cevaba benzer olarak, “Tüm öğrenci topluluklarının çalışma alanlarından biri engellilik temasıdır. Bu temanın çalışılmasında Engelsiz Ege Birimi ile işbirliği yapılmaktadır. Tek başına Engelliliğe vurguda bulunan bir öğrenci topluluğu kurulması engelli öğrenciler tarafından istenmemiz ve aynı zamanda kurum politikasına aykırıdır.” İfadesinde bulunmuştur. Engelli öğrenciler tarafından böyle bir topluluğun istenmemesi üzerine birimin buna yönelik bir politika geliştirmesi, saygıdeğer bir tutumdur. Yukarıda da ifade edildiği gibi, bu topluluklar genellikle henüz çok yenidir ve biz öğrenciler arasında da varlığı ve konumu üzerinde fazla bir tartışma yapılmamıştır. Dolayısıyla bu toplulukların faaliyetlerinin izlenmesi ve buna göre bir saptamada bulunulması, bizce şu an için en doğru tutum olacaktır.

6.4) Engelli Öğrencilerin Üniversite Tercihini Etkileyen Faktörler

Öğrenciler üniversite tercih döneminde çeşitli faktörleri göz önünde bulundurur. Kimileri çocukluktan beri bir üniversitenin ya da bir bölümün hayalini kurar, kimileri ailesinden uzakta kendi ayağı üzerinde duracağı bir hayat kurgular, kimileri şu ana kadar bulunduğu şehirde öğrenimini sürdürmek ister, kimileri de aldığı puana göre tercih yapabileceği bölümler arasından bir liste yapar. Engelli öğrenciler arasında yalnız başına yaşama becerisi geliştirenlerin sayısı fazla değildir. Dahası, birçok engelli öğrenci, bu beceriyi üniversite öğrenimi sırasında kazanır ki; bu bile engelli öğrenciler için üniversite yaşamının ne denli önemli olduğunu gösterir. Gerçekten de lise hayatının sonuna kadar yakınlarıyla okula gitme hususunda bir rahatsızlık yaşamayan engelli öğrenci; üniversite öğrenimine başladığı zaman, bir yerden bir yere giderken beraberinde yakınına görmek istemez ve yalnız başına, özgürce kendi kararlarını alabilmek ister. Bu ise, onun bağımsız hareket etme becerisi kazanma isteğini kamçılar. Çevremiz bu tür örneklerle doludur. Bu bölümde, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilere, üniversite tercihinde hangi faktörlerin rol oynadığı sorulmuş ve verilen cevaplar tablo 63’de gösterilmiştir.

Tablo 63: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin üniversite tercihini etkileyen faktörler

Üniversite tercih sürecinde hangi kriterleri göz önünde bulundurdunuz? Birden fazla seçim yapabilirsiniz.	
Bulduğum şehirde veya yakın yerlerdeki üniversiteleri tercih ettim	65
Okumak istediğim bölümün yer aldığı üniversiteleri seçtim	55
Aldığım puana göre gidebileceğim en iyi üniversiteyi seçtim	55
Hedeflediğim üniversiteyi tercih ettim	33
Büyük şehirlerdeki üniversiteleri tercih ettim	18
Üniversitenin engellilere sunduğu imkanlara bakarak tercih yaptım	13
Ailemden uzakta olacağım bir üniversite tercih ettim	8
Üniversite tercih döneminde herhangi bir kritere göre seçim yapmadım	13
Katılımcı sayısı	139

Tablo 63'te yer alan verilere göre; üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin %48.5'i bulunduğu şehirdeki ya da yakın olan yerlerdeki üniversiteleri tercih etmiştir. Okumak istediği bölümü tercih edenler ile aldığı puana göre yerleşebileceği en iyi üniversiteleri tercih edenlerin oranı ise %41.8. Ayrıca, hedeflediği üniversiteyi tercih edenlerin oranı %24.6 iken herhangi bir kritere göre tercih yapmayanların oranı ise %9.7'de kalmıştır. Bu durum bizlere, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, üniversite tercihinde; ikamet adresine yakınlık, okumak istediği bölüm ve aldığı puana göre gidebileceği en iyi üniversiteleri seçme durumlarının rol oynadığını göstermektedir.

7) ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN SINAVLARDA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Projemiz kapsamında katılımcı öğrencilerimizin oluşturduğu "Sınavların Uygulanabilirliği grubu" olarak, 26-28 Kasım- 24-26 Nisan tarihleri arasında 6 ay süresince, ÖSYM ve YÖK bünyesinde yapılan sınavların farklı engel grupları için uygulanabilir olup olmadığını inceledik. Bu inceleme süresinde, grup olarak yaptığımız haftalık online toplantılarda öncelikle kendi içimizde ÖSYM ve YÖK ile yaşadığımız sorunlardan, sonrasında etrafımızdaki diğer öğrenci arkadaşlarımızın yaşadıklarından yola çıkarak, ilk olarak engel gruplarına göre bireylerin karşılaştıkları / karşılaşılabilecekleri sorunları tespit ettik. Buna göre, çıkan sorunlar engel gruplarına göre şöyle tespit edilip sınıflandırılmıştır:

A) GÖRME ENGELLİLER

- 1) Sınavlarda verilen ek sürenin yetersizliği
- 2) Sınavlarda aday öğrenciye sınav süresince tek okutman verilmesi
- 3) Sınavlarda verilen okutmanların diksiyon eğitimi gibi eğitimleri almamış olması
- 4) Aday öğrencinin girdiği sınavda alanıyla ilgili okutmanın verilmemesi
- 5) İstatistik, İktisat gibi tablo ve grafik içeren derslerin sınavlarının kabartma olarak verilmemesi veya genel sınavlarda bu soruların kabartma olarak ulaşılabılır olmaması

B) Az Görenler

- 1) Sınav sorularını büyük punto olarak alan öğrencilere işaretleyici ve ek süre desteğinin verilmemesi

C) Ortopedik engelliler

- 1) Sınavlarda ek süre verilmemesi
- 2) Sınavlarda adaya verilen işaretleyicinin geometri gibi özel beceri gerektiren alanlarda eğitiminin olmaması
- 3) Sınav salonlarının ortopedik engelliler için erişilebilir olmaması
- 4) Salonlarda bulunan sıraların tekerlekli sandalyelerin yanaşabileceği şekilde olmaması
- 5) Sınav yerlerinin öğrencilerin ikamet ettiği bölgelere yakın olmaması

D) İşitme engelliler

- 1) Sınav salonlarında işaret dili tercümanı bulunmaması
- 2) Sınavlardaki cümlelerin uzun ve karmaşık olması

Bu sorunlardan yola çıkarak, somut ve nitelikli veri elde edebilmek için Türkiye'deki üniversiteler kapsamında uygulanabilecek bir anket hazırladık (bkz: üniversite değerlendirme anketi). Bu anket sayesinde, şu an okumakta olan üniversite öğrencilerinin sorunlarına ilişkin daha detaylı, niteliksel ve niceliksel bilgi edinmeyi amaçladık. Bu anketin sınavlardaki düzenlemelerle ilgili soruları ve cevapları tablo 64'de gösterilmiştir:

Tablo 64: Üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin sınav ortamına dair görüşleri

Sınavlara katılma durumu	
Diğer öğrencilerle aynı zamanda sınavlara katılıyorum	134
Diğer öğrencilerden farklı bir zamanda sınava katılıyorum	16
Sınav sırasında yapılan süre ile ilgili düzenlemeler	
Ek süre verilmektedir	46
Aynı süre verilmektedir	103
Sınav sırasında sunulan destek hizmeti	
Okuyucu	31
Okuyucu/işaretleyici/yazıcı	26
Bilgisayar	21
Sınav ortamının fiziksel erişilebilirliği	16
İşaretleyici/yazıcı	14
Öğretim elemanı sözlü sınav	7
Kabartma soru ve kabartma yazma aracı	4
Hiçbiri	66
Sınav sırasında sunulan destek hizmeti	
Yardımcı yönetim tarafından öğretim elemanları arasından görevlendirilmekte	39
Kendim yardımcı buluyorum	21
Yardımcı yönetim tarafından öğrenciler arasından görevlendirilmekte	10
Diğer	43

Tablo 64'e göre; "Sınav sırasında yapılan düzenlemeler" sorusuna ankete katılanların %89.3'ü "Diğer öğrencilerle aynı zamanda sınava giriyorum." cevabını verirken, %10.7'si "Diğer öğrenciler ile farklı bir zamanda sınava giriyorum." cevabını vermiştir.

Devamında "Sınav sürelerindeki düzenlemeler" sorusuna %69.1 oranında "Ek süre verilmemektedir" cevabı, %30.9 oranında da "Ek süre verilmektedir" cevabı alınmıştır.

Yine aynı ankette sorulan "Sınavlarda alınan teknik destek" konusundaki soruya katılımcıların %22.6'sı okuyucu desteğiyle, %10.2'si işaretleyici ya da yazıcı ile, %19'u ise sınava girerken her üçüne de gerek duyduğu yönünde cevap vermiştir. Bu soruya ankete katılanların %15.3'ü sınavlara bilgisayarla girdiği yönünde cevap verirken, %5.1' sözlü sınava alındığı yönünde, %2.9'u ise sınavlara kabartma sistemi kullanarak girdiğini belirtmiştir. Son soruya verilen cevapların son üç şıkkının yüzdelere baktığımızda, Üniversitelerin engelli öğrencilerin okul içi sınavlarında, teknik ekipman sağlama bakımından zayıf olduğu görülmektedir. Aynı anketteki "Sınav sırasında sunulan destek hizmeti" sorusuna, katılımcıların %18.1'i "Kendim yardımcı buluyorum", %33.6'sı "yardımcılar yönetim tarafından öğretim elemanları arasından görevlendirilmekte", %8.6'sı "yardımcılar yönetim tarafından öğrenciler arasından görevlendirilmekte" ve %37.1'i "diğer" cevabını vermiştir. Buna göre, %37.1 ile en çok oranda işaretlenen "diğer" cevabı bize, sınav sırasında sunulan destek hizmetinin yaygın bir standartta olmadığını göstermektedir.

Sınavların uygulanabilirliği grubu olarak, yapılan bu anket dışında, ayrıca ÖSYM'ye Bilgi Edinme başvuruları kapsamında 24 adet soru gönderilmiştir. Bu sorular yoluyla, ÖSYM kapsamında yapılan tüm sınavlar için uygulanabilirlik konusunda detaylı bilgi almak

amaçlanmıştır. Sorduğumuz Bazı sorulara cevap alınamamıştır. Ancak, Cevapları “sorunlu” görülen sorular ve cevapları aşağıdadır.

Soru: Kurumunuz tarafından gerçekleştirilen sınavlarda, elini kullanmakta güçlük çeken adaylar için işaretleyici bir kişi görevlendirilmekte midir? Bu adaylar için görevlendirilen işaretleyicilere eğitim verilmekte midir? Bu kişiler hangi süreçlerden geçtikten sonra işaretleyici olarak görevlendirilmektedirler?

Cevap: Sağlık durumu nedeniyle işaretleyiciye ihtiyacı olan adaylara işaretleyici yardımı verilmektedir. İşaretleyici olarak görev verilen kişilere işaretleyicilik eğitimi verilmemektedir.

Bu sorunun cevabında görüldüğü üzere, ÖSYM sınavlarında engelli öğrencilere atadığı işaretleyiciler her hangi bir eğitimden geçmemektedirler. Bu durum zaman zaman engelli öğrencilerin sınavlarında yanlışlık ve eksikliklere yol açmaktadır. Şöyle ki; geometri gibi cevaplarında çizim gerektiren alanlara ilişkin sorularda, işaretleyicinin tecrübesizliği dahilinde yanlış işaretleme sonucu ortaya çıkan zaman kayıpları olduğu, görüşme gerçekleştirilen engelli öğrenciler tarafından dile getirilmiştir.

Soru: Görme engelli adaylara talep etmeleri halinde görevlendirilen okuyucular hangi kriterlere göre belirlenmektedir?

Cevap: Kurumumuz tarafından yapılan sınavlarda başvuru esnasında talep etmeleri halinde görme engelli adaylara sınavda Engelli Salon Görevlisi (Okuyucu) ve Engelli Salon Görevlisi (İşaretleyici) görevlisi merkezimiz tarafından atanmaktadır. Bu görevliler sınav koordinatörlükleri tarafından öncelikle akademisyenlerin arasından olma koşulu ile okuması ve diksiyonu iyi olan görevliler arasından okuyucu havuzuna seçilmekte, seçilen bu görevliler ÖSYM tarafından adayın görme engeli ve ilgili sınav dikkate alınarak merkezi olarak yapılmaktadır.

Soru: Görme engelli kişiler için görevlendirilen okuyucularda, okuyacakları kitapçık alanına ilişkin (yabancı dil, sayısal alanlar vb.) donanımı bulunması şartı aranmakta mıdır?

Cevap: Görme engelli adaylar için görevlendirilen okuyucular adayın sınava gireceği alan ile ilgili olarak sayısal, sözel ve yabancı dil olmak üzere branşa göre seçilerek atama yapılır.

Bu iki sorudan anlaşılacağı üzere, görme engelli adaylara sınavlar sırasında yardımcı olan okuyucu ve işaretleyiciler belli kriterler doğrultusunda seçilmektedir. Bu kriterler arasında okuyucu ve işaretleyicilerin diksiyonlarının iyi olması ve sınava girecek aday öğrencinin branşından seçilmesi hususları bulunmaktadır. Yine konuştuğumuz birçok engelli öğrencinin sınav sırasında yanlarında bulunan yardımcının başka bir branştan olması sonucu yaşadıkları göz önünde bulundurulduğunda, bu kriterlere ne kadar dikkat edilip edilmediği tartışma konusu olabilmektedir.

ÖSYM’ye yönelttiğimiz sorular arasında verilen cevabı eleştirilen bir başka soru da, işitme engelli adayların kullandıkları cihazlar ile alakalı olan sorudur. Soru aşağıdaki gibidir;

Soru: Sınav esnasında, Engelli adayların kullanmak durumunda olduğu bilgisayar, Braille (kabartma) daktilo, ortezi, işitme cihazı gibi araçların sınav salonuna alınması hususunda hangi düzenlemeler bulunmaktadır?

Cevap: Engelli adayların sınav esnasında kullanmak durumunda oldukları araç gereçlerle ilgili kurallar 2015-ÖSYS kılavuzunun son sayfasında yer almıştır. Başvurularında kullanılan Sağlık Durumu /Engel Bilgi Formunda yer alan araç gereçlerden bazıları kendi başına bazıları ise sınav uygulaması ile birleştiğinde ÖSYM Başkanlığınca sınav güvenliğini zedeleyebilecek nitelikte görülerek, Ankara’da her türlü kablolu-kablosuz iletişimi kesilmiş özel güvenli binalarda adayların sınava alınma şartını ortaya çıkarmıştır. Örneğin, işitme cihazlarını sınavdan önce Bina Sınav Sorumlusu Yardımcısına teslim etmeyi kabul ederek adaylar kendi sınav merkezlerinde engelli binalarında sınava alınmışlar, ancak sınav esnasında cihaz üzerinde olmasını istemeleri halinde Ankara’da özel güvenli binada

girmeyi kabul etmeleri gerekmektedir. Elektronik büyüteç, Braille daktilo, gözlük tipi işitme cihazı, bilgisayar, metal atel kullanan adaylar da yine özel güvenli binada Ankara'da sınava alınmayı kabul etmeleri halinde sınava bu araç-gereç ile girebilmektedirler. Ortez kullanan adaylar giysi altında kalma şartı ile kendi sınav merkezlerinde engelli binasında sınava alınmaktadır.

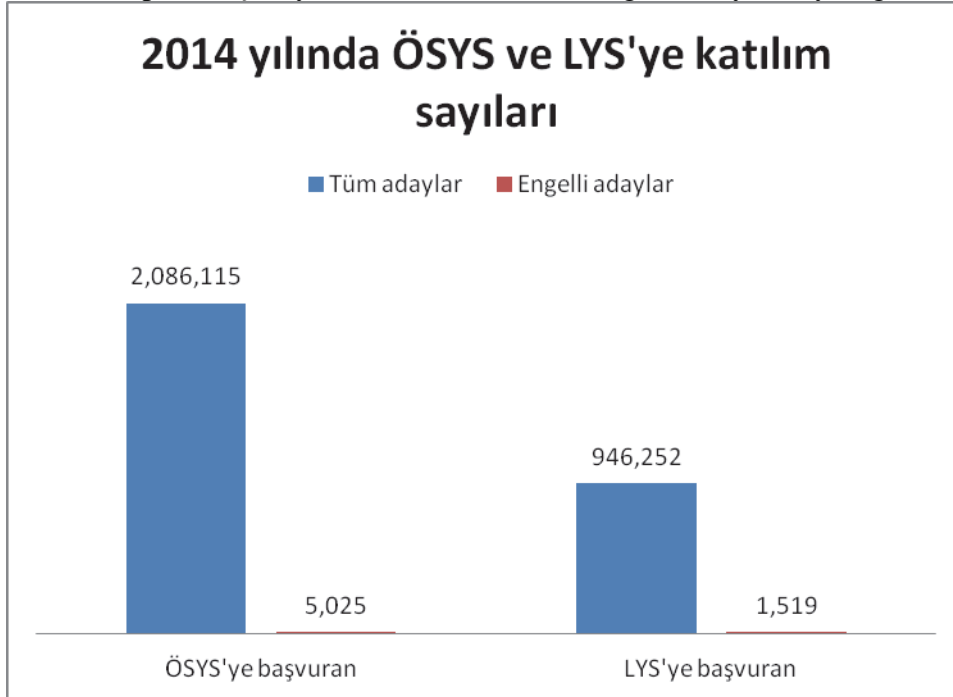
Bu durum, işitme engelli adayların karşılaştığı en büyük sorun olarak görülebilir. İşitme cihazı olmadan sınava giren işitme engelli bireylerin, sınav sırasında yapılan olası uyarıları duyamadıkları, yine aynı şekilde salon görevlisi tarafından yapılan süre ikazlarından da habersiz kalmak gibi ciddi sıkıntıları olduğu, grubumuzun ÖSYM'ye hazırladığı bu soruları çıkartırken yaptığı görüşmelerde tespit edilmiştir. Ayrıca işitme engelli bireylerin kullandıkları cihazların hiçbir şekilde ses (audio) kaydetme özelliğine sahip olmadığı düşünüldüğünde, bu uygulamanın doğru olup olmadığı tartışılabilir bir durumdur.

Sınavların Uygulanabilirliği grubu olarak, Engelli Üniversite Öğrencileri İnişiyatifi projesi içinde üniversitede okuyan ya da aday olan öğrencilerin üniversite içi ve ÖSYM bünyesinde girdikleri sınavlarda karşılaştıkları/karşılaşabilecekleri sorunları tespit edip daha sonrasında bu sorunların çözümlerine ilişkin verileri toplayabilmek için hazırladığımız anket ve bilgi edinme sorularını gerekli kişi ve kurumlara sunduk. Anket ve bilgi edinme sorularını tartıştığımız bu değerlendirme raporunda, engelli üniversite öğrencilerinin benzer engel gruplarında benzer sorunlarla karşılaştıkları, bu sorunlar dahilinde kişi ve kurumların aldıkları önlem ve çözüm uygulamalarının yetersiz ve bir standartlarının olmadığı görülmüştür.

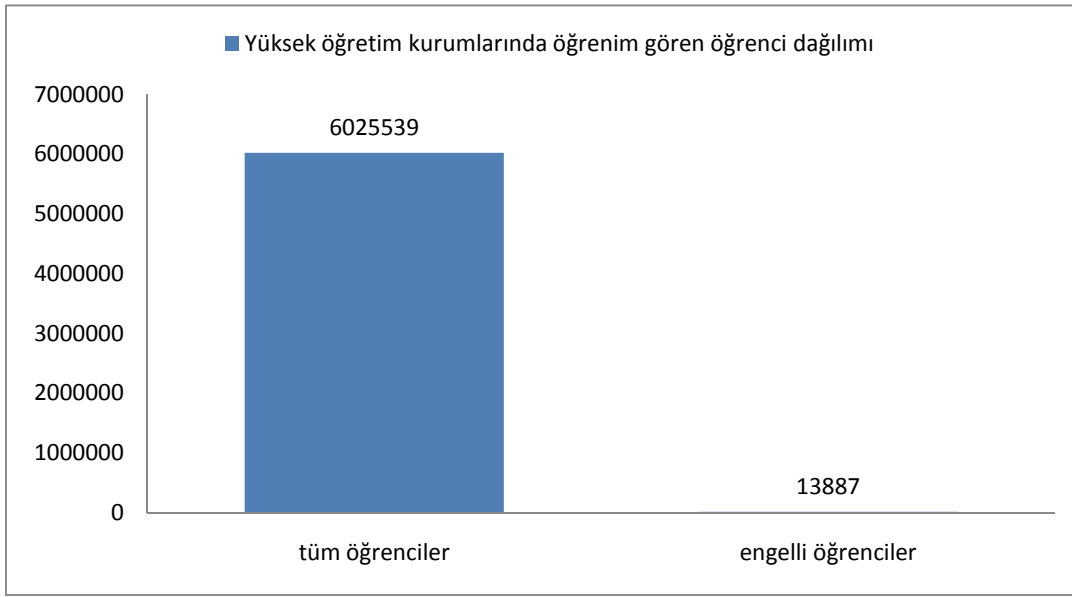
8) GENEL ÇERÇEVE

İlk ve ortaöğretim süreçlerini başarıyla bitirdikten sonra bir üniversitede öğrenim görme hakkına sahip olabilen bireyler, üniversitede elde edecekleri bilgi ve deneyimler yoluyla bir ülkenin geleceğine yön verme potansiyeline erişmiş olur. Türkiye’de, son dönemde engelli bireylerin eğitim haklarının güvence altına alınması ve buldukları eğitim ortamlarında gerekli düzenlemelerin sağlanması noktasında, uluslararası ve ulusal alanda önemli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemeler neticesinde; ülkemizde bulunan devlet ve vakıf üniversitelerinde engelli öğrenci birimlerinin kurulması, YÖK bünyesinde politika geliştirmek ve bunların uygulanmasını denetlemek üzere oluşturulan yapıların faaliyetleri gibi bazı gelişmeler vuku bulmuş olsa da, çalışmamız incelendiğinde henüz arzu edilen seviyenin çok uzağında kaldığı net bir şekilde görülmektedir.

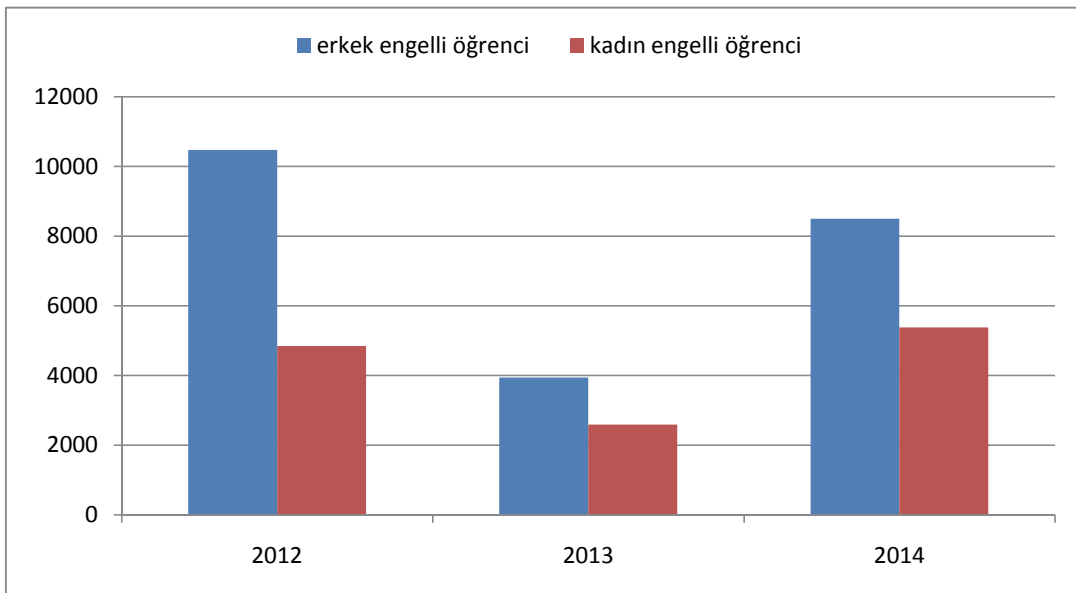
Ülkemizde yasal mevzuat doğrultusunda, engelli bireylerin hiçbir ayrımcılığa uğramadan her türlü eğitim hakkına sahip olduğu ifade edilmektedir. Ancak, gerçekte bu durum henüz başarılı değil. Halihazırda, her eğitim kademesinde öğrenim gören engelli öğrencilerin sayısında keskin düşüşler yaşanmakta ve yükseköğretim kademesine gelindiğinde, bu durum çarpıcı bir şekilde kendisini gözler önüne sermektedir. Yükseköğretim kurumlarında öğrenim görmek isteyen bireylerin çok az bir kısmının engelli bireylerden oluştuğu, ÖSYM Başkanlığı’nın tarafımıza ilettiği veriler baz alındığında net bir şekilde görülmektedir. Aşağıdaki grafikte, ÖSYM tarafından 2014 yılında düzenlenen ÖSYS ve LYS'ye katılan toplam kişi sayısı ve bunlar arasında engelli adayların yeri gösterilmiştir.

Grafiğe göre, 2014 yılında, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi’ne başvuran 2.086.115 adaydan yalnızca 5.025’i; Lisans Yerleştirme Sınavı’na başvuran 946.252 adaydan ise 1.519’u engellidir. Aşağıdaki grafikte ise, 2014 Kasım dönemi YÖK verilerine göre üniversitemizde öğrenim gören engelli öğrencilerin toplam öğrenciler arasındaki oranı ve cinsiyet dağılımları gösterilmiştir.

Grafiğe göre, yükseköğretim kurumlarında örgün, açık ve uzaktan eğitim fakültelerinde öğrenim gören 6.025.539 kişiden 13.887'si engellilerden oluşmaktadır. Buna göre, engelli üniversite öğrencileri, toplamda yalnızca onbinde 23'lük bir dilimde yer alabilmektedir.

Grafikteki cinsiyet dağılımı verilerine bakıldığında; üniversite öğrencileri arasında toplamda kadın öğrencilerin oranının %46.02 ve erkek öğrencilerin oranının %53.97 olduğu, engelli öğrencilerden ise %38.7'sinin kadın ve %61.2'sinin erkek olduğu görülmektedir. Bu durum, bizleri engelli bireyler arasında kadınların yükseköğretimde kendilerine daha az yer bulabildiği sonucuna ulaştırmaktadır.

Her engel grubunun farklı erişilebilirlik sorunları yaşadığı bir gerçektir. Görme ve işitme engelli öğrenciler daha çok bilgiye erişim hususunda sorun yaşarken, ortopedik engelli öğrencilerin en büyük sorunu mekanlara ulaşımıdır. Bu durum engelli bireylerin eğitim süreçlerine de doğrudan etki etmekte; yükseköğretim kurumlarındaki dağılımlarını şekillendirmektedir. Üniversite öğrenimi gören engelli öğrencilerin engel türlerine göre

dağılım verileri incelendiğinde; üniversite öğrenimi gören engelli öğrencilerden %36.1'inin görme engelli, %35.7'sinin ortopedik engelli, %12.4'ünün "diğer" şeklinde sınıflanan, %7.4'ünün kronik sağlık sorunları olanlar ve %5.4'ünün işitme engelli olduğu görülmektedir. Öte yandan, engelli üniversite öğrencilerinin yükseköğretim kurumlarındaki kademelere göre dağılımı da incelenmiştir. Buna göre, 13372 Öğrenciye ilişkin elde edilen veriler şu şekilde açıklanabilir: yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrencilerin %57.8'i lisans, %38.9'u ön lisans, %2.8'i yüksek lisans ve %0.3'ü doktora seviyesindedir. Bu rakamlar doğrultusunda, engelli öğrencilerin en fazla lisans kademesinde öğrenim gördüğü ve bir sonraki aşama olan yüksek lisans seviyesinde keskin bir düşüş yaşandığı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte; yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören engelli öğrencilerin %58.3'ü örgün öğretim kurumlarında, %40.2'si açıköğretim ve %1.3'ü uzaktan eğitim fakültelerinde bulunmaktadır. Bu durum açıkça göstermektedir ki; her türlü erişilebilirlik sorununa rağmen, engelli öğrenciler en çok örgün eğitim kurumlarını tercih etmektedir. Öte yandan, elde ettiğimiz veriler bizlere, engelli üniversite öğrencilerinin engel türlerine göre fakültele dağılımları hususunda bazı çıkarımlarda bulunma imkanı sağlamaktadır. Buna göre, görme engelli üniversite öğrencilerinden 379'u ülkemizdeki devlet ve vakıf üniversitelerinde bulunan Mühendislik ve Mimarlık Fakültelerinde öğrenimini sürdürmektedir. Ancak ülkemizde görme engellilere yönelik verilen sayısal alandaki eğitimin son derece yetersiz olması dikkate alındığında, bu öğrencilerin genelinin az gören kişilerden oluştuğu düşünülmektedir. Ayrıca görme engelli öğrencilerin 366'sı Fen-Edebiyat, 336'sı İktisadi ve İdari Bilimler ve 257'si eğitim fakültelerinde öğrenim görmektedir. İşitme engelli öğrenciler arasında önlisans kademesinde toplam 440 öğrenci öğrenimini sürdürürken, lisans kademesinde öğrenim gören tüm işitme engelli öğrencilerin sayısı bu rakamdan az bir seviyededir. bu durum, işitme engelli bireylerin daha önce geride bıraktıkları eğitim sürecinin ne denli sorunlu olduğunu gözler önüne sermektedir. Mevcut durumda, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde 65, Mimarlık ve Mühendislik Fakültelerinde 59, Fen-Edebiyat Fakültesi'nde 28 ve Eğitim Fakültesi'nde 27 işitme engelli öğrenci bulunmaktadır. Ortopedik engelliler arasında ise; Fen-Edebiyat Fakültesi'nde 346, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde 193, Eğitim Fakültesi'nde 142 ve Mühendislik-Mimarlık Fakültesi'nde 122 öğrenci öğrenimini sürdürmektedir.

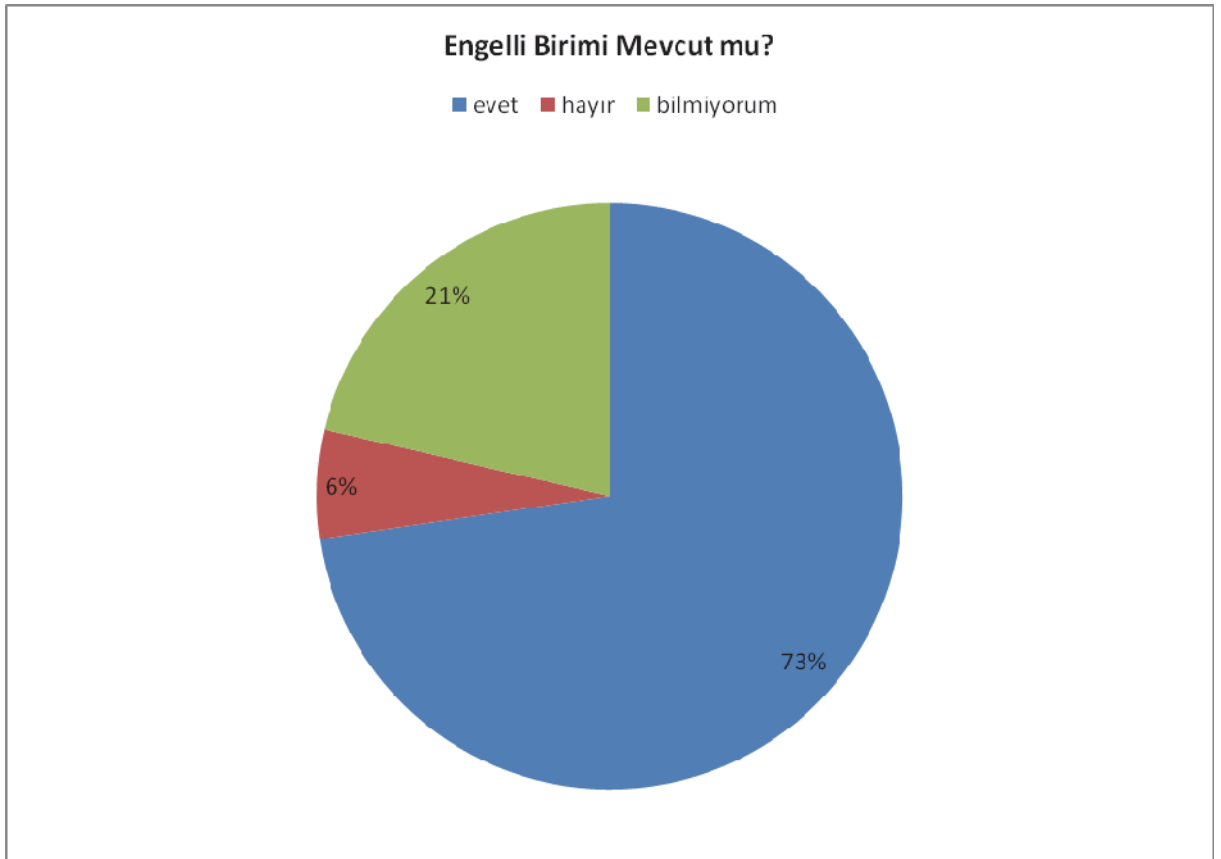
Elde ettiğimiz veriler, bizlere engelli öğrencilerin en fazla hangi fakültelerde öğrenim gördüğünü göstermektedir. Buna göre; engelli üniversite öğrencilerinin %19.9'u Fen-Edebiyat Fakültesi'nde, %18.3'ü Mühendislik-Mimarlık Fakültelerinde, %18.2'si İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde ve %12.5'i Eğitim Fakültesi'nde öğrenimini sürdürmektedir.

Eğitim kademesi ilerledikçe engelli öğrencilerin bu kademelerdeki mevcudiyetinin azaldığı tezini, üniversite diploması alıp da yüksek lisans ve doktora öğrenimi görmek isteyen engelli bireylere ilişkin veriler doğrular niteliktedir. ÖSYM verilerine göre; 2014 yılı güz döneminde, Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı'na (ALES) başvuran 275.497 kişiden 341'i, Yabancı Dil Sınavı'na (YDS) başvuran 182.887 kişiden ise 193'ü engellidir. Bu veriler, Engelli üniversite öğrencileri arasında 381 yüksek lisans ve 45 doktora öğrencisi bulunduğu bilgisiyle desteklendiğinde, ilgili alandaki karar alıcı mercileri, engelli üniversite öğrencilerinin neden yüksek lisans ve doktora eğitimi yapmadıklarını sorgulamaları gerektiği gerçeğiyle baş başa bırakmaktadır. Kanaatimizce; engelli öğrencilerin üniversite öğrenimi sırasında erişilebilirlik sorunları nedeniyle yıpranmaları ve gelecek kaygısı nedeniyle açılan EKPS benzeri sınavlara girerek memuriyeti seçmeleri gibi etkenler, onların yüksek lisans ve doktora öğrenimi görmeyi tercih etmemelerine yol açmaktadır. Diğer taraftan, şuana kadar üniversitelerde kaç engelli akademisyen bulunduğu hususunda somut bir veriye sahip olmadığımız için YÖK'ten bununla ilgili bir bilgi talep ettik ve 2013 yılına ait kapsamlı bir veri aldık. Buna göre, 2013 yılında görev yapan 200 engelli akademisyenin %75'i fiziksel engelli, %13'ü "diğer", %8'i görme engelli ve %4'ü işitme engellidir. Engelli

akademisyenlerin unvanlarına göre dağılımı incelendiğinde ise; Öğretim görevlisi %24.5, Profesör %19.5, Yardımcı Doçent %18, Araştırma Görevlisi %16.5, Doçent %11, Uzman %5.5 ve Okutman %5 şeklinde bir durum ortaya çıkmaktadır.

Engelliler Hakkında Kanun dayanak alınarak oluşturulan Yönetmelik çerçevesinde, ülkemizde bulunan tüm devlet ve vakıf üniversitelerinde engelli öğrenci birimlerinin kurulması zorunlu hale getirilmiş ve buna paralel olarak birimler oluşturulmuştur. Ancak bu birimlerin engelli öğrencilerin taleplerini ne denli karşılayabildiği tartışılan bir husustur. Engelli öğrenci birimleriyle yaptığımız birebir görüşmeler ve katıldığımız Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı gibi organizasyonlarda elde ettiğimiz gözlemler, gerçekten de verimli bir şekilde engelli öğrencinin refahı için çalışan ya da bu alanda kendisini geliştirmek isteyen birimler bulunduğunu göstermektedir. Ancak, gelinen noktada, engelli öğrenci birimlerinin geneli, henüz engelli öğrenciyle sağlıklı bir süreç yürütememektedir. Engelli öğrencilerin sorun ve beklentilerini iletebilecekleri bir yapı olması gereken engelli öğrenci birimlerinin, görünür ve her an ulaşılabilir bir noktada bulunması gerekir. Ayrıca üniversiteyi yeni kazanmış bir engelli öğrencinin, ihtiyaç duyduğunda ulaşabileceği bir birim olduğunu bilmesi son derece elzemdir. 99 Üniversiteden alınan bilgiler doğrultusunda; bu üniversitelerin engelli birimlerinden, yeni kazanan engelli öğrencilere yönelik bilgilendirme faaliyetinde bulunanların oranının %76 olduğu görülmüştür. Ancak bu faaliyetlerin neler olduğuyla ilgili detaylı bilgi edinilememiştir.

Aşağıdaki grafikte, üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin, engelli öğrenci birimi hakkındaki bilgi düzeyleri ve bu birimlerle olan ilişkileri incelenmiştir.

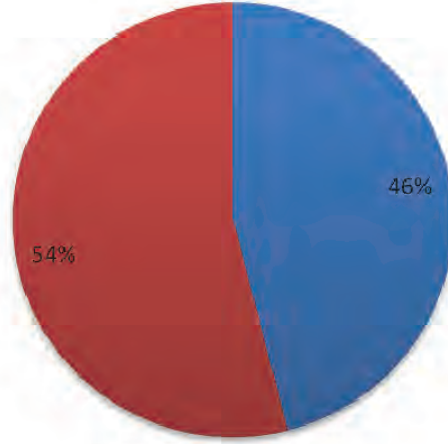

Grafiğe göre, üniversite değerlendirme anketine katılan 150 engelli öğrenciden %72.7'si üniversitesinde engelli öğrenci biriminin var olduğunu, %6'sı ise olmadığını söylemiştir. Katılımcıların %21.3'ü ise bu konuda bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Görüldüğü üzere; üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerden, engelli öğrenci birimi hakkında bilgi sahibi olanların oranı düşük bir seviyede değildir. Bu noktada, engelli öğrencilerin bu birimlerle olan ilişkilerine değinilmesi gerekmektedir. Buna göre, 133 katılımcıdan birime her zaman ya da genellikle uğrayanların oranı %16.5, nadiren ya da hiç uğramayanların oranı ise yaklaşık olarak %68 civarındadır. Bu oranın incelenerek, hangi gerekçelerle engelli öğrencilerin birimle iletişim kurmadıklarını tespit edilmesi önemli olacaktır.

Engelli öğrencilerin üniversiteye uyumunun en kısa zamanda sağlanması noktasında oryantasyon programlarının önemli bir payı vardır. Engelli öğrencilerin kendisine sağlanan imkanlar, üniversitenin erişilebilirliği gibi bilgileri edinmesi, üniversiteye adaptasyonunu daha hızlı bir sürede gerçekleştirmesini sağlayacak etkenlerdir. Aşağıdaki grafikte; bilgi edinme başvuruları kapsamında, üniversitelerde engelli öğrencilere yönelik oryantasyon programı uygulanıp uygulanmadığı ve üniversite değerlendirme anketine göre bunların neler olduğu incelenmiştir.

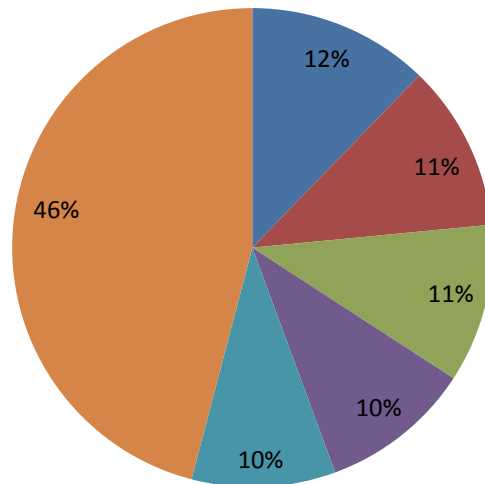
Engellilere uygun oryantasyon programı

■ Var ■ Yok

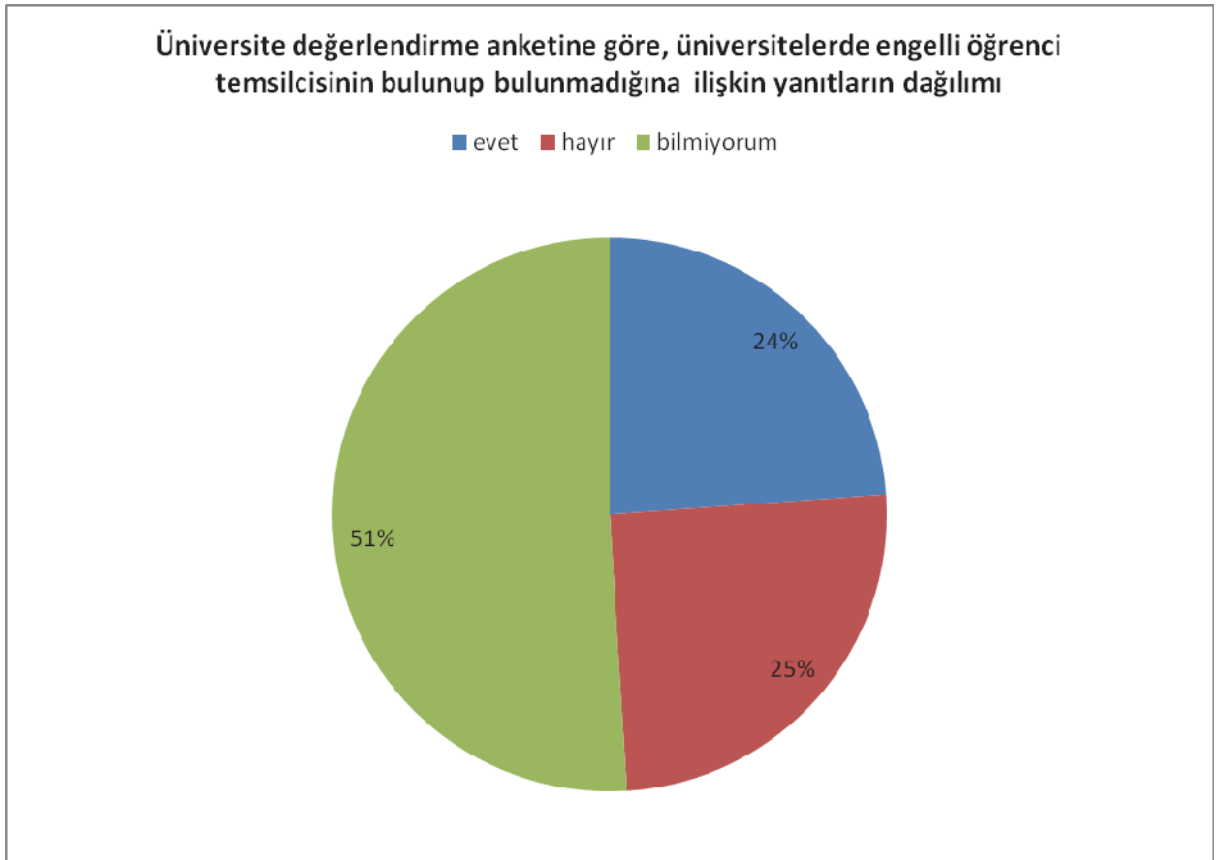
Engelli öğrencilerin kendilerine uygulanan oryantasyon programları hakkındaki görüşleri

- bölüm derslikleri ve öğretim elemanları tanıtıldı
- sosya kültürel etkinlikler tanıtıldı
- mevzuat hakkında bilgilendirme yapıldı
- fiziki alan tanıtımı yapıldı
- ortak kullanım alanları tanıtıldı
- herhangi bir hizmet almadım

Bu grafiklere göre, 99 üniversiteden cevap alınmış ve bu üniversitelerden %54.5'i, engelli öğrencilere yönelik bir oryantasyon programı uygulamadığını ifade etmiştir. Öte yandan, üniversite değerlendirme anketine katılan öğrencilerin %60'ı herhangi bir hizmet almamıştır. Alınan hizmetlere bakıldığında ise en fazla oran, %16'lık bir oranla "Kayıt sırasında bölüm derslikleri ve öğretim elemanları tanıtıldı" seçeneği olmuştur. Bu iki veri açıkça göstermektedir ki; engelli öğrenci birimlerinin, üniversiteyi yeni kazanan engelli öğrencilerin adaptasyonunu hızlandıracak adımları atma konusunda, yeniden planlamalar yaparak bu hususa önem vermeleri gerekmektedir.

Engelli öğrencilerin, kendileriyle ilgili alınan kararlarda söz sahibi olma durumu da incelenmesi gereken bir husustur. Zira unutulmamalıdır ki; tüm bu faaliyetlerin temelinde engelli öğrenciler bulunmaktadır ve onlar olmadan yürütülecek çalışmalar eksik bir şekilde neticelenecektir. Aşağıdaki grafikte, bilgi edinme başvuruları doğrultusunda üniversitelerde engelli öğrenci temsilcisi bulunup bulunmadığı ve üniversite değerlendirme anketine katılan engelli öğrencilerin bu husustaki bilgi düzeyleri incelenmiştir.

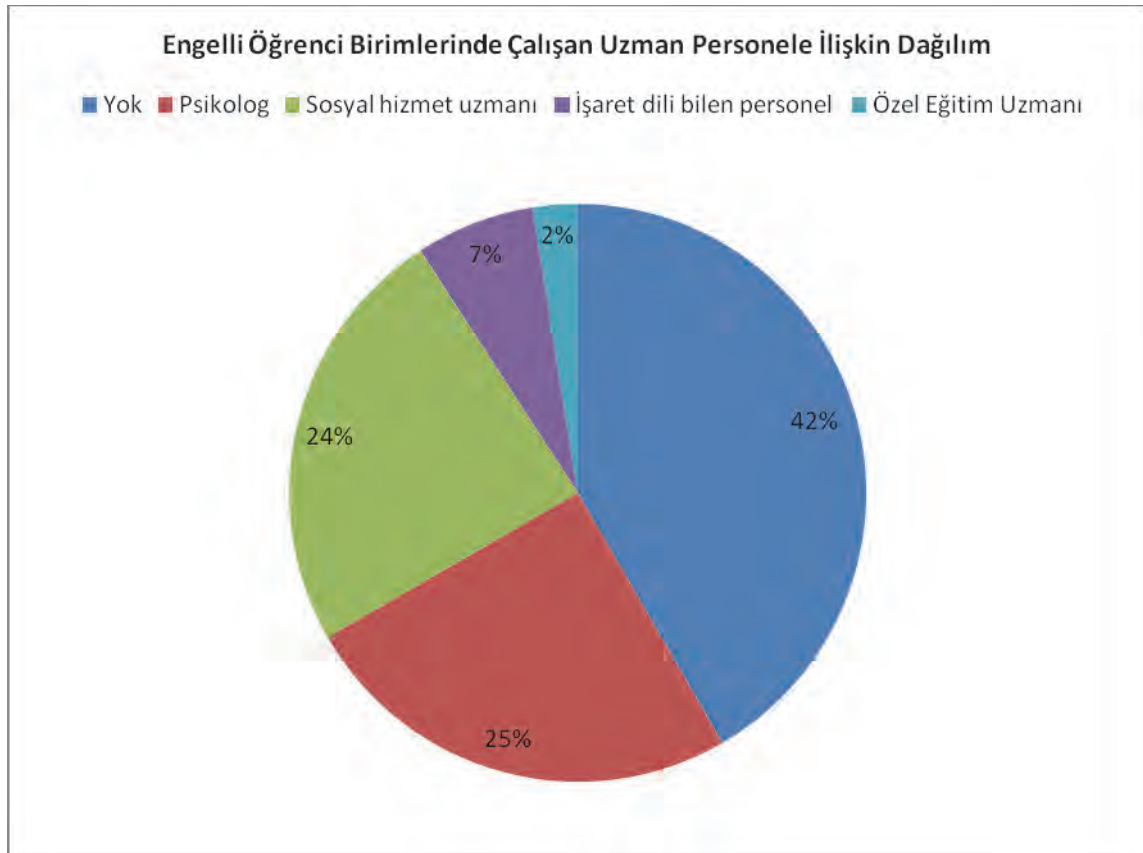

Grafiğe göre, bu hususta cevap veren 102 üniversitenin %52.9'unda engelli öğrenci temsilcisi bulunmamaktadır. Üniversite değerlendirme anketi verileri ise daha düşündürücüdür. Buna göre, söz konusu soruya cevap veren öğrencilerden %24'ü üniversitelerinde bir öğrenci temsilcisi olduğunu, %24.7'si olmadığını ifade etmekte; %51.3'ü ise bu hususta bilgi sahibi olmadığını söylemektedir. Bu durum, engelli öğrencilerin kendileriyle ilgili gerçekleştirilecek çalışmalara ne denli katılabildikleri hususunda bizlerde soru işaretlerine yol açmaktadır.

Engelli öğrenci birimlerinde görev yapan personelin kimlerden oluştuğu da incelenmeye değer bir konudur. Zira engellilik alanında söz söyleme ehliyetine sahip personel

bulunduran birimler daha etkin çalışabilecek ve öğrencinin taleplerini yanıtlayabilecektir. Aşağıdaki grafikte, üniversite engelli öğrenci birimlerinde çalışan uzman personele ilişkin dağılımlara yer verilmektedir.

Grafikte görüldüğü üzere, 82 üniversiteden aldığımız cevaplar, bizlere iç açıcı olmayan veriler sunmaktadır. Buna göre, cevap alınan üniversitelerin %60.9'unda sosyal hizmet uzmanı, işaret dili bilen personel gibi engellilik alanına yönelik görevliler bulunmamaktadır. Cevap verebilecek uzman personel bulunduğunu ifade eden %39'luk dilimde ise, yalnızca 30 psikolog, 29 sosyal hizmet uzmanı ve 8 işaret dili bilen personel yer almaktadır. Bu birimlerde çalışan kişiler arasında engellilik alanında duyarlılığı yüksek ve kendisini geliştirmeye açık birçok kişi bulunmaktadır. Ancak genele bakıldığında ve bu veriler incelendiğinde, halen birimlerin etkin çalışma noktasında büyük eksiklikleri bulunduğunu söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır.

Engelli üniversite öğrencilerinin başarı ölçütleri değerlendirilirken, bilgiye erişim ve mekanlara ulaşım gibi konularda yaşadıkları sorunların da incelenmesi gereklidir. Engelli öğrencilerin üniversitelerin sağladığı tüm olanaklardan herkesle birlikte eşit şekilde yararlanabilmeleri mevzuatla güvence altına alınmış olmasına rağmen, elde ettiğimiz veriler bu durumun henüz yeterli oranda mümkün olmadığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır. 92 Üniversitenin %55.3'ünde engelli bireylerin bilgiye erişimini mümkün kılacak herhangi bir destek teknolojisi bulunmazken; %44.6'sı ise bu konuda ihtiyaca göre çeşitli çözümleri olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda 94 üniversitenin yalnızca %19.1'i internet sitelerinin erişilebilirlik kurallarına uygun olarak tasarlandığını; 97 üniversitenin ise %23.7'si uzaktan eğitim uygulamalarının engelli bireylerin ihtiyaçlarına hitap edecek şekilde düzenlendiğini belirtmektedir.

İdari ve eğitim hizmetlerinin bulunduğu binalarda engellilere yönelik erişilebilirlik düzenlemelerinin gerçekleştirilmesi noktasında geçmişe nazaran bir hareketlilik söz konusu

olsa da, bu hususta da birçok eksik bulunmaktadır. Halihazırda, girişlerinde rampa ve engelli tuvaleti bulunan bina sayısında eskiye göre daha fazla bir artış olmakla birlikte; görme engelli bireylere yönelik hissedilebilir zemin uygulaması ve asansörlerdeki sesli uyarı sistemi konularında daha fazla mesafe alınması gerekmektedir. Kütüphanelerde ise fiziki ve akademik bilgiye erişim olanakları noktasında bazı gelişmeler olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda; 93 üniversitenin %62.6'sı kütüphanelerinde çeşitli çözümler bulunduğunu belirtmiş olup; bunlardan %39.9'unda ortopedik engelli öğrencilere yönelik düzenlemeler, %28.5'inde görme engelli öğrencilere yönelik destek teknolojileri bulunmakta; aynı zamanda, %24.1'inde asansör, %20.8'inde rampa düzenlemeleri, %9.8'inde engelli tuvaleti, %6.5'inde engelli öğrencilerin kullanabileceği bir çalışma odası ve %5.4'ünde hissedilebilir zemin uygulaması yer almaktadır. Ancak laboratuvarlarda yapılan düzenlemeler hususunda aynı çıkarımda bulunmak mümkün değildir. Buna göre, 95 üniversitenin %56.8'i laboratuvarlarında engelli bireylere yönelik herhangi bir düzenlemenin mevcut olmadığını söylemekte; gerçekleştirildiğini ifadeler de detaylı bilgi vermemektedir. Tüm bu rakamlar ortada olmasına rağmen, her ortamda engelli bireylerin hangi alanlarda başarılı olup olamayacağı, hangi derslerden muaf olması gerektiği gibi konular halen tartışılmaktadır.

Engelli öğrencilerin yemekhane ve kantinlere erişim konusunda yaşadığı birçok zorluk mevcut olmasına rağmen, bunlar akademik düzenlemelere ilişkin talepler arasında kendisine daha az yer bulmaktadır. Buna göre, 96 üniversitenin %89.5'i yemekhane ve kantinlerde engelli bireylerin kullanımına dair düzenlemeler gerçekleştirdiğini belirtmiş; ancak bu düzenlemelerin neler olduğuyla ilgili detaylı bir bilgi edinilememiş ve yalnızca %46.8 oranında rampa, %34.3 oranında ise asansör bulunduğu tespit edilebilmiştir. Diğer taraftan, cevap alınabilen 94 üniversitenin %64.8'inde yerleşke dış alanlarının erişilebilirliğine yönelik çözümler bulunmakta; bunlardan %46.8'inde rampa, %32.9'unda uygun düzenlenmiş kaldırımlar ve %19.1'inde hissedilebilir zemin uygulaması yer almaktadır. Mekan erişimi hususundaki tüm bu veriler bizlere, engelli öğrencilerin üniversitelerde bir yerden başka bir yere ulaşma ve en temel ihtiyaçlarını giderme konularında dahi sorun yaşadığını göstermektedir.

Görüldüğü üzere, toplam üniversite öğrencileri arasında onbinde 23'lük bir oranda yer alabilen engelli üniversite öğrencilerinin, bilgiye erişimden mekan ulaşılabilirliğine birçok konuda sorunları mevcuttur. Her ne kadar Engelliler Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesinden buyana geçen son 10 yılda birtakım gelişmeler yaşanmış olsa da, halen engelli öğrencilerin üniversite olanaklarından tam olarak yararlandığını söyleyebilmek mümkün değildir. Aynı zamanda, 10 yıllık bir süre geride bırakılmasına rağmen, üniversitelerdeki erişilebilirlik düzenlemeleri üzerine kapsamlı bir çalışmanın yapıldığına da rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışma, alana yönelik geliştirilecek politikaların belirlenmesinde önemli bir başvuru kaynağı olarak kullanılabilir genişlikte bir veriye sahiptir. Engelli üniversite öğrencilerine yönelik geliştirilecek çalışmaların belirlenmesi noktasında burada altı çizilen noktaların üzerinde durulmaması halinde, gelecek yıllarda yapılacak benzeri bir araştırma da farklı sonuçlar vermeyecek ve ülkemiz, engelli bireylerin üniversite öğrenimini engelsiz kılacak düzenlemeleri gerçekleştirmek hususunda olumlu bir tablo çizmeyecektir.

9) SONUÇ VE ÖNERİLER

2005 Yılında yürürlüğe giren “Engelliler Kanunu”, kamu hizmetlerinin her alanında erişilebilirliğin sağlanması yönünde bir hüküm getirmiş, uygulayıcı kurumlara ise hizmetlerini bu minvalde düzenleyebilmeleri için belli bir süre tanımıştı. Bu süreler, sona erdiğinde yeniden uzatıldı, 10 yılın sonunda arzu edilen seviyeye ulaşılamadı. Ancak gelinen noktada erişilebilirliğe yönelik hiçbir adım atılmadığı da söylenemez. Biz bu çalışmada, alanımız gereği, “Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği” doğrultusunda kurulan üniversite engelli öğrenci birimlerinin, engelli üniversite öğrencilerinin gereksinimlerine ne kadar cevap verebildiğini somut verilerle ortaya koymaya çalıştık. Gerçekten de geriye dönüp baktığımızda; üniversitemizde bir engelli farkındalığının oluşmaya başladığını, engelli öğrencilerin daha fazla görünür olduğunu, taleplerinin yerine getirilmesi noktasında daha fazla çaba harcadığını görebiliyoruz. Bunun yanında, üniversite öğrencileri arasında, onbinde 23’lük bir orana sahip olan engelli öğrencilerin sorunlarının ele alınabilmesi için her yıl Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı düzenlenmesi, kanaatimizce son derece önemli bir ilerlemedir. Bu organizasyonlarda engelli öğrencilerin de aktif olarak söz sahibi olması ise, çalıştayların amacına ulaşmasını sağlayacak önemli bir etkidir.

Artık üniversitemizin tamamında engelli öğrenci birimleri mevcuttur. Bu birimlerin verimli bir şekilde çalışabilmesi için ise, alana hakim uzmanların bulunması ve yeterli sayıda idari personelin görev yapması gerekir. Öte yandan engelli öğrencilerin sayıca artması ise, bu birimleri daha fazla çalışmaya iten bir etken olacaktır.

Çalışmamızın bütününden çekebildiğimiz fotoğraf; üniversitelerin, engelli öğrencilere yönelik erişilebilirlik düzenlemeleri gerçekleştirme hususunda bir mesafe kaydettiği, fakat bunun henüz arzu edilen seviyede olmadığı şeklindedir. Tam olarak erişilebilirliğin sağlanması ise; uygun bir bütçenin tahsisi, doğru planlama ve alanında söz sahibi bir ekip ile mümkün olabilecektir. Bu noktada önemle üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise, söz konusu düzenlemelerin engelli öğrencilerin refahı için yapıldığı, dolayısıyla alınacak her türlü kararda engelli öğrencilerin görüşlerinin dikkate alınması ve onun taleplerinin göz ardı edilmemesinin gerekliliğidir. “Engelli öğrenciler için” değil, “engelli öğrencilerle birlikte” çalışmalar planlandığında, hedefe ulaşılması daha kolay hale gelecektir.

Ülkemizde engelli bireylerin önündeki en önemli bariyer, toplumun kendilerine biçtiği rolün dışına çıkmak istediklerinde ortaya çıkmaktadır. Her engel grubunun yalnızca toplum tarafından kabul gören alanlarda başarılı olabileceği, bunun dışında bir alana yönelmemeleri gerektiği, tavsiye kılavuzlarına dahi giren bir husustur. Halihazırda tavsiye kılavuzlarına uymayarak farklı bir bölüm seçen engelli öğrenci, o bölümde kendisini ispatlamak, başarılı olabileceğine etrafındaki herkesi ikna etmek ve bölüm değiştirmesi hususunda telkinlerde bulunan hocalarına karşı durmak gibi konularda mücadele etmek zorundadır. Engelli bireylerin kendi sınırını kendisinin çizmesine izin verilmemesi, aslında eşitliğin sağlanması noktasında önemli bir eksiktir ve esasen bir hak gaspı olarak nitelendirilir. Bilimsel bilginin merkezi olan üniversitemize bu noktada son derece önemli görevler düşmektedir. Artık engelli öğrencilerin neyi başaramayacağı değil, neyi, hangi yöntemle başarabileceği konusuna odaklanmak, konuyla ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılan akademik ve bilimsel çalışmalarını incelemek, gerekli teknik imkanları araştırmak ve bunların ülkemize uyarlanması noktasında yapılması gerekenleri planlamak gibi faaliyetlerde bulunulmalıdır.

Çalışmamızın 4. bölümünde etraflıca ele alındığı üzere, ülkemizde yükseköğretim kurumlarında öğrenim görmek isteyen ve bunu başarabilen engellilerin sayısı son derece düşük bir orandadır. Engel türlerine göre dağılım verileri ise, her engel grubunun farklı oranlarda yükseköğretim kademesinde bulunabildiklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum

açıkça göstermektedir ki; anaokulu çağından başlamak üzere, engellilerin eğitim-öğretim ortamlarının yeniden düzenlenmesi, çağın şartlarına uygun bir hale dönüştürülmesi gereklidir. Bu sağlanmadığı takdirde, yıllar sonra yapılacak benzeri bir çalışmada da, aynı verilerle karşılaşılma olasılığı yok değildir.

Lisans öğrenimini tamamladıktan sonra akademik kariyerlerine devam etmek isteyen engelli öğrencilerin sayısı da fazla değildir. Bu noktada, üniversitelerimizin engelli öğrencilere yeteneklerini ortaya çıkarabilmesinde ve kendisine daha büyük hedefler çizmesinde destek olması beklenmektedir.

Engelli öğrenci birimlerinin görünür olması, engelli öğrencilerin bu birimler hakkında yeterli bilgiye sahibi olmasına ve sorununu çözme noktasında bu birimlere daha fazla güvenmesine imkan sağlayacaktır. Bu ise, birime ait bilgilerin güncel olarak bir internet sayfasında yayınlanması ve üniversite tanıtım kitapçığında bulunmasıyla; ayrıca üniversiteye yeni kayıt olan engelli öğrencilere çeşitli etkinlikler yoluyla bildirim yapılmasıyla mümkün olabilecektir. Bahsi geçen konularda, üniversitelerimizin daha etkili çalışmalar gerçekleştirmeye başladıkları görülmektedir. Bu değerlendirmelerden sonra, engelsiz bir üniversiteye ulaşılması için vücuda getirilmesi gerekenlere ilişkin önerilerimiz aşağıda sıralanmıştır:

- 1) YÖK bünyesinde kurulan Engelli Öğrenciler Komisyonu, faaliyetleri ve aldığı kararlara ilişkin kamuoyuyla daha fazla bilgi paylaşmalı, alana yönelik hizmet veren sivil toplum kuruluşlarıyla istişarelerde bulunmalıdır.
- 2) YÖK bünyesinde teşkil olunan Engelli öğrenciler danışma ve koordinasyon birimi, üniversitelerde bulunan engelli öğrenci birimleriyle daha fazla temas halinde bulunmalı, engellilere yönelik yapılan düzenlemeler hususunda takipçi olmalı ve gerekli istatistiki verileri bir araya getirerek araştırmacıların hizmetine sunulmalıdır.
- 3) Üniversiteler, engellilere yönelik düzenlemeler hususunda bütçe ve lojistik gibi gerekli imkanları ilgili birimlere sağlamalıdır.
- 4) Engelli öğrenci birimleri, farklı deneyimlere ve uzmanlık alanlarına sahip kişilerden oluşmalıdır.
- 5) Engelli öğrenci birimleri görünür olmalı, engelli öğrencinin rahatlıkla ulaşabileceği bir yerde bulunmalı ve sürekli olarak temas kurabileceği bir kişi birimde yer almalıdır.
- 6) engelli öğrencilerin taleplerinin dikkate alınması ve bunların uygulanabilmesi için girişimlerde bulunulmalıdır. Yalnızca kampüste belli bir bölgeye yapılmış fiziksel düzenlemeler ya da bir kısmı sağlanmış bilgiye erişim olanakları, erişilebilirliğin tam olarak gerçekleştirildiği anlamına gelmemektedir.
- 7) Engelli öğrencilerin, ihtiyaç duyduğu düzenlemelerin sağlanabilmesi için ayrıca bir enerji sarf etmesine gerek kalmaksızın bu düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.
- 8) Engellilerle ilgili alınacak her kararda, engelli öğrencilerin de söz sahibi olmasının sağlanmasına dikkat edilmelidir. Engelli üniversite öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen toplantılara engelli öğrencilerin katılımı mutlaka sağlanmalı ve bu toplantılarda engelli öğrencilerin etkin bir şekilde yer alabilmeleri mümkün kılınmalıdır.
- 9) Engellilik alanında akademik ve bilimsel çalışmaların takip edilerek bunların ülkemize uyarlanması için çalışılmalıdır.
- 10) Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM), gerçekleştirdiği sınavlarda her engel grubuna yönelik ihtiyaç bulunan düzenlemeleri dikkate almalı ve alternatif sınav yöntemleri oluşturmalı; yayınladığı tercih kılavuzunda, engelli öğrencilerin hayallerini ve hedeflerini kısıtlayıcı, ayrımcı tavsiyelere yer vermemelidir.

KAYNAKLAR

1) Kitap ve makaleler:

Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu 2013: "Erişilebilirlik, eğitim, çalışma hayatı ve sağlık verileri-analizler", Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği, İstanbul: 2014, http://www.engellihaklariizleme.org/tr/files/belgeler/ozet_2013.pdf (Erişim tarihi: 30.06.2015)

YÜCEL, İdris, Bir Misyonerlik Uygulamasının Teorisi ve Pratiği: Urfa Amerikan Körler Okulu (1902-1914), Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, S. 14, ss. 65-86

2) İlgili mevzuat:

Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme, http://www.i-hop.org.tr/dosya/sozlesme/engelli_sozlesme.doc (Erişim tarihi: 04.07.2015)

Engelliler Hakkında Kanun, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf> (Erişim tarihi: 01.07.2015)

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4982.pdf> (Erişim tarihi: 26.06.2015)

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI ENGELLİLER DANIŞMA VE KOORDİNASYON YÖNETMELİĞİ,

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.14214&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim%20Kurumlar%C4%B1%20%C3%96z%C3%BCrl%C3%BCler%20Dan%C4%B1%C5%9Fma%20ve%20Koordinasyon%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi> (Erişim tarihi: 02.07.2015)

3) İnternet siteleri:

Engelli öğrencilerin yükseköğretimden beklentileri, <http://eged.org/node/48> (Erişim tarihi: 06.07.2015)

Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=1&KITAP_ID=244 (Erişim tarihi: 02.08.2015)

İzmir'de Açılan İlk Körler Okulunun Yetiştirdiği Bazı Değerler, http://www.altinokta.org.tr/yazarlar/ONDER_KUTAHYALI_IZMIRDE_ACILAN_ILK_KORLER_OKULUNUN_YETISTIR.doc ((Erişim tarihi: 01.07.2015)

Ankara Körler Okulu'nun Kuruluşu Ve İlk Etkinlikleri, http://www.altinokta.org.tr/yazarlar/Onder_KutAHYALI_ANKARA_KORLER_OKULUNUN_KURULUSU_VE_ILK_ETKINLIK.doc ((Erişim tarihi: 01.07.2015)

Engelsiz Üniversiteler Toplantısı: 13 Kasım 2009, http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik//journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/29912 (Erişim tarihi: 26.06.2015)

Engelsiz Üniversite Birimlerinin Yapılandırılması ve İşleyişi Toplantısı: 17 MAYIS 2010,

http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik//journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/30054 (Erişim tarihi: 03.07.2015)

İlk 7 Engelsiz Üniversite Çalıştayı'nın sonuç raporları, <http://www.tiu.org.tr/turkce/content/view/49/> (Erişim tarihi: 09.07.2015)

9. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı resmi internet sitesi, <http://engelsizcalistay.mu.edu.tr> (Erişim tarihi: 25.06.2015)

2015-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu, <http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2015/OSYS/2015OSYSKONTKILAVUZU15072015.pdf> (Erişim tarihi: 08.07.2015)

- 2012 ÖSYM Tercih Kılavuzu'nda Engelli Adaylara Ayrımcı Yaklaşım,
<http://eged.org/node/49> (Erişim tarihi: 07.07.2015)
- Özürlü Öğrencilerin Ders Muafiyeti Yazısı,
http://www.yok.gov.tr/documents/10279/29816/ozurlu_ogrenci_ders_muafiyeti.pdf
(Erişim tarihi: 30.06.2015)
- Özürlü Öğrencilere Yapılan Ara ve Final Sınavları Yazısı,
http://www.yok.gov.tr/documents/10279/29816/ozurlu_sinav.pdf (Erişim tarihi:
03.07.2015)
- Engelli Öğrencilerin Özel Yetenek Sınavına Başvuruları ile İlgili Kararlar,
http://www.yok.gov.tr/documents/10279/13711157/9_aralik_2013.pdf/9220722b-0a70-47ee-a73a-ff12ea8a3f7b (Erişim tarihi: 01.07.2015)
- İşitme Engelli Öğrencilerin Yabancı Dil Muafiyetine İlişkin Karar,
http://www.yok.gov.tr/documents/10279/13711157/16_aralik_2014.pdf (Erişim tarihi:
30.06.2015)
- Görme Engellilere Yönelik Bilgisayar Okuryazarlığı Eğitimi,
http://www.bilgiogzurlugu.com/Dersler/Ekran_Okuyucular.html (Erişim tarihi:
02.07.2015)
- Kabartma yazı braille, <http://www.selimkerim.com/kabartmayazibraille.html> (Erişim
tarihi: 28.06.2015)
- Görme Engellilere Yönelik Teknolojik Ürünler,
http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/06/19/277816/dosyalar/2014_01/31013003_brall-eteknolojrnler.pdf (Erişim tarihi: 01.07.2015)
- Kabartma Bilgisayar Ekranı,
<http://www.selimkerim.com/kabartmabilgisayarekrani.html> (Erişim tarihi: 02.07.2015)
- Türkiye Üniversitelerinde Görme Engelli Öğrencilere Osmanlı Türkçesi Öğretimi:
Karşılaşılan sorunlar ve çözümlerine yönelik atılmış adımlar,
<http://www.egitimdegormeengelliler.org/MuhammetAliDemir-AliOzturk.pdf> (Erişim
tarihi: 04.07.2015)
- Web erişilebilirlik kuralları, <http://www.w3.org/WAI/intro/wcag> (Erişim tarihi:
30.06.2015)
- Projemiz kapsamında gerçekleştirdiğimiz toplantımızda, ortopedik engelli öğrencilerin yemekhanelere erişim sorunlarıyla ilgili oynanan skeç videosu,
<https://www.youtube.com/watch?v=gcY3ByuV0wI> (Erişim tarihi: 3.07.2015)

Eğitimde Görme Engelliler Derneği

SABANCI VAKFI
HİBE PROGRAMLARI
KAPSAMINDA DESTEKLENMEKTEDİR